

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Sylvie Horváthová

**Právní postavení dítěte po rozchodu jeho
rodičů**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dita Frintová, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 19. 11. 2018

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 227 801 znaků včetně mezer.

Sylvie Horváthová

V Praze dne 19. 11. 2018

Děkuji JUDr. Ditě Frintové, PhD., vedoucí mé diplomové práce, za připomínky při jejím zpracování. Dále děkuji JUDr. Haně Nové za inspiraci při výběru tématu práce. Zároveň děkuji doc. JUDr. Michaele Hendrychové, CSc., za pomoc, kterou představovalo její písemné vyjádření k práci. A děkuji také svojí rodině za podporu při psaní práce.

Obsah

Úvod	1
1. Manželství a kohabitace	4
1.1. Manželství a rozvod manželství	4
1.2. Kohabitace	5
1.3. Sbližování postavení dětí narozených z kohabitace a manželství, přetrvávající rozdíly	7
2. Zájem dítěte	10
3. Rodičovská odpovědnost	14
3.1. Vzájemné povinnosti a práva rodičů a dětí a rodičovská odpovědnost	14
3.2. Složky rodičovské odpovědnosti – jednotlivé povinnosti a práva	17
3.3. Participační práva dítěte	19
3.4. Praktické otázky spojené s rodičovskou odpovědností nejenom po rozchodu rodičů ..	22
3.4.1. Výchova a vzdělání dítěte	22
3.4.2. Správa jmění dítěte	24
3.4.3. Ochrana dítěte	25
4. Péče o dítě po rozchodu či rozvodu rodičů (svěření do péče)	26
4.1. Historický exkurz	29
4.2. Formy rodičovské péče o dítě	31
4.2.1. Péče jednoho z rodičů	32
4.2.2. Střídavá péče	32
4.2.3. Společná péče	35
4.2.4. Péče jiné osoby	36
4.3. Vybraná judikatura Ústavní soudu – střídavá péče	37
4.4. Vybraná judikatura Ústavního soudu – změna poměrů dle § 909 obč. z.	41
4.5. Psychologické aspekty	43
4.5.1. Prožívání rozvodu dítětem	43

4.5.2. Psychologický kontext forem péče o dítě.....	44
4.5.3. Syndrom zavrženého rodiče	49
4.6. Dílčí závěry.....	51
5. Styk dítěte s rodiči, popř. dalšími osobami	56
5.1. Styk dítěte s rodiči	56
5.2. Styk dítěte s dalšími osobami	61
5.3. Vybraná judikatura	64
6. Specifika právního postavení dětí z atypických rodin	66
6.1. Děti v rodině rodičů stejného pohlaví.....	67
6.2. Děti počaté pomocí surogátní matky	71
6.3. Děti v rodině tvořené rodičem a jeho manželem, partnerem nebo druhem	72
6.4. Děti v pěstounské rodině.....	73
6.5. Osvojené děti	74
7. Komparativní kontext.....	75
7.1. Slovenská republika.....	75
7.2. Španělské království	78
7.3. Spojené království Velké Británie a Severního Irska	80
7.4. Dílčí závěry.....	82
Závěr.....	84
Seznam použitých zdrojů.....	87

Úvod

Tématem diplomové práce je právní postavení dítěte po rozchodu jeho rodičů – tedy po rozpadu rodiny, ve které dítě do té doby žilo.

„Rodina je forma dlouhodobého solidárního soužití osob spojených příbuzenstvím a zahrnující přinejmenším rodiče a děti.“¹ Je považována za nejdůležitější společenskou skupinu, základní sociální článek a zároveň základní ekonomickou jednotku.² Formy rodiny prodělaly v průběhu historie bohatý vývoj, od skupinové rodiny, přes rodinu matriarchální a patriarchální, po současnou rodinu monogamickou.³ V literatuře už najdeme i zmínky o rodině moderní či postmoderní, pro kterou je typická rozmanitost konkrétních uspořádání, která by se dříve za plnohodnotnou rodinu ani nepovažovala. Přestože instituce rodiny je v různých formách součástí lidského společenství od nepaměti, v dnešní době jsme stále častěji svědky rozpadu rodiny.⁴ To může přinášet do života dotčených osob dříve nepřítomný prvek nejistoty ve vzájemných, nejenom právních, vztazích. Často toto pocítují obzvláště naléhavě právě děti, které se najednou ocitají na neznámém poli nově uspořádaných vztahů mezi svými nejbližšími osobami. Dnes je dokonce ztráta úplné rodiny považována za nejčastější a nejvýznamnější riziko pro zdravý vývoj dětí.⁵ Pro tyto děti se objevuje označení „sociální sirotek“ a jejich životní situace je v některých ohledech méně příznivá než situace skutečných sirotků.⁶

V první kapitole práce rozeberu rozdíly mezi právním postavením dítěte vzhledem k tomu, jestli dochází k rozpadu manželství jeho rodičů nebo k rozpadu kohabitace jeho rodičů. V této souvislosti krátce shrnu právní úpravu rozvodu manželství a kohabitace, také s ohledem na Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství a podrobněji rozvedu postupné sjednocování postavení manželských a nemanželských dětí až do současného stavu.

¹ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8535-0. S. 206.

² LINHART, Jiří, VODÁKOVÁ, Alena, PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. 2. svazek, P-Ž. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-718-4310-5. S. 940.

³ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-864-3293-9. S. 12-13.

⁴ Sňatky a rozvody 1950-2016. In: *Český statistický úřad* [online]. b.r. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/snatky-a-rozvody-1950-2016>

⁵ PAVLÁT, Josef. Otcovství, děti a rodina. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2008, **104**(4), 189-195. ISSN 1212-0383. S. 190.

⁶ NOVÁ, Hana. Problémy styku nezletilých dětí s rozvedenými rodiči. *Právní rádce*. 1995, **3**(3), 12-13. ISSN 1213-7693. S. 12.

Druhá kapitola se bude věnovat otázce zájmu dítěte jakožto kritériu uspořádání poměrů po rozchodu rodičů dítěte. Zde pojednám o obsahu tohoto pojmu, jak ve vztahu k pojmům „blaho dítěte“ a „nejlepší zájem dítěte“, tak v kontextu dalších práv. Uvádím i rozhodnutí Ústavního soudu týkající se zájmu dítěte.

V třetí kapitole se budu věnovat pojmu rodičovské odpovědnosti. Vyložím zejména jeho obsah a jednotlivé povinnosti a práva, v kterých rodičovská odpovědnost spočívá. Tyto teoretické poznatky budu posléze konfrontovat s některými praktickými otázkami, které po rozchodu rodičů při výkonu rodičovské odpovědnosti vyvstávají. Zařadím i krátký výklad týkající se participačních práv dítěte.

Ve čtvrté kapitole se budu podrobně zabývat problematikou péče o dítě po rozvodu či rozchodu rodičů. Nejprve zařadím historický exkurz a poté se budu věnovat podrobněji současné právní úpravě jednotlivých forem péče o dítě (společná péče obou rodičů, střídavá péče, péče jednoho z rodičů, popř. péče třetí osoby). U každé z forem péče se budu věnovat jejím specifikům, předpokladům a dalším souvisejícím otázkám s důrazem na vybrané psychologické aspekty jednotlivých forem péče o dítě. Výklad doplňuji vybranými rozhodnutími Ústavního soudu o střídavé péči a změně poměrů.

V další kapitole rozeberu právní úpravu týkající se styku dítěte s rodiči, popř. dalšími osobami. Zde se budu zabývat podrobněji formami styku mezi dítětem a rodiči, kritérii pro rozhodování soudu o styku a také dílčími povinnostmi a právy rodičů se stykem souvisejícími. Výklad doplním vybranou judikaturou Ústavního soudu.

V šesté kapitole pojednám o specifikách, jimiž se vyznačuje právní postavení dětí po rozchodu rodičů, kteří tvořili atypickou rodinu (registrované partnerství, neregistrované soužití rodičů stejného pohlaví, dítě počaté pomocí surrogátní matky a další). Zařazuji i nedávné rozhodnutí Ústavního soudu ohledně uznání rodičovství zahraničního stejnopohlavního páru.

Poslední kapitola se bude věnovat zařazení české právní úpravy do komparativního kontextu vybraných států, konkrétně Slovenské republiky, Španělského království a Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Srovnávat budu částečně úpravu rodičovské odpovědnosti, dále svěřením dítěte do péče, styk s dítětem a zájem dítěte.

Cílem práce je podrobně pojednat o možnostech uspořádání poměrů dítěte po rozchodu jeho rodičů, zejména s důrazem na specifika střídavé péče o dítě, dále kriticky zhodnotit

související judikaturu Ústavního soudu a zařadit právní úpravu do historického i komparativního kontextu.

1. Manželství a kohabitace

Manželství ve formě, v jaké ho známe dnes, se postupně krystalizovalo z rozličných forem soužití, které doznaly v průběhu historie značných změn. V současné době manželství obecně definujeme jako statusový právní vztah muže a ženy, trvalé právní pouto a životní společenství vzniklé zákonným způsobem.⁷ Počátky takového přístupu můžeme vysledovat již v manželství dle římského *ius civile*.⁸

Manželství se od kohabitace odlišuje předně svojí zákonnou regulací. Kohabitace jako soužití muže a ženy zůstává právně neupravena, přestože její význam a praktický výskyt stále stoupá.⁹

1.1. Manželství a rozvod manželství

Zákon č. 89/2012 Sb, občanský zákoník (dále také obč. z.)¹⁰ definuje manželství jako trvalý svazek muže a ženy vzniklý zákonným způsobem (§ 655 obč. z.). Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc (§ 655 obč. z.). Případné účely vedlejší zůstávají zákonem nezmíněny.

Stejně jako zákon upravuje způsob vzniku manželství, je také zánik manželství možný pouze zákonem stanoveným způsobem. Jedním z těchto způsobů je rozvod manželství.

Rozvodový důvod existuje v českém právním řádu pouze jeden, a to kvalifikovaný rozvrat manželství, kdy je soužití manželů nenapravitelně, trvale a hluboce rozvráceno a nelze předpokládat, že bude obnoveno (§ 755 odst. 1 obč. z.). Soud musí zjišťovat existenci rozvratu manželství, pokud nejsou splněny podmínky pro rozvod bez zjišťování příčin rozvratu (někdy také nazývaný „smluvený rozvod“¹¹). Tyto podmínky, stanovené kumulativně, jsou následující (§ 757 odst. 1 obč. z.):

- manželství trvalo alespoň jeden rok (počítáno ke dni zahájení řízení o rozvod),
- z toho manželé spolu alespoň 6 měsíců nežijí (také ke dni zahájení řízení o rozvod),

⁷ Hrušáková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 46.

⁸ Srov. STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava: Key Publishing, 2013. Edice Monografie. ISBN 978-80-7418-184-9. S. 78.

⁹ *Zpráva o rodině* [online]. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/30514/Zprava_o_rodine_2017.pdf. S. 33 a násl.

¹⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., zákon občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹ Hrušáková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 112.

- manželé se předem dohodli na úpravě poměrů společných nezletilých dětí, které nejsou plně svéprávné, pro dobu po rozvodu a soud tuto dohodu schválil,
- manželé se předem dohodli na úpravě svých majetkových poměrů, na úpravě svého bydlení po rozvodu, popř. o poskytování výživného včetně jeho výše,
- návrh na rozvod byl podán společně oběma manžely, anebo se druhý manžel k návrhu podanému jedním manželem připojil.

Rozvod na základě společného návrhu manželů se vyskytuje téměř ve třetině všech případů. Ve více než polovině rozvedených manželství byly i nezletilé děti.¹²

1.2. Kohabitace

Ačkoliv je z výše uvedeného zřejmé, že zákonodárce zamýšlel manželství jako instituci určenou, kromě jiného, především k výchově dětí, stále více dětí je počato a vychováváno mimo manželství v nesezdaném soužití. Postupně se také mění názor společnosti na to, jestli je sňatek k výchově dětí vůbec potřebný a přináší nějaké výhody.¹³ V současné době je v České republice mimo manželství narozena dokonce téměř polovina dětí.¹⁴

Kohabitace, jakožto alternativa manželství, v českém právním řádu není výslovně upravena, právní úprava na ni pouze reaguje např. v oblasti práva sociálního zabezpečení nebo dědického práva. Vzájemná práva a povinnosti kohabitantů nejsou samostatně upravena zákonem. Pro kohabitanty však mohou být významné některé právní pojmy, např. pojem osoby blízké.

Literatura vymezuje kohabitaci jako „*soužití, kdy partneři společně bydlí a navenek tento vztah vypadá jako manželství, tj. vyznačuje se soužitím a jistou dobou trvalosti*“¹⁵. Tuto definici kohabitace můžeme konfrontovat s názorem jiných autorů, kteří tvrdí, že trvalost je také definiční znak manželství.¹⁶ Dle mého názoru tedy nutně musíme dojít k závěru, že

¹² Rozvodovost. In: *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2017-11-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/47411902/1300691603.pdf/8a565466-a60e-4011-bdda-f3df6e929645?version=1.1>

¹³ Chaloupková, Soukupová in HAMPLOVÁ, Dana, ed. a kol. *Děti na psí knížku?*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-128-6. S. 31.

¹⁴ KUPROVÁ, Barbora. Trends of Nonmarital Fertility in the Czech Republic after 1989. *Naše společnost* [online]. 2015, 2(13), 35-49 [cit. 2017-11-08]. DOI: 10.13060/1214438X.2015.2.13.233. ISSN 1214438x. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/en/index.php?option=com_content

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana. Alternativní formy soužití aneb quo vadis rodinné právo? Pár znepokojivých otázek ohledně manželství a jeho perspektiv. In: *Pocťa Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2009, 209-212. ISBN 978-80-7357-432-1. S. 210.

¹⁶ Příkladmo Šinová in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 4. A také Zuklínová in *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-457-6. S. 3.

jediným přetrvávajícím rozdílem, odlišujícím kohabitaci od manželství, zůstává absence zákonné úpravy kohabitace a z toho vyplývající její neformální vznik, zánik a neurčitá vzájemná práva a povinnosti kohabitantů, která jsou často následkem toho závazky spíše morálními než právními.

Někteří autoři kladou důraz i na majetkovou stránku tohoto svazku, kdy za další znak kohabitace považují nejenom trvalé soužití, ale také společné uhrazování potřeb.¹⁷ Při tomto druhém pohledu se pojetí kohabitace blíží definici domácnosti z § 115 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „ObčZ 1964“).¹⁸ Jediným rozdílem zůstává to, že kohabitace je takovéto soužití muže a ženy, zatímco domácnost mohly tvořit osoby libovolného počtu, nejméně však dvě, a libovolného pohlaví.¹⁹ Občanský zákoník tuto definici domácnosti nepřevzal. Tento pohled na kohabitaci také ale může narážet na určité praktické limity, kdy nezanedbatelné množství nesezdaných párů fakticky společně potřeby neuhrazuje, dlouhodobě si drží oddělené bankovní účty a každý financuje jen své vlastní potřeby, přestože spolu trvale žijí, a i tyto páry jsou svým okolím vnímány téměř jako manželé.²⁰

V nestejnorodé množině kohabituujících párů lze přes velké praktické rozdíly v jednotlivých způsobech soužití rozlišit až šest různých typů kohabitace:

1. kohabitace z nevěry (asi 40 %), kdy kohabitanti nemůžou uzavřít manželství, neboť jeden z nich (popř. oba) je již v manželství s někým jiným;
2. kohabitace libertinská, kdy si kohabitanti nepřejí uzavření manželství, neboť preferují uchování svobody, a to včetně svobody kdykoliv ze vztahu jednoduše odejít;
3. kvazimanželství, kdy jeden z kohabitantů odmítá manželství z důvodů společenských, hierarchických nebo prestižních, protože považuje svého partnera v těchto ohledech na nižší úrovni, než je on sám;
4. mladická kohabitace, kdy jsou kohabitanti ještě mladí a pravděpodobně časem manželství uzavřou (důvodem k uzavření manželství je často narození prvního společného dítěte);

¹⁷ Například Elischer in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 180. A také Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 140.

¹⁸ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

¹⁹ Kindl in FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře. ISBN 978-80-7357-395-9. S. 337.

²⁰ Data viz Couples and their finances. *Finder.com.au* [online]. b.r. [cit. 2017-11-08]. Dostupné z: <https://www.finder.com.au/credit-cards/joint-bank-account-credit-card-statistics>

5. kohabitace seniorská, kdy jsou kohabitanti naopak staří a nechtějí uzavřít manželství například z důvodu ztráty penze, na kterou by jako manželé již nárok neměli;
6. volný svazek „na truc manželství“, kdy má jeden či oba z kohabitantů k instituci manželství jako takové a k tomu, co symbolizuje, negativní vztah.²¹

Kohabitace vzniká i zaniká fakticky.

1.3. Sbližování postavení dětí narozených z kohabitace a manželství, přetrvávající rozdíly

Občanský zákoník nerozlišuje ve vzájemných povinnostech a právech rodičů a dětí nijak mezi dětmi narozenými v manželství a dětmi narozenými z kohabitace.²² Jedná se o důsledek dlouhodobého historického vývoje, který postupně směřoval ke sjednocování postavení dětí narozených mimo manželství a dětí manželských. V České republice se podíl narozených nemanželských dětí mezi lety 1950 a 1980 pohyboval okolo 5 % narozených dětí, poté se výrazně zvyšoval až na skoro 50 % v roce 2016.²³

Pokud v tomto kontextu hovoříme o kohabitaci tak, jak byla popsána výše, je třeba si také uvědomit, že fenomén kohabitace se začíná běžněji vyskytovat v Evropě až od konce šedesátých let.²⁴ V dávnější historii se nemanželské děti často rodily z rozličných společenských vztahů od konkubinátu, přes děti počaté budoucími manžely „příliš brzo“, po následky nevěr nebo nahodilých sexuálních setkání.²⁵ Množství z těchto mezilidských vztahů ani nelze podřadit pod definici kohabitace uváděnou výše a nelze tedy bez dalšího ztotožňovat děti narozené z kohabitace a děti nemanželské. Právě naopak, pouze část nemanželských dětí byla narozená ze skutečné kohabitace.

Ačkoliv je právní postavení dítěte ve vztahu k jeho rodičům shodné, ať už je narozené z kohabitace nebo manželství (Listina základních práv a svobod čl. 32 odst. 3²⁶), je zjevné, že

²¹ ELISCHER, David. Několik úvah nad kohabitací. *Právní fórum*. Wolters Kluwer ČR a.s., 2009, 6(7), 258-268. S. 260.

²² Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 139.

²³ Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2016. *Český statistický úřad* [online]. b.r. [cit. 2017-11-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenyh-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2016>

²⁴ Elischer in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 178.

²⁵ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-220-7. S. 71-78.

²⁶ Listina základních práv a svobod, vyhlášená zákonem č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky, republikovaná usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

z manželství plynou praktické rozdíly ohledně toho, jakým způsobem při rozchodu rodičů dochází k novému uspořádání práv a povinností. Soud totiž manželství nerozvede, aniž by předtím došlo k rozhodnutí o poměrech dítěte pro dobu po rozvodu manželů. Naopak o poměrech dítěte narozeného z kohabitace soud ani rozhodovat nemusí, neboť rodiče se spolu při rozchodu sami dohodnou, jak budou zajišťovat péči o dítě, poskytovat výživné apod., a soud poprvé o dítěti rozhoduje až při případných neshodách. Jsem tedy toho názoru, že práva dětí z manželství jsou v tomto ohledu lépe chráněna, neboť o nich vždy rozhoduje soud. Nelze vyloučit, že rodiče by chtěli uzavřít dohodu, která však nebude v souladu se zájmem dítěte a tehdy může soud vystupovat ve formě korektivu, který vždy preferuje blaho dítěte, a to i před obsahem dohody rodičů. Tento nerovný přístup k ochraně práv dětí v závislosti na tom, jestli pochází z manželství, nebo z kohabitace, je předmětem kritiky vůči zákonodárci také z odborných kruhů.²⁷ Navrhovaná řešení jsou nasnadě – buď zrušení povinnosti úpravy poměrů k dětem rozvádějících se manželů, anebo nutnost upravení poměrů k dětem všech rodičů, kteří nežijí spolu.²⁸ Je třeba také dodat, že základem pro rovnost dětí narozených v manželství i mimo ně úprava v Listině základních práv a svobod v článku 32, odstavci 3.

Za účinnosti zákona o rodině č. 94/1963 Sb. (dále z. o r.)²⁹, který předcházel občanskému zákoníku, v roce 2000 Česká republika podepsala Evropskou úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství spolu s prohlášením, že legislativa České republiky je s ní zcela v souladu.

Novelizace z. o r. zákonem č. 91/1998 Sb.³⁰ oddělila řízení o rozvodu rodičů a řízení o poměrech dětí po rozvodu, kdy do té doby bylo oboje řešeno v jediném řízení (§ 25 z. o r.).

Zákon o rodině, upravoval práva a povinnosti dětí a rodičů shodně, ať už jsou děti narozené z kohabitace, nebo z manželství. Shodná je i podmínka předchozího rozhodnutí o poměrech dítěte předtím, než soud manželství rodičů rozvede.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném (dále z. p. r.)³¹ jako první předpis rodinného práva na našem území přestává rozlišovat mezi manželskými a nemanželskými dětmi, v návaznosti na Ústavu 9. května 1948. Rozlišování mezi manželskými a nemanželskými dětmi bylo

²⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. 2016, **24**(1), 12-16. ISSN 1210-6410. S. 16.

²⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. 2016, **24**(1), 12-16. ISSN 1210-6410. S. 16.

²⁹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, právní stav k 1. lednu 1995

³⁰ Zákon č. 91/1998 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, právní stav k 1. srpnu 1998

³¹ Zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném, právní stav k 1. lednu 1954

odsouzeno jako příliš buržoazní.³² Podmínka předchozího rozhodnutí soudu o poměrech dítěte předtím, než je manželství rodičů rozvedeno, se objevuje i zde (§ 32 z. p. r.). Řízení o poměrech dítěte je zahájeno na základě podnětu „rozvodového“ soudu, anebo z podnětu rodičů či jiných osob – zde si „opatrovnický“ soud musí vyžádat stanovisko soudu „rozvodového“ ohledně toho, zda má řízení zahájit. Rozvod bylo možno povolit jenom tehdy, když trvalý a hluboký rozvrat manželství (tedy rozvodový důvod) nepříznivě ovlivňoval výchovu a výživu dětí. Zároveň vina některého z manželů na tomto trvalém a hlubokém rozvratu byla vnímána také jako porušení rodičovských povinností a mohla mít negativní dopad na práva rodiče vůči dítěti v oblasti výkonu rodičovské moci.³³

Obecný zákoník občanský (dále o. z. o.)³⁴ rozdílně upravuje postavení dětí manželských a nemanželských. V případě rozluky nebo rozvodu se měli rodiče o péči a výchově dětí dohodnout se souhlasem soudu (§ 142 o. z. o.). V případě neshod rozhodoval soud v zájmu dítěte s přihlédnutím k ekonomické situaci rodičů (§ 142 o. z. o.). Hledisko zavinění rozvodu nebo rozluky je zde v porovnání se z. p. r. méně významné, neboť může mít vliv jenom tehdy, kdy oba rodiče mají stejně dobré podmínky pro výchovu dětí. Povinností otce bylo poskytovat dítěti výživné naturálně, pokud mu bylo dítě přiřknuto. V opačném případě poskytoval výživné formou pravidelné platby.³⁵

Poměry nemanželských dětí byly upraveny dle zcela jiných principů než poměry dětí manželských. Postavení otce je zde velmi okrajové, hlavní role náležela matce. Otec je povinen pouze výživou (§ 166 o. z. o.) a další práva a povinnosti mu přísluší pouze subsidiárně – v případě matčina selhání (§ 169 o. z. o.). Dohoda mezi rodiči o výživě, výchově a zaopatření dítěte je možná, a to i bez schválení soudu (§ 170 o. z. o.).³⁶ Soudní ochrana tedy byla poskytována pouze manželských dětem.

³² *Komentář k zákonu o právu rodinném*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1954. S. 147.

³³ *Komentář k zákonu o právu rodinném*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1954. S. 133-134.

³⁴ Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., přejetý do čs. právního řádu z. č. 11/1918 Sb., právní stav k 15. dubnu 1935

³⁵ Sedláček in ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír, ANDRES, Bedřich a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi [Reprint původního vydání]*. Díl 1. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-859-6361-2. S. 744-747.

³⁶ Sedláček in ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír, ANDRES, Bedřich a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi [Reprint původního vydání]*. Díl 1. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-859-6361-2. S. 838-841, 864-866.

2. Zájem dítěte

Zásada zájmu dítěte (někdy také nejlepšího zájmu nebo princip blaha dítěte) patří mezi zásady rodinného práva. Jedná se o určité rozvedení zásady ochrany slabší strany.³⁷ Dítě je tradičně považováno za slabší subjekt, mimo jiné pro svůj věk a sociální nezralost.³⁸ Ochrana zájmu dítěte se promítá nejenom do vztahů mezi rodiči a dětmi, popř. vztahu dítěte a státu, nýbrž do všech druhů rodinněprávních vztahů.³⁹ Zájem dítěte je předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, dále Úmluva⁴⁰) a proto jej není možné ani v této práci opominout.

Jedná se však o pojem velmi obecný a neurčitý. České právní normy tento pojem nevymezují, ačkoliv ho používají. Jeho základem je čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Obsah pojmu se v čase vyvíjí v závislosti na názoru na postavení dítěte ve společnosti.⁴¹

Přestože Úmluva o právech dítěte je víceméně univerzální, je obsah pojmu také kulturně podmíněn. Například Kornel v tomto ohledu odkazuje na názor An-Na'ima, že není možná mezinárodní hmotněprávní „univerzalizace“ zájmu dítěte, avšak je možné dosažení univerzality v procedurálních pravidlech pro zjišťování obsahu zájmu dítěte.⁴²

Bohužel, pojmy „zájem dítěte“, „nejlepší zájem dítěte“ a „blaho dítěte“ nejsou používány zcela konzistentně, čímž vznikají určité obsahové nejasnosti. Ještě větší zmatek vzniká při zohlednění úpravy v anglických zněních mezinárodních smluv. V tomto ohledu odkazují na stat' Zucklínové, která podrobně rozebírá jazykové konotace jak českých pojmů, tak jejich anglických protějšků.⁴³

Pro účely této práce pouze shrnu, že blaho dítěte je „*kýžený cíl, k němuž má směřovat „všechno“, co se dítěte právně týká. Má-li být cíle dosaženo, je třeba pečlivě (neustále i*

³⁷ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 24.

³⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Ochrana slabší strany v rodinném právu. *Právník*. 2011, **150**(4), 362-377. ISSN 0231-6625. S. 368.

³⁹ Hrušáková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-723-9192-5. S. 17.

⁴⁰ Úmluva o právech dítěte publikovaná ve Sbírce zákonů jako sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb.

⁴¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, NOVÝ, Zdeněk. Dvě matky, jedno dítě, nejlepší zájem dítěte a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*. 2017, **25**(15-16), 524-530. ISSN 1210-6410. S. 529.

⁴² KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*. 2013, **21**(3), 88-93. ISSN 1210-6410. S. 90.

⁴³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, **154**(2), 97-124. ISSN 0231-6625.

opětovně) sledovat, co je pro dítě nejlepší.“⁴⁴ Pokud bude vše uspořádáno v nejlepším zájmu dítěte, pak může nastat jeho blaho. Blaho znamená prosperitu, spokojenost, pohodu.⁴⁵ Blaho dítěte je zásada, zatímco zájem dítěte je hledisko.⁴⁶

Zájem dítěte se uplatní ve sféře realizace určitého práva v konkrétní záležitosti, která se týká dítěte.⁴⁷ Králíčková pak pojem „nejlepší zájem dítěte“ vnímá jako zúžení pojmu „zájem dítěte“.⁴⁸ Není bez zajímavosti, že ve své předchozí práci tvrdí naprostý opak, tedy že „nejlepší zájem dítěte“ je širší pojem než „zájem dítěte“. Dle mého názoru se však jedná o zjevný omyl autorky, ostatně, v jejích následujících pracích byl napraven.⁴⁹ Zuklínová sice tvrdí, že „nejlepší“ je nadbytečné a že skutečný zájem dítěte je zároveň zájem nejlepší. Zároveň však odkazuje na anglickou formulaci „*the best interest of the child*“ s tím, že ale dítě má různé zájmy a že sledovat by se měl ten nejdůležitější a právě nejlepší.⁵⁰

V praxi to potom znamená, že je třeba hledat takové uspořádání poměrů dítěte, které bude znamenat, že je šťastné a spokojené, nejenom minimalizaci negativních vlivů, např. rozvodu rodičů.⁵¹

Blaho dítěte a nejlepší zájem dítěte mají dvě roviny – obecnou a konkrétní. Obecnou rovinu musí mít na zřeteli zejména zákonodárce, když určuje normy týkající se dětí. Zákonodárce má v tomto ohledu stanovit základní nebo rozhodující zřetele, ke kterým má být přihlédnuto v konkrétních případech tak, aby se došlo blaha dítěte. Konkrétní rovinu potom zohledňují např. soudce, pracovník OSPOD, rodič při řešení poměrů konkrétního dítěte, kdy berou v potaz skutečnou situaci dítěte.⁵²

⁴⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, **154**(2), 97-124. ISSN 0231-6625. S. 97-100.

⁴⁵ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, **154**(2), 97-124. ISSN 0231-6625. S. 100.

⁴⁶ Hrušáková in HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníkový slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1. S. 47 a s. 1325.

⁴⁷ Hrušáková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-723-9192-5. S. 18.

⁴⁸ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 24.

⁴⁹ Králíčková in RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-578-7. S. 32.

⁵⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, **154**(2), 97-124. ISSN 0231-6625. S. 101.

⁵¹ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, **154**(2), 97-124. ISSN 0231-6625. S. 100.

⁵² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, **154**(2), 97-124. ISSN 0231-6625. S. 101.

Přestože zásada nejlepšího zájmu dítěte je v rodinném právu klíčová, není přednostní nebo jediná. Má být poměřována testem proporcionality, aby bylo nalezeno vyvážené uspořádání i pro ostatní osoby, a to s dosažením maximálního prospěchu dítěte a minimální újmy ostatních.⁵³ Obsahem testu proporcionality je testování vhodnosti (odpověď na otázku, jestli zamýšlený zásah směřuje ke sledovanému cíli), potřebnosti (odpověď na otázku, jestli není více variant, jak ke sledovanému cíli dospět) a proporcionality v užším smyslu (odpověď na otázku, jestli tento zásah je nejvíce šetrný k právům jednotlivce). Předstupněm testu proporcionality je pak ještě posuzování, jestli je sledovaný cíl vůbec legitimní.⁵⁴

Dalším konfliktem, do kterého se může zásada nejlepšího zájmu dítěte dostat, je rozpor s participačními právy dítěte a autonomií dítěte. Děti se mohou podílet na rozhodování o otázkách, které se jich týkají, čtyřmi způsoby. V prvním stupni je dítě o situaci pouze informováno a rozhoduje někdo jiný. V druhém stupni má dítě právo na vyjádření svého názoru. V dalším stupni má právo svůj názor vyjádřit a tento názor konečné rozhodnutí ovlivňuje. V nejvyšším stupni je přání dítěte určující pro konečné rozhodnutí.⁵⁵ Jednotlivé stupně se liší tím, nakolik se uplatní zájem dítěte (zcela v prvním stupni) anebo autonomie dítěte (zcela ve čtvrtém stupni). Samozřejmě ale také není vyloučeno, že k rozporu participačních práv a zájmu dítěte v konkrétní situaci vůbec nedojde, neboť názor dítěte bude s jeho zájmem v souladu. Zjišťování názoru dítěte (přiměřeně jeho věku, rozumové a citové vyspělosti) a přihlídnutí k němu je nutné pro rozhodování v zájmu dítěte.⁵⁶ Domnívám se, že tak, jak dítě postupně nabývá schopnosti chápat situace, které se ho týkají, a utvořit si názor, mělo by postupně docházet k zvětšování jeho vlivu na rozhodování o těchto věcech. Je zjevné, že dítě, které chodí do školky, má schopnost o sobě rozhodovat velmi omezenou, a proto považují za adekvátní, aby bylo o věcech, které se ho týkají, pouze informováno. Naopak teenager má často rozumovou a citovou vyspělost srovnatelnou s dospělým, a proto by mělo být jeho přání rozhodující.

Zájem dítěte je vzhledem ke svému významu dlouhodobě a opakovaně řešen v judikatuře Ústavního soudu a je zmíněn v každém rozhodnutí týkajícím se dítěte. Pro účely práce jsem

⁵³ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 25.

⁵⁴ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 26.

⁵⁵ KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*. 2013, 21(3), 88-93. ISSN 1210-6410. S. 91.

⁵⁶ KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*. 2013, 21(3), 88-93. ISSN 1210-6410. S. 91-92.

vybrala pouze dva nálezy, které dle mého názoru mají určitý přesah mimo projednávaný případ.

V nálezu II. ÚS 363/03⁵⁷ Ústavní soud potvrdil význam zájmu dítěte, a to i nad zažitými formami porozvodového uspořádání. Ty totiž, ačkoliv mají svůj nepopiratelný význam, nemohou postihovat individuální situaci každého dítěte. Konkrétní uspořádání tedy musí soudy hledat vždy individuálně s důrazem na zájem dítěte. A to i tehdy (já dodávám zejména tehdy), když rodiče nejsou schopni se dohodnout. Tento nález považuji za základ následné judikatury ÚS, která setrvale zdůrazňuje význam zájmu dítěte, a ten se pak již jen zkoumá v konkrétních případech.

Nález I. ÚS 3216/13⁵⁸ pak dále vyjasňuje pozici zájmu dítěte vzhledem k ostatním zájmům a hlediskům, které se objevují v souvislosti s rozhodováním o svěřením dítěte do péče. K tomu ÚS uvádí, že nejlepší zájem je hlediskem předním, ale nikoliv jediným a je nutné jej vyvažovat s ostatními zájmy. Má však vyšší váhu než tyto ostatní zájmy. S tímto názorem se ztotožňuji.

⁵⁷ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II. ÚS 363/03. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-363-03>

⁵⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/13. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-3216-13_1

3. Rodičovská odpovědnost

V této kapitole se budu věnovat pojmu rodičovské odpovědnosti. Rozeberu zejména jeho obsah a jednotlivé povinnosti a práva, ve kterých rodičovská odpovědnost spočívá. Tyto teoretické poznatky budu posléze konfrontovat s některými praktickými otázkami, které po rozchodu rodičů při výkonu rodičovské odpovědnosti vyvstávají.

3.1. Vzájemné povinnosti a práva rodičů a dětí a rodičovská odpovědnost

Je zřejmé, že právní úprava vzájemných povinností a práv rodičů a dětí tvoří jádro právní úpravy vztahů mezi rodiči a dětmi, zákon se totiž této problematice věnuje v téměř sedmdesáti paragrafech.

Dle ustanovení § 855 odst. 1, 2 obč. z. mají rodiče a dítě vzájemně vůči sobě povinnosti a práva, přičemž účelem povinností a práv k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte. Namísto morálního a hmotného prospěchu dítěte je také možno použít pojem blaho dítěte, který se objevuje v mezinárodních dokumentech.⁵⁹

Přestože zákon výslovně zdůrazňuje vzájemnost povinností a práv rodičů a dětí (§ 855 odst. 1 obč. z. : „[r]odiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva“), Zuklínová dovozuje, že rodič má vždy především plnit povinnosti vůči dítěti, které má především právo na to, aby rodič vůči němu své povinnosti plnil.⁶⁰ Dále Zuklínová tuto myšlenku rozvádí tak, že například pokud se dítě nechce stýkat s rodičem osobně, pouze nevykonává své právo a nelze je k tomu nutit.⁶¹ Hrušáková a Šmíd tento výklad doplňují tak, že rodič má povinnost realizovat svá práva vůči dítěti a nemůže zůstat nečinný tam, kde zájem dítěte vyžaduje, aby rodič konal.⁶²

Tyto názory je třeba konfrontovat s maximou nejvyššího zájmu dítěte. Pokud jde například o zmíněnou záležitost osobního styku dítěte s rodičem, je nutné vzít v potaz případy, kdy dítě není natolik rozumově a mravně vyspělé, aby mohlo realisticky posoudit prospěšnost

⁵⁹ Zuklínová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 107, pozn. pod čarou č. 53.

⁶⁰ Zuklínová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 107.

⁶¹ Zuklínová in *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-457-6. S. 442.

⁶² Hrušáková in HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-061-4. S. 121. A také Šmíd in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 816.

takového kontaktu a to, co dítě chce, nemusí být vždy nutně také v jeho zájmu. Typicky se může jednat o situaci, kdy se s jedním z rodičů nechce stýkat bez vážného důvodu. Proto nepovažuji paušální názor, že dítě má právo upustit od výkonu svých práv, za správný. Domnívám se, že je třeba v závěrech ohledně povinností a práv konkrétních rodičů a dětí zohledňovat okolnosti toho kterého skutkového případu, kdy blaho dítěte zůstává imperativem takového posuzování.

Do určité míry obdobně lze vést argumentaci ohledně např. povinnosti dítěte dbát svých rodičů (§ 857 odst. 1 obč. z.) a k němu korelující právo rodiče usměrňovat dítě výchovnými opatřeními. Dítě se často nebude chtít podřídit výchovným opatřením rodičů. Přesto je však tato povinnost dítěte a její dodržování dítěti morálně prospěšná a je tedy většinou v jeho zájmu, ačkoliv se jedná o povinnost dítěte namísto práva. Také zde je však třeba zohlednit zájem dítěte.

Odmítám tedy přístup, který by vedl k nepřiměřenému opominutí povinností dítěte vůči rodičům, kterých je také v zákoně zakotvena celá řada (např. § 857 odst. 1, 2, § 883, § 886 odst. 1 obč. z. a další). Domnívám se tedy, že je třeba vnímat povinnosti a práva mezi rodiči a dětmi jako vzájemná. Tento závěr podporuje i část literatury.⁶³

Rodič ani dítě se vzájemných povinností a práv nemůže vzdát, ani je převést na jinou osobu (§ 855 odst. 1. obč. z.). V této souvislosti je zajímavé poukázat na úpravu práva rodiče dát souhlas k osvojení dítěte. Literatura se v tomto ohledu neshoduje v tom, zda jde o zákonnou výjimku a jedná se skutečně o dovolené vzdání se práva⁶⁴, či jestli je to spíše projev zvláštního práva osoby, která je s dítětem biologicky spojená.⁶⁵

Povinnosti a práva rodičů vůči dítěti je možné členit na:

- práva statusová,
- práva spojená s osobností dítěte,
- práva osobní povahy,
- povinnosti a práva, jejichž souhrn tvoří rodičovskou odpovědnost,

⁶³ Např. Šmíd in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 803.

⁶⁴ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 208.

⁶⁵ Zuklínová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 107.

- vyživovací povinnost a právo na výživné.

Statusová práva se týkají právního postavení osoby, kdy jde zejména o právo rodičů určit dítěti jméno a příjmení nebo prohlásit otcovství. Práva spojená s osobností dítěte chrání jednotlivé hodnoty lidské osobnosti jako je zdraví, život a důstojnost. Práva osobní povahy jsou práva spojená s osobou dítěte, např. právo usměrňovat dítě.⁶⁶ O povinnostech a právech, jejichž souhrn tvoří rodičovskou odpovědnost, pak podrobněji pojednám dále.

Je zřejmé, že vzájemné povinnosti a práva rodičů a dítěte vznikají narozením dítěte, resp. okamžikem vzniku právního vztahu mezi rodičem a dítětem (§ 832 odst. 1, 2 obč. z.). Zánik vzájemných povinností a práv rodičů a dítěte může nastat nabytím plné svéprávnosti dítěte (rodičovská odpovědnost) nebo i případně později (vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti).

Z výše uvedeného dělení je zřejmé, že „povinnosti a práva rodičů vůči dítěti“ jsou pojmem širším než rodičovská odpovědnost. Například povinností rodičů je vyživovací povinnost, která však do rodičovské odpovědnosti nespadá.

Samotný pojem rodičovská odpovědnost je vymezen v § 858 obč. z. jako „*povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění*“, na který navazují § 865–909 obč. z. Zákon zejména uvádí, že rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům (§ 865 odst. 1 obč. z.), kteří mají vykonávat práva a povinnosti z rodičovské odpovědnosti ve vzájemné shodě a v souladu se zájmy dítěte (§ 876, odst. 1, § 875, odst. 1 obč. z.). Zásada shody rodičů není dotčena tím, že zákon v § 877 odst. 1, 2 obč. z. vyjmenovává významné záležitosti dítěte, u kterých vyžaduje dohodu rodičů. Z uvedeného ustanovení pouze *a contrario* dovozujeme, že v jiných, než významných záležitostech mohou rodiče rozhodovat také samostatně.⁶⁷

Zákon také rozlišuje mezi tím rodičovskou odpovědnost mít/nést a rodičovskou odpovědnost vykonávat (§ 870 obč. z.).

Kořeny právní úpravy v občanském zákoníku, jak byla popsána výše, tvoří v ústavní rovině zejména článek 32, odstavec 4 Listiny základních práv a svobod., který uvádí: „*Péče o děti a*

⁶⁶ Zuklínová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 109-110.

⁶⁷ SCHÖN, Monika. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy*. 2015, **23**(1), 5-8. ISSN 1210-6410. S. 6.

jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.“ Rodinné vztahy tedy mají jednoznačně přednost před zásahy státu, a pokud již taková situace nastane, je třeba šetřit jejich podstatu a smysl.⁶⁸ V citovaném ustanovení jsou zřejmé základy pro závěry, které byly učiněny výše – z formulace „péče o děti a jejich výchovu je právem rodičů“ a nikoliv „rodiče“ je jednoznačné, že ústavodárce očekává, že toto právo budou vykonávat rodiče oba. To, že péče o děti a jejich výchova je povinností rodičů, se však dozvídáme nepřímo prostřednictvím toho, že děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči.⁶⁹

3.2. Složky rodičovské odpovědnosti – jednotlivé povinnosti a práva

Jak je zjevné z výše uvedeného výkladu o rodičovské odpovědnosti, složkami rodičovské odpovědnosti jsou jednotlivé povinnosti a práva rodičů, konkrétně tedy:

- a) péče o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,
- b) ochrana dítěte,
- c) udržování osobního styku s dítětem,
- d) zajišťování jeho výchovy a vzdělání,
- e) určení místa jeho bydliště,
- f) zastupování dítěte,
- g) spravování jmění dítěte.

Tento výčet je taxativní.⁷⁰

Povinnost a právo péče o dítě zahrnuje péči o zdraví dítěte a jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (§ 858 odst. 2 obč. z.). Součástí péče o dítě je také péče o osobu dítěte, která představuje běžné každodenní starání se o dítě a s tím spojené rozhodování o něm.⁷¹ Konkrétní povinnosti a práva spojená s péčí o dítě stanovují § 880–886 obč. z. Ustanovení § 880 odst. 1 obč. z. upravuje výkon rodičovské odpovědnosti týkající se osoby dítěte tak, že

⁶⁸ Šimáčková in WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře. ISBN 978-80-7357-750-6. S. 667.

⁶⁹ Knapp, Pavlíček in PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. díl. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 2002. Zákony s poznámkami. ISBN 80-720-1391-2. S. 260.

⁷⁰ Westphalová in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 75.

⁷¹ Westphalová in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 77.

má být přiměřený stupni vývoje dítěte. Je otázkou, proč je takové ustanovení poněkud nevhodně umístěno právě zde, v části zákona věnující se péči o dítě a jeho ochraně, když obsah rodičovské odpovědnosti týkající se osoby dítěte je širší než jenom péče o ně a jeho ochrana (dle důvodové zprávy⁷² dále např. styk s dítětem a určení místa pobytu dítěte). Dále zákon upravuje např. svěření dítěte do péče jiné osoby, možnou obranu rodičů proti protiprávnímu zadržování dítěte (i proti sobě navzájem) a podíl manžela nebo partnera rodiče na výchově dítěte. V tomto ohledu je třeba upozornit na to, že právo podílet se na výchově dítěte má manžel/partner pouze tehdy, pokud žije s rodičem dítěte v rodinné domácnosti (§ 885 obč. z.).⁷³ Ohledně toho, jestli se jedná i o povinnost, nepanuje shoda, přestože kladný názor v literatuře převažuje⁷⁴ (např. Rogalewiczová to však považuje pouze za právo⁷⁵). Stejný rozpor je však mezi samotným ustanovením § 885 obč. z. („*podílí se na péči o dítě a jeho výchově i manžel nebo partner rodiče dítěte*“), podle kterého jde o povinnost, a důvodovou zprávou, která hovoří o právu.

Povinnost a právo ochrany dítěte úzce souvisí s péčí o dítě, kdy nyní jsou ve výčtu obsahu rodičovské odpovědnosti postaveny sobě na roveň.⁷⁶ Jedná se o ochranu nejenom fyzickou, ale také například ochranu zájmů dítěte včetně zájmů právních. Tato ochrana se uplatní jak vůči vnějším entitám, tak i uvnitř rodiny.⁷⁷ Ochrana dítěte, stejně jako péče o ně, může být dle § 881 obč. z. svěřena rodiči jiné osobě.

Povinnost a právo udržovat osobní styk s dítětem představuje kontakty mezi rodičem a dítětem v různých formách, zejm. osobní setkávání a komunikaci.⁷⁸ Styk s dítětem je podrobněji upraven v § 887–891 obč. z. a dále o něm bude podrobně pojednáno v kapitole 5 této práce.

⁷² Konsolidovaná důvodová zpráva k návrhu zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁷³ Rogalewiczová in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1482.

⁷⁴ Srov. např. Westphalová in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 78.

⁷⁵ Rogalewiczová in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1482.

⁷⁶ Šmíd in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 817.

⁷⁷ Ptáček in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1319.

⁷⁸ Malá in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 133.

Povinnost a právo zajišťování výchovy a vzdělání dítěte znamená ovlivňování a vedení dítěte, a to jak přiměřenými výchovnými prostředky, tak zejména příkladem rodičů (§ 884 odst. 1 obč. z.). V případech, kdy příklad rodičů bude naprosto odporovat obecně uznávaným morálním normám, je možné do vztahů mezi rodiči a dětmi zasahovat. I výchovné prostředky musí být v souladu s důstojností dítěte, proto jsou vyloučeny tělesné tresty.⁷⁹ Zajišťování vzdělání dítěte obsahuje odpovědnost rodiče za to, že dítě absolvuje povinnou školní docházku. O vzdělání dítěte rozhodují rodiče s přihlédnutím k názoru dítěte a jeho schopnostem a nadání dle § 880 odst. 2 obč. z. V tomto ohledu se předpokládá shoda obou rodičů, jinak rozhodne soud (§ 877 odst. 2 obč. z.).

Povinnost a právo určení místa bydliště dítěte spočívá v určení místa, kde se bude dítě trvale zdržovat, bydlet a integrovat se do společnosti pomocí rodinných a sociálních vazeb.⁸⁰ Patří k záležitostem dítěte, o kterých se mají rodiče dohodnout, v opačném případě rozhodne soud (§ 877 odst. 2 obč. z.).

Povinnost a právo zastupování dítěte se vztahuje na právní jednání, ke kterým není dítě dostatečně svéprávné. Pokud hrozí, že by byly zájmy rodiče a dítěte v rozporu, pak rodič v této situaci dítě zastoupit nemůže (§ 892 obč. z.), typicky se bude jednat o např. soudní řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu.

Povinnost a právo spravovat jmění dítěte spočívá především v péči o jmění dítěte, resp. povinnosti ho spravovat jako řádný hospodář (§ 896 odst. 1 obč. z.). Pokud jde o běžné záležitosti, nebo záležitosti sice výjimečné, ale se zanedbatelnou majetkovou hodnotou, hospodaří rodiče sami, jinak dává k právnímu jednání souhlas soud dle § 898 obč. z. Pokud by mohly být zájmy dítěte ohroženy, jmenuje soud dítěti opatrovníka pro správu jmění (§ 905 obč. z.).

3.3. Participační práva dítěte

Dítě není pouze pasivním objektem rodičovské odpovědnosti, ale má také svoje participační práva. Přesto však zůstává fakticky vůči rodičům slabším subjektem, který je třeba chránit.⁸¹ Participační práva mají základ převážně v mezinárodních smlouvách, zejm. Úmluvě o právech dítěte. Článek 12 Úmluvy zakotvuje právo dítěte vyjádřit svůj názor ohledně všeho,

⁷⁹ Westphalová in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 80-82.

⁸⁰ Anon. in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 112.

⁸¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5053-2. S. 72.

co se ho dotýká, a těmto názorům musí být věnovaná patřičná pozornost přiměřená jeho věku a vyspělosti. Práním a názorům dítěte však nemusí být vždy vyhověno. Implicitně to také znamená, že dítě musí mít všechny důležité informace, aby bylo vůbec schopné si názor utvořit. Podmínkami pro uplatnění participačních práv je rozumová schopnost dítěte udělat si vlastní názor, věk a zralost. Podmínky by neměly být interpretovány restriktivně, ale naopak umožňovat uplatňování práv v co nejširším rozsahu.⁸²

Na Úmluvu navazuje občanský zákoník v § 875 odst. 2 ohledně povinností rodičů, popř. § 867 odst. 1 ohledně povinností soudu. Pokud je dítě starší dvanácti let, platí vyvratitelná domněnka, že je dítě schopno informace přijmout, vytvořit si vlastní názor a ten sdělit (§ 867 odst. 2 obč. z.). Dítě také musí být informováno o důsledcích vyhovění jeho názoru (čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí⁸³). Pokud probíhá rodinná mediace týkající se sporů mezi rodiči, které jsou spojené s rozvodem, mělo by mít dítě možnost se vyjádřit i v mediačním řízení, neboť případná dohoda rodičů se jej bezprostředně dotkne.⁸⁴

Praktickým projevem participačních práv dítěte jsou např. dotazy soudu na to, komu by chtělo být dítě svěřeno do péče. Obvykle bývá tento přímý dotaz součástí širšího rozhovoru.⁸⁵ Bakalář a Novák však pokládání přímého dotazu dítěti vůbec nedoporučují.⁸⁶ Je také třeba brát v potaz, že odpověď dítěte nemusí vždy přesně odpovídat skutečnosti. Odpověď dítěte se může lišit v závislosti na tom, jaký předpokládá výsledek řízení, který z rodičů jej k rozhovoru přivedl apod. Proto je třeba přihlížet ke kontextu sdělení.⁸⁷ Významným faktorem ovlivňujícím odpověď dítěte je zejména to, s kterým rodičem v době dotazu pobývá. Obecně se má za to, že vyslechnutí dítěte má význam, pokud dítě dosud žije pohromadě s oběma rodiči.⁸⁸

Participační práva dítěte v soudním řízení bývají nesprávně redukována na právo dítěte vytvořit si názor a ten sdělit. Je však třeba také přihlížet i k tomu, jaký má dítě názor ohledně

⁸² Jílek in JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte: implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice*. Brno: Česko-britská, 2011. ISBN 978-80-260-0377-9. S. 65.

⁸³ Evropská úmluva o výkonu práv dětí 54/2001 Sb. m. s.

⁸⁴ KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej. Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace. *Právní rozhledy*. 2014, **22**(10), 353-358. ISSN 1210-6410. S. 354.

⁸⁵ NOVÁK, Tomáš. Je dítě schopno pravdivě odpovědět na otázku, u kterého z rodičů by po rozvodu chtělo žít?. *Právo a rodina*. 2004, **6**(7), 15-16. ISSN 1212-866x. S. 5-6.

⁸⁶ BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. Vyslechnutí dítěte před soudem. *Právo a rodina*. 2003, **5**(3), 3-8. ISSN 1212-866x. S. 7.

⁸⁷ NOVÁK, Tomáš. Je dítě schopno pravdivě odpovědět na otázku, u kterého z rodičů by po rozvodu chtělo žít?. *Právo a rodina*. 2004, **6**(7), 15-16. ISSN 1212-866x. S. 5-6.

⁸⁸ BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. Vyslechnutí dítěte před soudem. *Právo a rodina*. 2003, **5**(3), 3-8. ISSN 1212-866x. S. 6.

procesní stránky věci, tj. jak si přeje postupovat a jaké chce, aby jeho procesní zástupce provedl jeho jménem úkony.⁸⁹

Ústavní soud se v nálezu II. ÚS 725/18⁹⁰ zabýval, kromě jiného, participačními právy nezletilé vedlejší účastnice řízení o ústavní stížnosti. Ústavní stížnosti předcházelo řízení o nahrazení souhlasu matky (stěžovatelky) s přeočkováním nezletilé (11–12 let). V průběhu řízení byla nezletilá o řízení velmi málo informována. Okresní soud nezletilou jednou vyslechl za účelem zjištění jejího názoru na přeočkování. Nezletilou však vůbec nekontaktoval její kolizní opatrovník (a ani se s ní nikdy nesetkal) a v odvolacím řízení se ani nevyjádřil. Rodiče také nezletilou informovali velmi zřídka, o rozhodnutí okresního soudu se dozvěděla náhodou. O odvolacím řízení nevěděla nezletilá vůbec. Obecné soudy se samy nijak nesnažily nezletilé předat informace o řízení. Řádně byla informována až opatrovníkem v řízení o ústavní stížnosti.

Ústavní soud v nálezu zdůrazňuje, že participační právo dítěte není pouze pohovor dítěte se soudcem, popř. jinou osobou. Základní povinností soudu je informovat dítě o jeho participačních právech a také o možnosti tato participační práva nevyužít. Dále má též soud dítěti poskytovat informace ohledně procesních aspektů řízení, předmětu řízení, následcích, jaké může určitý názor dítěte mít, nakolik a proč byl názor dítěte brán při rozhodnutí v potaz a poučit dítě o opravných prostředcích. Za dodržování všech aspektů participačních práv dítěte je odpovědný soud a neměl by se tedy spoléhat na to, že dítě bude informovat o řízení rodič nebo opatrovník. Zároveň však Ústavní soud dodává, že právo na slyšení a účast při jednání soudu není absolutní, ale musí být podřízeno zájmu dítěte.

Šimíček k uvedenému nálezu připojil své odlišné stanovisko, které dle mého názoru dobře vystihuje možné argumenty proti závěrům, které uvádí Ústavní soud. Zejména zdůrazňuje, že výrok neodpovídá petitu, neboť stěžovatelka nenavrhovala, aby ÚS konstatoval porušení práv nezletilé. Dále kritizuje takto extenzivní pojetí participačních práv dítěte. Uvádí, že dítě bylo v řízení slyšeno, čímž soudy realizovaly participační práva dítěte, a informování dítěte o řízení mají zajistit rodiče, popř. kolizní opatrovník. Dále uvádí: „[p]okud ovšem nyní Ústavní

⁸⁹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. 2018, 26(8), 267-275. ISSN 1210-6410. S. 267.

⁹⁰ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-725-18_2

*soud v podstatě dovedl, že tato povinnost náleží soudu (tj. povinnost informovat dítě o průběhu řízení), pak skutečně nevím, nač vlastně jsou opatrovníci ustanovováni.*⁹¹

Souhlasím s názorem Ústavního soudu, že participační práva dítěte jsou širší než pouhý jeden pohovor s dítětem, obzvláště když se jedná o rozhodování o tělesné integritě dítěte. Považuji za nepřijatelné, že dítě není ani informováno o tom, že vůbec je vedeno řízení, které se ho týká (v tomto případě odvolací řízení), když rozhodnutí soudu ovlivní nejvíce dítě samotné, nikoliv jeho rodiče. Kdyby náhodou měla mít nezletilá nepříznivé následky očkování, nejvíce to ovlivní ji. Ohledně role opatrovníka jsem toho názoru, že jelikož je smyslem funkce opatrovníka ochrana zájmů dítěte a jeho práv (§ 457 obč. z.), je vskutku třeba, aby opatrovník s dítětem komunikoval. Bez kontaktu s dítětem dle mého názoru není opatrovník schopen ochraňovat zájmy dítěte. To však nezabývá soud povinností umožnit dítěti realizovat jeho participační práva. Soud by měl být v osobním kontaktu s účastníky řízení, a to, že je jedním z účastníků dítě, na tom nic nemění.

3.4. Praktické otázky spojené s rodičovskou odpovědností nejenom po rozchodu rodičů

Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům shodně (§ 865 odst. 1 obč. z.) a fakt, že se rodiče dítěte rozešli, nebo rozvedli, na tomto nic nemění. Avšak právě v souvislosti s rozpadem rodinné domácnosti nezdědka vznikají mezi rodiči spory ohledně toho, kdo a jak má tu kterou složku rodičovské odpovědnosti vykonávat. Zároveň dosažení shody může být nad síly dotyčných, kdy pak o právech a povinnostech rozhodne soud.

Rozsah judikatury k otázkám rodičovské odpovědnosti, popř. zodpovědnosti, je značný, a proto zde vybírám pouze některá rozhodnutí týkající se v literatuře méně frekventovaných aspektů rodičovské odpovědnosti. O praktických aspektech svěřeni dítěte do péče a o styku s dítětem bude pojednáno v dalších kapitolách práce.

3.4.1. Výchova a vzdělání dítěte

Aktuální nález Ústavního soudu IV. ÚS 3749/17⁹² z ledna 2018 se týká povinnosti a práva rodičů zajišťovat výchovu a vzdělání dítěte. Rozvedení rodiče nezletilé stěžovatelky ji měli původně ve střídavé péči, která by zjevně vedla s nástupem stěžovatelky do první třídy k navštěvování dvou základních škol se střídáním po týdnu, což rodiče stěžovatelky vyhodnotili jako nežádoucí. Z toho důvodu podali návrh na změnu péče na výlučnou péči

⁹¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-725-18_2

⁹² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 9. 1. 2018, sp. zn. IV. ÚS 3749/17. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-3749-17_2

některého z nich. V mezičase ale každý z rodičů nechal přijmout stěžovatelku do základní školy, každý do jiné, totiž do té, která byla v blízkosti bydliště dotyčného rodiče. Do doby předpokládaného nástupu stěžovatelky do školy nebylo ještě pravomocně rozhodnuto o změně péče, neboť rozsudek ve věci byl zrušen krajským soudem na začátku srpna toho roku. Matka v reakci na to začala tři dny před nástupem stěžovatelky do školy usilovat o dodatečný odklad, s kterým otec nedal souhlas, a matka tedy navrhla vydání předběžného opatření o nahrazení projevu vůle otce. Soud návrhu matky nevyhověl z důvodu, že nebylo osvědčeno akutní ohrožení poměrů nezletilé a rodiče se měli situací zabývat již dříve. Krajský soud na základě odvolání matky toto rozhodnutí změnil tak, že souhlas otce nahradil s tím, že je málo akutnějších situací než rozhodnutí o tom, jestli dítě nastoupí do školy. Tím umožnil matce žádat o dodatečný odklad školní docházky. Avšak toto rozhodnutí přišlo až na konci září. Návrhu matky na odklad bylo vyhověno a odvolání stěžovatelky bylo zamítnuto. Správní soud také odmítl žalobu otce na zrušení rozhodnutí. Ústavní stížností se stěžovatelka brání zejména zásahům do svého soukromého života, které představuje odklad její školní docházky, a domáhá se zohlednění nejlepšího zájmu dítěte a ochrany svého práva na vzdělání.

V uvedené situaci spatřuji konflikt mezi právy nezletilé stěžovatelky, v jejímž zájmu je vzdělávat se dle běžného modelu, například tedy ve stejném věku jako ostatní děti, a práva a povinnosti rodičů na zajišťování vzdělání dítěte, kdy mají právo rozhodovat o vzdělání dítěte – např. rozhodnout kterou konkrétní školu bude navštěvovat. Zároveň ale má celá věc daleko hlubší kořeny, kdy neschopnost rodičů se shodnout ohledně vzdělání stěžovatelky tak, jak požaduje zákon (§ 877 obč. z.), zároveň poškozuje nejlepší zájem dítěte. Původní příčinou celého řízení není informované, kvalifikované rozhodnutí o vzdělání z relevantních důvodů, nýbrž právě nedostatek shody mezi rodiči ohledně toho, kdy a kterou školu bude stěžovatelka navštěvovat. Otázkou etickou zůstává, jestli by takovíto rodiče neměli být poháněni dále k odpovědnosti za to, že jejich konflikty nezvratně zasahují do životů jejich dětí.

Ústavní soud shledává pochybení jednak v tom, že byl souhlas otce nahrazen formou předběžného opatření, a nikoliv rozsudkem a ani nebyla stanovena lhůta k podání návrhu ve věci samé. Následkem toho bylo poškozeno stěžovatelčino právo na spravedlivý proces. Dále považuje za nepřijatelné odkládat školní docházku dítěte v rozporu s jeho zájmy pouze z důvodu konfliktu rodičů a bez zohlednění názoru dítěte. Porušení práva na soukromý život shledává v tom, že následkem rozhodování obecných soudů by byla stěžovatelka navracená po několika měsících ze školy, kam již začala chodit a dobře to zvládala, do mateřské školy a

ztratila by sociální kontakty, které si ve škole mezitím vytvořila. Dále bylo v ohrožení stěžovatelčino právo na vzdělání, které by jí bylo odkladem upřeno.

3.4.2. Správa jmění dítěte

Příkladem správy jmění dítěte, kdy mohou vznikat pochybnosti ohledně toho, jestli je či není nutný k právnímu jednání rodičů souhlas soudu, může být výpověď smlouvy o stavebním spoření za nezletilé nesvéprávné dítě. Dle § 898 obč. z. potřebují rodiče souhlas soudu k právnímu jednání týkajícímu se jmění dítěte, leda by šlo o běžnou záležitost nebo záležitost se zanedbatelnou majetkovou hodnotou. Před přijetím (nového) občanského zákoníku platilo ustanovení § 28 ObčZ 1964, podle kterého pokud nešlo o běžnou záležitost, potřebovali zákonní zástupci k nakládání s majetkem zastoupeného schválení soudu.

Přesto Pavlíček tuto právě zmíněnou změnu považuje za rozšíření okruhu právních jednání, která potřebují souhlas soudu.⁹³ Dříve soudy opakovaně judikovaly, že ukončení smlouvy o stavebním spoření za nezletilé nesvéprávné dítě je právním jednáním rodiče, ke kterému je třeba schválení soudu.⁹⁴ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku pak uvádí, že smlouvy o stavebním spoření mají představovat právní jednání, ke kterému rodiče nepotřebují souhlas soudu (už se však neuvádí, jestli je myšleno uzavření, vypovězení, nebo jiné právní jednání).⁹⁵ Zároveň po novelizaci zákona o stavebním spoření zákonem č. 104/2016 Sb.⁹⁶ platí, že ukončení smlouvy pro nezletilého je běžnou záležitostí při správě jmění (§ 5 odst. 13 zákona č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření⁹⁷).

V současné době je tedy situace zdánlivě jednoduchá – ukončení smlouvy o stavebním spoření za nezletilé nesvéprávné dítě je zákonem výslovně označeno za běžnou záležitost při správě jmění, takže k němu není třeba schválení soudu. Avšak praxe na tuto změnu reaguje

⁹³ PAVLÍČEK, Tomáš. Některé aspekty péče o jmění dítěte dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, 22(15-16), 538-542. ISSN 1210-6410. S. 538-539.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 33 Cdo 2912/2008. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/7276F7843FC3CAF9C1257A4E00679CCE?openDocument&Highlight=0,null, Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. 25 Cdo 1216/2012. Dostupné z: http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/46B84054AA74973BC1257DCE000659E5?openDocument&Highlight=0,null,

⁹⁵ Konsolidovaná důvodová zpráva k návrhu zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁹⁶ Zákon č. 104/2016 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona České národní rady č. 35/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

⁹⁷ Zákon č. 96/1993 Sb., zákon o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona České národní rady č. 35/1993 Sb.

jenom pomalu a dochází k tomu, že rodiče i po této změně podávají k soudu návrhy na schválení výpovědi ze stavebního spoření za své děti.

3.4.3. Ochrana dítěte

Ochrana dítěte, jak již bylo řečeno výše, zahrnuje nejenom ochranu fyzickou, ale i právní, a to vně i uvnitř rodiny. Nejedná se ovšem o ochranu absolutní – zjevně není v silách rodiče ochránit své dítě před jakoukoliv možnou katastrofou, i třeba nečekanou, a není to ani možné po rodiči požadovat. K tomuto se vyjadřuje náleží Ústavního soudu I. ÚS 1587/15⁹⁸, kde podstatou věci byla otázka, nakolik je rodič zodpovědný za nehodu, která se stala dítěti tehdy, když bylo pod jeho dohledem, přestože chování dítěte bylo zcela přiměřené situaci. Děti stěžovatele přecházely ulici na přechodu, kde byly sraženy projíždějícím automobilem. Obecné soudy vyhodnotily, že stěžovatel nese poloviční odpovědnost za škodu, která byla nehodou způsobena jeho dětem, protože je při přecházení vozovky nevedl za ruku, nebo neučinil jiné obdobné opatření. To Ústavní soud vyhodnotil jako nepřiměřený zásah do soukromého života, neboť tím soudy vlastně předepisují, jak mají rodiče vychovávat svoje děti, a kdy je mají vést za ruku, zatímco právem rodičů je mimo jiné zvolit si výchovný směr, který budou vůči svým dětem uplatňovat.

⁹⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-1587-15_1

4. Péče o dítě po rozchodu či rozvodu rodičů (svěření do péče)

Soud manželství nerozvede, dokud nebude rozhodnuto o poměrech dítěte po rozvodu (§ 755 odst. 3 obč. z.). V praxi se bude jednat zejména, avšak nikoliv výhradně, o to, vyjasnit podíl každého rodiče na péči o dítě (tzn. osobní péči o dítě, viz výše) a styk s dítětem.⁹⁹ Přednost má dohoda rodičů, při její absenci rozhodne soud. I dohoda rodičů však musí být v souladu s nejlepším zájmem dítěte.¹⁰⁰ Soud tedy rozhoduje o tom, s kým bude dítě žít v rodinné domácnosti a který rodič bude rozhodovat o běžných, každodenních záležitostech dítěte. Rodič, kterému nebylo dítě svěřeno do péče, je tak fakticky omezen co do péče o osobu dítěte.¹⁰¹

V případě rozchodu rodičů zákon předpokládá dohodu rodičů. Pokud se nedohodnou (nebo pokud jeden z nich podá návrh na zahájení řízení ve věci péče soudu o nezletilé), pak o péči o dítě rozhodne soud. V ostatním se analogicky použijí ustanovení § 906 a § 907 obč. z. (§ 908 obč. z.).

Rozhodování o péči o dítě soudem je ovládáno zájmem dítěte se zohledněním dalších okolností. Tyto okolnosti, které soud zohledňuje při svém rozhodování, lze rozdělit na předpoklady na straně rodičů a předpoklady na straně dětí, obojí jsou vymezeny v § 907 odst. 2 obč. z. Předpoklady na straně rodičů jsou konkrétně vývojové možnosti a životní poměry rodičů, jejich výchovné schopnosti, stávající a očekávaná stálost výchovného prostředí, předchozí řádná péče a řádná citová, rozumová a mravní výchova dítěte a obecné předpoklady pro zdravý a úspěšný vývoj dítěte. Předpoklady na straně dítěte jsou citová orientace a existence zázemí (u některého z rodičů) a citové vazby dítěte k třetím osobám (sourozenci, prarodiče, popř. jiní). Předpoklady na straně rodičů bude možno zkoumat víceméně objektivně, zatímco předpoklady na straně dítěte jsou veskrze subjektivní, ačkoliv je zřejmé, že spolu obě skupiny často úzce souvisejí. V obou případech bude nacházet uplatnění znalecký posudek.¹⁰² Smyslem znaleckého posudku je odpovědět na odborné

⁹⁹ Zuklínová in ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. S. 544.

¹⁰⁰ Šimáčková in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1589.

¹⁰¹ Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1014.

¹⁰² Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1022.

otázky, které se zpravidla týkají vztahů v rodině, potenciálu vhodnosti výchovného prostředí, motivace rodičů atd. Zhodnocením těchto kritérií může znalecký posudek hrát významnou roli při rozhodování ohledně toho, co je v zájmu dítěte.¹⁰³ V rámci snah o jakousi standardizaci kritérií a forem používaných v posudcích konkretizoval kritéria pro posuzování výchovných schopností rodičů znaleci psycholog Bakalář a jeho pracovní skupina, jejich kritéria ale nebyla odbornou veřejností bezvýhradně přijata.¹⁰⁴ Dle mého názoru by však obecně přijímaný minimální standard použitých metod zkoumání a požadovaných závěrů byl užitečný z toho důvodu, že by zajistil minimální úroveň všech znaleckých posudků a zabránil excesům způsobeným použitím nevhodných metod zkoumání.

Další požadavek na rodiče stanovuje § 907 odst. 3 obč. z., který k předpokladům na straně rodičů přidává schopnost dohodnout se s druhým rodičem. Toto vykládají Hrušáková a Westphalová tak, že soud má zohledňovat zejména schopnost se dohodnout v minulosti, kdy byly vztahy v rodině příznivější, než se soustředit na situaci v době rozhodování.¹⁰⁵ Tento výklad považuji za chybný, neboť situace v minulosti nemusí být stejná jako situace, která panuje v přítomnosti nebo dokonce v budoucnosti. Dle mého názoru je v zájmu dítěte posuzování aktuální, popř. budoucí schopnosti rodiče se dohodnout, namísto lpění na minulosti, která v tomto ohledu na očekávaný prospěch dítěte nemá tak velký vliv.

Splnění nastíněných předpokladů je třeba zkoumat, ať už rozhodnutí soudu směřuje ke svěřeni do péče jednoho z rodičů, nebo obou.¹⁰⁶

Rozhodnutí soudu o úpravě poměrů nezletilého dítěte není definitivní – v případě podstatné změny okolností soud může změnit své rozhodnutí (nebo dohodu rodičů) i bez návrhu (§ 909 obč. z.). Musí se však jednat o změnu kvalifikovanou – podstatnou, která převáží nad požadavkem na stabilitu výchovného prostředí.¹⁰⁷ K tomuto také viz kapitola 4.4. této práce.

¹⁰³ HOŘÍNOVÁ, Anna. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé* [online]. [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

¹⁰⁴ NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-900-7. S. 45 a násl.

¹⁰⁵ Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1023.

¹⁰⁶ Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1021-1022.

¹⁰⁷ Zuklínová in ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. S. 557.

V souvislosti s rozhodováním soudu o svěření dítěte do péče bývá v poslední době často zmiňovaná tzv. Cochemská praxe. Cochemská praxe je systém interdisciplinární spolupráce, který vznikl v 90. letech v Německu. Její podstata spočívá v tom, že všichni zapojení do soudního řízení, tj. soudci, advokáti, pracovníci OSPOD, soudní znalci a případní zástupci pomáhajících profesí, usilují o co nejrychlejší řešení rodičovského konfliktu tak, aby dítě neztratilo rozvodem žádného ze svých rodičů.¹⁰⁸ Cílem je dohoda rodičů o budoucím životě dítěte.¹⁰⁹

Prakticky se pak uplatňování principů Cochemské praxe jednotlivými zúčastněnými osobami odlišuje podle toho, jaké má ten který odborník k dispozici nástroje. Například advokát, kterého rodič vyhledal, informuje rodiče o možnostech smírného řešení sporu a odrazuje jej od konfliktů s druhým rodičem.¹¹⁰ K tomu je však třeba dodat, že není zcela jednoznačné, jestli vlastně není takové jednání v rozporu se samotnou podstatou advokacie, kdy advokát má především jednat v zájmu svého klienta.¹¹¹ Dle mého názoru je však konflikt mezi zájmem klienta-rodiče a zájmem dítěte v podstatě neexistující, neboť v zájmu rodiče-klienta je šťastné a spokojené dítě, a pokud je naplnění tohoto zájmu nejlépe možno dosáhnout tím, že advokát vede klienta k dohodě s druhým rodičem, pak nepochybně jedná v zájmu klienta. Na druhou stranu však není v možnostech advokáta objektivně posoudit, co je pro dítě nejlepší a podle toho pak vést právní postup svého klienta. Pokud jde o roli soudního znalce, v původním, německém, systému Cochemské praxe soudní znalec nejenom vypracovává znalecký posudek, ale také pracuje s rodiči a aktivně jim pomáhá vyřešit jejich rodinnou situaci.¹¹² Tento způsob dalšího zapojení znalce v České republice není možný a ani pokusy o něj nejsou rodiči akceptovány, takže vypracování znaleckého posudku zůstává jedinou formou, jak se znalec může podílet na řešení rodičovského konfliktu.¹¹³ Soudci mohou ze všech zúčastněných profesí těžit z fungující interdisciplinární spolupráce nejvíce, neboť v takovém případě se těžiště rodičovských konfliktů přesouvá mimo soudní řízení, kdy už je většina

¹⁰⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. 2017, (12), 35-42. ISSN 1210-6348. S. 39.

¹⁰⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*. 2016, **24**(19), 660-666. ISSN 1210-6410. S. 665.

¹¹⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*. 2016, **24**(19), 660-666. ISSN 1210-6410. S. 665.

¹¹¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. 2017, (12), 35-42. ISSN 1210-6348. S. 41.

¹¹² WESTPHALOVÁ, Lenka, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*. 2016, **24**(19), 660-666. ISSN 1210-6410. S. 665.

¹¹³ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. 2017, (12), 35-42. ISSN 1210-6348. S. 41.

sporných bodů vyřešena, anebo se alespoň řešení blíží.¹¹⁴ Z toho důvodu může být soudní řízení méně konfliktní, jednodušší a rychlejší. Rychlejší řízení je také ve větším souladu se zájmem dítěte. Od soudců Cochemská praxe vyžaduje jednak rychlost rozhodování a také aktivní využívání jiných odborníků pro řešení rodičovského konfliktu tam, kde to je efektivní. Ze strany soudců však tento systém není přijímán bez výhrady, neboť někteří soudci poukazují na jeho rozpor s jejich nezávislostí a vnímají ho jako její možné ohrožení.¹¹⁵ Zúčastněný pracovník OSPOD by také měl vést rodiče k dohodě a spolupracovat s oběma rodiči i dítětem.¹¹⁶

Ačkoliv při svém vzniku měla Cochemská praxe rámeček v tzv. Cochemské dohodě, není nutné ji chápat pouze jako oficiální propracované propojení oborů v rámci určitého území. Bude stačit, když všechny zapojené profese budou sledovat zájem dítěte a pracovat na co nejrychlejším řešení rodičovského konfliktu.¹¹⁷

Přestože je inspirace Cochemskou praxí v České republice určitý trend, nejedná se o systém všespasitelný. Dle praktických zkušeností asi 3–5 % případů sporů mezi rodiči není vůbec možno ukončit jejich dohodou.¹¹⁸

4.1. Historický exkurz

Formy uspořádání rodinných vztahů po rozvodu či rozchodu rodičů prošly v průběhu historie určitým vývojem, ať už z pohledu právní úpravy, tak pokud jde o využití jednotlivých forem.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině po novelizaci v roce 1998 upravoval všechny dnešní formy péče – výlučnou, střídavou i společnou. V případě střídavé ani společné péče (výchovy) nepožadoval výslovně z. o r. souhlas rodičů, podmínkou však bylo, že oba rodiče byli způsobilí a měli zájem o výchovu dítěte. Aspekty, které měl soud zohledňovat při svěřeni

¹¹⁴ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. 2017, (12), 35-42. ISSN 1210-6348. S. 42.

¹¹⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. 2017, (12), 35-42. ISSN 1210-6348. S. 42.

¹¹⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*. 2016, 24(19), 660-666. ISSN 1210-6410. S. 665.

¹¹⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. 2017, (12), 35-42. ISSN 1210-6348. S. 42.

¹¹⁸ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. 2017, (12), 35-42. ISSN 1210-6348. S. 40-41.

dítěte do péče, se v zásadě neodlišovaly od dnešního stavu, s tím, že z. o r. výslovně uvádí jako jedno z hledisek hmotné zabezpečení ze strany rodiče včetně bytových poměrů.¹¹⁹

Novelizace z. o r. zákonem č. 91/1998 Sb. významně změnila tehdejší koncepci zákona. Naprosto zásadní bylo oddělení řízení o rozvodu rodičů a řízení o poměrech dětí po rozvodu. Právní úprava platná do roku 1998 řešila obojí v jediném řízení. Úprava poměrů dětí pro dobu do nabytí právní moci rozsudku o rozvodu manželství byla rozhodována soudem péče o nezletilé. Citovanou novelou byl také do § 26 z. o r. nově vložen odstavce 2 umožňující střídavou či společnou výchovu obou rodičů. Zařazení střídavé a společné péče odráží posun ve vnímání role otce a matky ve výchově dětí, kdy otcové se zapojují do péče o dítě více, než tomu bylo dříve.¹²⁰ Před novelou se předpokládalo, že dítě bude svěřeno do péče pouze jedné osobě, tato osoba však mohla být odlišná od rodičů (dle dikce zákona „komu bude svěřeno do výchovy“ – § 26 odst. 1 z. o r.).¹²¹ Kritéria, podle kterých měl soud rozhodovat o svěřeni do péče, byla v § 26 z. o r. vymezena velmi povrchně tak, „aby byly zajištěny nejpříznivější podmínky pro zdárný vývoj dítěte v uvědomělého občana.“¹²² Bohužel tato formulace není ani v literatuře dostatečně rozvedena, nanejvýš se obecně odkazuje na materiální a morální kvality rodiče.¹²³ Literatura až v návaznosti na § 50 z. o r. vykládá, že při svěřování dětí do péče (resp. výchovy) je soud povinen zkoumat, který z rodičů má lepší podmínky pro řádnou výchovu dítěte, a to nejenom hmotné, ale i co do schopnosti vychovat dítě. To spočívá zejména v osobních a povahových vlastnostech rodičů, jejich zdravotním stavu, vztahu k rodině, životních podmínkách (např. bytových), postoji k práci, ale i ve způsobilosti vést děti ke správnému vztahu k druhému rodiči. Dalším předmětem zkoumání pak byly i skutečnosti týkající se výlučně dítěte, jako věk, zdravotní stav, vztah k rodičům, přání dítěte apod.¹²⁴

¹¹⁹ Anon. in BĚLOHLÁVEK, Alexander J. a kol. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-413-8. S. 249.

¹²⁰ Šimáčková in MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1608.

¹²¹ Anon. in HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2., opr. vyd. Brno: Doplněk, 1995. ISBN 80-857-6546-2. S. 59.

¹²² HOLUB, Milan. *Zákon o rodině: zákon o rodině a předpisy související: poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 2. aktualiz. vyd. podle právního stavu k 1.1.1995. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-856-4756-7. S. 41.

¹²³ Srov. HOLUB, Milan. *Zákon o rodině: zákon o rodině a předpisy související: poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 2. aktualiz. vyd. podle právního stavu k 1.1.1995. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-856-4756-7. S. 41. a Radvanová in RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: Panorama, 1989. *Zákony - komentáře*. ISBN 80-703-8045-4. S. 100.

¹²⁴ HOLUB, Milan. *Zákon o rodině: zákon o rodině a předpisy související: poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 2. aktualiz. vyd. podle právního stavu k 1.1.1995. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-856-4756-7. S. 99.

Zákon o právu rodinném také předpokládal, že dítě bude svěřeno jednomu z rodičů. Okolnosti, které bude soud zohledňovat, jsou zejména zájem dítěte, dále životní a ekonomické poměry rodičů, společenský zájem a citový vztah dítěte k rodičům. Avšak tato hlediska zákon výslovně nezmiňuje a uvádí je pouze literatura. Ta také zdůrazňuje, že na výchově by se měly podílet i instituce jako mateřské školy nebo domovy mládeže.¹²⁵ Judikatura pak výše zmíněná hlediska interpretuje tak, že v zájmu dítěte je, aby bylo vychováváno správně po stránce tělesné i duševní. Duševní stránka znamená, že rodič, kterému bylo dítě svěřeno do péče, bude v dítěti „*rozvíjet vlastnosti nutné pro každého člena socialistické společnosti a zejména v nich pěstovat lásku k lidově demokratické vlasti.*“¹²⁶

Obecný zákoník občanský předpokládá, že manželské dítě bude v případě rozluky nebo rozvodu svěřeno do péče jednomu z manželů, upravuje tedy pouze výlučnou péči jednoho z rodičů (§142 o. z. o.). Subsidiárně bylo možno svěřit dítě i třetí osobě, pokud by to bylo pro dítě vhodnější. Rodičovský poměr k dětem zůstává nezměněn. Při rozhodování o svěřením do péče má soud zohlednit zejména zájem dítěte, podpůrně má také přihlídnout k ekonomickým poměrům rodičů, jejich vlastnostem a osobnosti (§ 142 o. z. o.). Příčiny rozvodu nebo rozluky mají být brány v potaz jen tehdy, jestliže je z nich možno dovodit, který z rodičů může dítě lépe zaopatřit. Jen pokud by byli oba manželé schopni dítě zaopatřit stejně dobře, je možné zohlednit zavinění rozvodu nebo rozluky (142 o. z. o.).¹²⁷

V případě nemanželského dítěte byla situace velmi přímočará v tom smyslu, že hlavní role ve výchově a péči o dítě náležela matce. Pečovat o dítě příslušelo bez dalšího matce. Matka byla chráněna před zásahy otce do výchovy a péče o dítě, a otec přebíral roli ve výchově až v případě matčina selhání (§ 169 o. z. o.). V určitých ohledech roli otce nahrazoval poručník, který např. určoval směr výchovy dítěte nebo jeho povolání (§ 166 o. z. o.).¹²⁸

4.2. Formy rodičovské péče o dítě

Přestože situace v každé rodině je individuální, zákon zná tři formy, které jsou s rozdílnou intenzitou a úspěchem využívány – péče společná obou rodičů, péče střídavá obou rodičů a

¹²⁵ *Komentář k zákonu o právu rodinném*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1954. S. 134-135.

¹²⁶ Rozsudek krajského soudu Praha, č. j. 17 Ok 23/52.

¹²⁷ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír, ANDRES, Bedřich a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi [Reprint původního vydání]*. Díl 1. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-859-6361-2. S. 746-747.

¹²⁸ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír, ANDRES, Bedřich a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi [Reprint původního vydání]*. Díl 1. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-859-6361-2. S. 838-841, 861-863.

péče jednoho z rodičů (také občas uváděná jako péče individuální, popř. výlučná péče) (§ 907 odst. 1 obč. z.). O jednotlivých formách podrobně pojednám dále.

Jednotlivé formy rodičovské péče si jsou vzájemně rovnocenné a z pořadí, v jakém je zákonodárce uvádí, nelze dovozovat přednost některé z nich.¹²⁹

4.2.1. Péče jednoho z rodičů

Péče jednoho z rodičů znamená, že dítě je svěřeno do péče otce či matky, a s tímto rodičem má žít v rodinné domácnosti. Nositeli rodičovské odpovědnosti jsou však nadále oba rodiče. Nepečující rodič má právo se s dítětem pravidelně stýkat.¹³⁰

4.2.2. Střídavá péče

Pokud je dítě svěřeno do střídavé péče, pečují o ně oba rodiče v určitých intervalech – tyto intervaly však nemusí být shodné. V krajním případě se střídavá péče může blížit péči jednoho z rodičů s velmi širokým stykem druhého rodiče.¹³¹ Prakticky může střídavá péče probíhat tak, že dítě střídavě pobývá s každým rodičem v jeho obydlí, anebo může dítě setrvat na jednom místě, a střídají se u něj rodiče – tehdy se jedná o tzv. „hnízdo“.¹³² Obě tyto alternativy s sebou nesou určité nevýhody. V případě přesunů dítěte může dojít k tomu, že v obydlí ani jednoho z rodičů nemá pocit pravého domova.¹³³ Naopak pokud se u dítěte střídají rodiče, pobývají s ním vždy jen dočasně a dítě tak nemá zkušenost s reálným soukromým a rodinným životem ani jednoho z rodičů, protože ten se odehrává v jejich běžném domově.¹³⁴

Hrušáková a Westphalová zdůrazňují, že „*střídavá péče není obecným modelem porozvodového uspořádání*“¹³⁵, čemuž lze jistě přisvědčit. Také ale k tomuto dodávám, že obecným modelem není a nemělo by být ani jakékoliv jiné uspořádání, čemuž ostatně také

¹²⁹ Zuklínová in ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. S. 549.

¹³⁰ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 227.

¹³¹ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 227.

¹³² Zuklínová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 122.

¹³³ Zuklínová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 122.

¹³⁴ Šimáčková in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1615.

¹³⁵ Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1019.

přisvědčuje Ústavní soud.¹³⁶ Konkrétní uspořádání střídavé péče – tedy např. frekvence střídání – se má přizpůsobit konkrétnímu dítěti a jeho situaci, včetně věku. Může se také měnit s plynutím času.¹³⁷ Původně zákonodárce předpokládal, že podle zahraničních vzorů bude střídání probíhat každý měsíc, v praxi však nejčastěji probíhá po jednom týdnu.¹³⁸

Stejně jako v případě rozhodování o svěřeni dítěte do jiných forem péče, i zde je na prvním místě zájem dítěte.

Pro svěřeni dítěte do střídavé péče není třeba, aby s tím rodiče souhlasili (na rozdíl od svěřeni dítěte do společné péče) (§ 907 odst. 1 obč. z.). Má se za to, že je dán zájem dítěte na tom, aby nepřišlo o blízké vztahy ani s jedním z rodičů¹³⁹, a že dítě má právo na oba rodiče.¹⁴⁰ Naopak základní povinností rodiče je pečovat o dítě.¹⁴¹ Můžeme tedy snadno dojít k závěru, že pokud je střídavá péče v zájmu dítěte, může být názor rodičů jakýkoliv a je na místě střídavou péči naříditi. Avšak situace, kdy je rodič do rozsáhlé péče o dítě „nucen“, ačkoliv o ní neměl zájem, také nejspíš nebude ideální pro zdárný rozvoj dítěte. Hrušáková a Westphalová tedy dovozují, že soud se musí zabývat důvody odmítavého stanoviska rodiče a bedlivě posoudit, zda autoritativní rozhodnutí o střídavé péči proti vůli jednoho z rodičů bude v konkrétní věci vůbec v zájmu dítěte s tím, že nejvhodnějším řešením situace bude dosažení dohody.¹⁴² Šimáčková toto rozvádí tak, že není vhodné nařizovat střídavou péči tam, kde nepožadují oba rodiče svojí výlučnou anebo střídavou péči¹⁴³, tedy že nelze aby byl jeden z rodičů do rozsáhlé péče o dítě nucen. Tento názor sdílí i Kováčová.¹⁴⁴ Dle mého názoru je zde především úlohou soudu, aby rodiče vedl k tomu, aby se na péči o dítě oba podíleli co nejvíce.

¹³⁶ Viz Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II. ÚS 363/03. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-363-03> a Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 420/05. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-420-05_1

¹³⁷ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. Praha: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-596-1. S. 109 a násl.

¹³⁸ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Výlučná, střídavá nebo společná péče o nezletilého?. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer, 2016, 18(1), 1-6. S. 1.

¹³⁹ Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1020.

¹⁴⁰ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 226.

¹⁴¹ Zuklínová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 108.

¹⁴² Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1020.

¹⁴³ Šimáčková in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1616.

¹⁴⁴ Např. Kováčová in HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-015-4. S. 96.

Pokud by i přesto měl soud o nařízení střídavé péče rozhodnout autoritativně, může být vhodným nástrojem k přijetí takového rozhodnutí všemi stranami rodinná mediace, která může být rodičům ku prospěchu i při komunikačních obtížích po delší době od soudního rozhodnutí.¹⁴⁵

Vhodnost nařízení střídavé péče testují čtyři kritéria:

- (0. skutečný a upřímný zájem o péči o dítě),
- 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a osobou, jež usiluje o jeho svěření do péče,
- 2. zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě svěření do péče daného rodiče,
- 3. schopnosti daného rodiče zajistit vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby dítěte,
- 4. přání dítěte.¹⁴⁶

Jako nulté kritérium uvádím skutečný a upřímný zájem o péči o dítě, který Trávníček po vzoru ÚS považuje za nutnou podmínku, aby bylo možné o střídavé péči vůbec uvažovat.¹⁴⁷ Kritéria čtyřstupňového testu se částečně překrývají s okolnostmi, které má soud zohledňovat při rozhodování o svěření do péče a zákon je vyjmenovává v § 907 odst. 2 obč. z., o nichž je pojednáno výše. Kritéria nemají hierarchické pořadí a dle Šimáčkové jsou demonstrativní.¹⁴⁸ V případě, že kritéria nebyla splněna, není možno dítě do střídavé péče svěřit, v opačném případě nastává presumpce rozhodnutí ve prospěch střídavé péče. Ta může být vyvrácena specifickými okolnostmi (např. velmi velká vzdálenost mezi bydlišti rodičů, zdravotní stav dítěte, výjimečně obtížná komunikace mezi rodiči).¹⁴⁹

Názory na to, nakolik je špatná komunikace mezi rodiči faktorem vylučujícím střídavou péči, se různí. Šimáčková považuje tuto situaci za důvod k vyloučení střídavé péče jen ve zcela výjimečných případech s tím, že soud má aktivně zjišťovat příčiny takového stavu a pokusit se ho za použití vhodných opatření zlepšit. V opačném případě by se jednalo o nepřipustný ústupek vzájemné rivalitě rodičů. Pokud ale tyto pokusy o zlepšení komunikace neměly

¹⁴⁵ Kováčová in HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-015-4. S. 99.

¹⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2482-13_1

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2482-13_1

¹⁴⁸ Šimáčková in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1619 – 1620.

¹⁴⁹ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. Praha: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-596-1. S. 9.

účinek, můžou soudy střídavou péčí vyloučit.¹⁵⁰ Naopak Kováčová považuje špatnou komunikaci mezi rodiči za velký stres pro dítě, které je už kromě toho stresováno samotnou střídavou péčí. To může vést k negativním vlivům na dítě.¹⁵¹ Ostrá kritika ohledně svěřování dětí do střídavé péče problematicky komunikujícím rodičům zaznívá i například od psychologa Klimeše.¹⁵² Domnívám se, že špatná komunikace mezi rodiči by neměla být důvodem vyloučení střídavé péče o dítě, neboť při jakékoliv formě péče spolu rodiče musí nadále komunikovat a dohodnout se o podstatných záležitostech dítěte. Také předání dítěte, které je častou konfliktní situací, se bude dít skoro stejně často. Proto dle mého názoru není forma péče sama o sobě schopna nijak ovlivnit to, nakolik bude docházet ke konfliktům mezi rodiči. K této otázce se také opakovaně vyjadřoval Ústavní soud ve své judikatuře, kterou uvedu dále v této kapitole.

4.2.3. Společná péče

Pokud jde o vymezení této formy péče, je literatura poněkud nejednotná. Podle Zuklínové při společné péči rodiče a děti stále tvoří rodinu, ačkoliv nepostavenou na trvajícím manželství.¹⁵³ Taková formulace je dle mého názoru značně široká a nepřesná – bezpochyby i při jiných formách péče rodiče s dítětem nepřestávají být rodinou, i když se uspořádání jejich života může podstatně změnit. Hrušáková a Westphalová o společné péči říkají, že „*zde není konkrétní rozhodnutí o svěřeni do péče jednoho z rodičů.*“¹⁵⁴ Takovému výkladu také nemohu zcela přisvědčit, neboť konkrétní rozhodnutí o svěřeni do péče jednoho z rodičů neexistuje ani v případě svěřeni do péče střídavé, kdy je dítě svěřeno oběma rodičům. Proto se přikláním k hodnocení Králíčkové, že společná péče o dítě znamená, že o dítě pečují osobně oba rodiče společně, resp. rovnoměrně.¹⁵⁵

Přijetím tohoto výkladu se však nutně dostávám do rozporu s tím, jak je v některých případech společná péče v literatuře vykládána – tedy jako nejvolnější varianta péče o dítě po

¹⁵⁰ Šimáčková in MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1621 – 1622.

¹⁵¹ Kováčová in HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-015-4. S. 99.

¹⁵² Klimeš in *Mezinárodní den rodiny 2014: rodina a společnost: sborník projevů z mezinárodní konference pořádané dne 22. května 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR*. Praha: Ideál, 2014. ISBN 978-80-86995-28-1. S. 21.

¹⁵³ Zuklínová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 122.

¹⁵⁴ Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1021.

¹⁵⁵ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 228.

rozvodu či rozchodu, kdy to, kdo se bude o dítě starat, záleží na aktuální dohodě rodičů a jedná se vlastně o uspořádání bez právní regulace.¹⁵⁶ Mám pochybnosti o tom, jestli takto pojatá společná péče je vskutku ještě společnou péčí obou rodičů (a nikoliv jakousi péčí neupravenou, flexibilní apod.), kdy se oba víceméně rovnoměrně podílejí a společně o dítě pečují. Domnívám se, že pokud záměrem zákonodárce bylo vskutku zakotvit společnou péči tak, jak je vykládána v literatuře, pak bylo třeba zvolit vhodnější označení této formy péče o dítě, které lépe vyjadřuje její podstatu.

Jedná se o jedinou formu péče, pro kterou zákon výslovně přidává další podmínku (vyjma těch již dříve vyjmenovaných v kapitole 4), a sice souhlas rodičů.

Společná péče se uplatní typicky tehdy, když rodiče bydlí v těsné blízkosti, např. ve stejném domě.¹⁵⁷ Někteří autoři ale nepovažují takovou situaci za nutnou podmínku.¹⁵⁸ Svěření do společné péče také může být vhodné, když je dítě blízko věku zletilosti a nežije již s rodiči v rodinné domácnosti, žíví se samo, atd.¹⁵⁹

4.2.4. Péče jiné osoby

Dítě je možno také svěřit do péče jiné osobě než rodiči (někdy je také tato forma péče nazývána svěřenectví¹⁶⁰) na základě § 907 odst. 1 obč. z. To otevírá soudu možnosti pro svěření dítěte do péče jiné osoby dle § 953 a násl. obč. z., pěstounské péče (§ 958 a násl. obč. z.) nebo ústavní výchovy (§ 971 obč. z.).¹⁶¹

Pokud je dítě svěřeno jiné osobě než rodičům, vždy se předpokládá, že jde o situaci dočasnou a přednost má vždy péče rodiče. Není vyžadován souhlas rodičů, avšak je třeba sledovat nejlepší zájem dítěte a musí existovat vhodná osoba, která o svěření dítěte do své péče projeví

¹⁵⁶ Např. Šimáčková in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1622.

¹⁵⁷ Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1021.

¹⁵⁸ Srov. Šimáčková in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1622.

¹⁵⁹ Šimáčková in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1623.

¹⁶⁰ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 310.

¹⁶¹ Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1023.

zájem. Tato osoba musí skýtat záruky řádné péče o dítě, mít bydliště v České republice a souhlasit se svěřením dítěte do své péče (§ 954 obč. z.).¹⁶²

Rodiče i přesto, že dítě bylo svěřené do péče jiné osoby, zůstávají nositeli a vykonavateli rodičovské odpovědnosti, jsou pouze ve svých právech omezeni v rozsahu, v jakém soud definuje povinnosti a práva pečující osoby (zejm. tedy rodiče nemohou o dítě osobně pečovat).¹⁶³

4.3. Vybraná judikatura Ústavní soudu – střídavá péče

Judikatura Ústavního soudu, která se týká střídavé péče, je bohatá. Vyberu proto pouze některá rozhodnutí, zejména týkající se problematických aspektů nařizování střídavé péče. Nejdříve uvedu judikaturu, ve které se ÚS zabývá otázkou předpokladů svěřeni dítěte do střídavé péče, presumpce rozhodnutí ve prospěch střídavé péče, a následně tu, v níž se ÚS věnuje nutnosti souhlasu obou rodičů k nařízení střídavé péče a významu obtížné komunikace mezi rodiči v případě nařízení střídavé péče.

Předpoklady svěřeni dítěte do střídavé péče rozvádí náleží I. ÚS 2482/13¹⁶⁴ (tyto podmínky pak dále používá Trávníček a další, jak jsem uvedla výše), který ve velké míře odkazuje na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva a přejímá jeho závěry. Obecně uvádí, že pokud jsou podmínky pro svěřeni dítěte do péče u všech osob splněny stejnou měrou a projevují o ně upřímný zájem, pak je žádoucí, aby bylo dítě svěřeno do společné nebo střídavé péče, anebo byla přijata opatření, která to v budoucnosti umožní. Kritéria, která musí soudy vzít v potaz, představují: 1. existence pokrevního pouta mezi dítětem a osobou, která usiluje o jeho svěřeni do své péče, 2. míra zachování identity dítěte a zachování rodinných vazeb v případě, že bude dítě dotyčné osobě svěřeno, 3. schopnosti osoby, jež usiluje o svěřeni do péče, zajistit jeho vývoj a jeho potřeby, 4. přání dítěte. U prvního kritéria je však také třeba vzít v potaz, že nejde o kritérium absolutní a že pouhé pokrevní pouto bez dalšího není dostatečné. Druhé kritérium prakticky znamená, že soudy musí usilovat o to, aby dítě nebylo odděleno od osob, k nimž má silnou náklonnost a u kterých má domov a zároveň, aby osoba, které bude dítě do péče svěřeno, uznávala roli blízkých osob v životě dítěte a nebránila mu v kontaktu s nimi. Podle třetího kritéria se posuzuje zejména věk, materiální podmínky, zdravotní stav,

¹⁶² Elischer in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 159-160.

¹⁶³ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 309.

¹⁶⁴ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2482-13_1

výchovné a intelektuální schopnosti a morálka dotyčné osoby, včetně jejího chování k dítěti. Pokud jde o přání dítěte, dle Ústavního soudu představuje zásadní vodítko při zjišťování nejlepšího zájmu dítěte. Soudy však nesmí přání dítěte přejímat bez dalšího, ale mají pečlivě a komplexně posuzovat jeho zájmy. Je také třeba klást důraz na vhodný způsob zjišťování přání dítěte, kdy obecně hranicí, kdy již je nezbytné zjišťovat před soudem názor dítěte, je 10 let. Pokud tedy oba rodiče splňují podmínky svěřeni dítěte do výchovy (o nichž je také pojednáno v samostatné kapitole této práce), má být svěřeni do střídavé péče pravidlem (to však nijak neovlivňuje povinnost soudu pečlivě zvažovat konkrétní okolnosti případů, jak Ústavní soud připomíná v usnesení IV. ÚS 106/15¹⁶⁵). Jiná řešení poměrů dítěte jsou výjimkou, která vyžaduje prokazování, proč je jiné řešení v zájmu dítěte. „*[B]řemeno tvrzení a důkazní (sic!) [se tím] přesouvá na vedlejší účastníci (matku) a obecný soud, který musí popřít splnění výše uvedených podmínek či uvést a prokázat zásadní důvody, které vylučují střídavou péči.*“¹⁶⁶ Je také úkolem soudů, aby identifikovaly v rámci prvního řízení o úpravě výchovných poměrů podmínky, které mohou vést k přehodnocení nastolené úpravy poměrů. Dále ÚS podává (shodně jako i v usnesení II. ÚS 278/08¹⁶⁷), že střídavá péče je i povinností rodičů, nejenom jejich právem. Stejně právo rodičů na péči o dítě je naplněno, pokud má každý rodič možnost o dítě pečovat po stejnou dobu jako druhý rodič (I. ÚS 3216/13¹⁶⁸).

Vývoj judikatury ohledně podmínek střídavé péče není přímočarý, naopak z dlouhodobého hlediska je judikatura značně nekonzistentní. Dřívější rozhodnutí ÚS vyznívají spíše ve prospěch střídavé péče, zatímco rozhodnutí pozdější přidávají další a další podmínky pro nařízení střídavé péče, čímž zužují okruh případů, kdy může být střídavá péče nařízena. Přesto je ale zřejmé, že Ústavní soud stále střídavou péči preferuje jako nejlepší uspořádání porozvodových poměrů z hlediska zájmu dítěte.

Předpoklady nařízení střídavé péče ÚS dále ozřejmuje v nálezu I. ÚS 1554/14¹⁶⁹, kde dodává, že střídavá péče není automatickým řešením při rozchodu rodičů, ale musí být splněna jím nastíněná subjektivní a objektivní kritéria. Splnění kritérií, jak již bylo vyloženo výše, vytváří

¹⁶⁵ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 17. 3. 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-106-15_1

¹⁶⁶ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2482-13_1

¹⁶⁷ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 12. 6. 2008, sp. zn. II. ÚS 278/08. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-278-08_1

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/13. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-3216-13_1

¹⁶⁹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 30. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-1554-14_1

jen presumpci rozhodnutí ve prospěch střídavé péče, která může být vážnými důvody vyvrácena. Avšak tato kritéria jsou pouze demonstrativní.

Problematické aspekty judikatury ÚS zdařile kritizuje Behr. Uvádí, že ÚS jako odůvodnění zavedení presumpce rozhodnutí ve prospěch střídavé péče používá judikaturu ESLP, která však presumpci rozhodnutí ve prospěch střídavé péče nepožaduje a týká se i skutkově odlišných případů. Dále Behr tvrdí, že presumpce rozhodnutí ve prospěch střídavé péče je pouze zástěrka pro potřebu zajistit rovnost rodičů, a nikoliv zájem dítěte, a že se jedná o nežádoucí rovnostářství.¹⁷⁰

Domnívám se, že presumpce rozhodnutí ve prospěch střídavé péče obecně vede k žádoucímu výsledku, tedy většímu počtu dětí svěřených do střídavé péče. Přesto ale v případě některých dětí vede k opominutí jejich zájmů. Důvody pro svěření do střídavé péče by měly být v celé své šíři zkoumány jako důvody, pro které je svěření do střídavé péče v zájmu konkrétního dítěte. Nikoliv tak, jak je tomu v případě presumpce rozhodnutí ve prospěch střídavé péče, kdy důvody, proč střídavá péče v zájmu dítěte není, jsou zkoumány teprve poté, co se uplatní presumpce rozhodnutí ve prospěch střídavé péče. Ostatně, ohledně každé formy péče o dítě by měly soudy zvažovat, proč to které konkrétní uspořádání je lepší než jiné možnosti uspořádání.

Důvody pro vyvrácení presumpce rozhodnutí ve prospěch střídavé péče mohou být různé, např. velká vzdálenost mezi bydlišti rodičů (což je však v rozporu s nálezem I. ÚS 1506/13¹⁷¹, který velkou vzdálenost za důvod nevhodnosti střídavé péče nepovažuje), psychický stav dítěte (viz nález II. ÚS 169/16¹⁷²), zdravotní stav dítěte, výjimečně však i velmi obtížná komunikace mezi rodiči. Obtížná komunikace mezi rodiči má vliv v případě, kdy pokusy o nápravu ze strany soudů nedospěly k pozitivnímu výsledku, zároveň je však třeba při rozhodování o svěření do péče zohlednit, který rodič špatnou komunikaci zapříčiňuje.

Již výše jsem se věnovala otázce, nakolik je potřebný souhlas obou rodičů k nařízení střídavé péče. Tato záležitost již byla řešena i Ústavním soudem v nálezu III. ÚS 1206/09¹⁷³, kde Ústavní soud rozhodl, že důvodem k rezignaci na nařízení střídavé výchovy není nesouhlas

¹⁷⁰ BEHR, Tomáš. Otázky pro presumpci střídavé péče. *Právo a rodina*. 2018, 20(1), 1-5. ISSN 1212-866x. S. 3.

¹⁷¹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 30. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-1506-13_2

¹⁷² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-169-16_3

¹⁷³ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-1206-09_3

jednoho z rodičů zejména tehdy, kdy je neodůvodněný a nemá relevanci ve vztahu k výchově dítěte. Nesouhlas může mít pro rozhodování soudu význam jen tehdy, kdy jeho důvody jsou způsobilé výrazně negativně zasahovat do zájmu dítěte. Soud se nemusí zabývat z hlediska dokazování nesouhlasem, který je zjevně iracionální nebo nemá přezkoumatelný důvod. Svěření dítěte do výlučné péče nesmí být ústupkem vzájemné nesnášenlivosti rodičů. Na to ÚS navazuje i v nálezu I. ÚS 2482/13, kdy dodává, že není možné vyloučit možnost střídavé výchovy bez dalšího jen na základě nesouhlasu jednoho z rodičů, protože tím tento nesouhlas soudy přičtou k tíži pouze jednomu z rodičů – tedy tomu, do jehož výlučné péče dítě nakonec svěřeno nebylo.

Jak je zřejmé z výkladu uvedeného výše, názory Ústavního soudu ohledně souhlasu rodičů převzala literatura beze zbytku.¹⁷⁴ Dle mého názoru by měly soudy případný nesouhlas rodiče se střídavou péčí zkoumat především z hlediska toho, jaké důvody svého nesouhlasu rodič tvrdí a zda jsou tyto důvody opodstatněné. Tato zjištění by pak měla být poměřována se zájmem dítěte, který však musí být při rozhodnutí zohledněn především.

Důležitá je také otázka, jestli je obtížná komunikace mezi rodiči překážkou nařízení střídavé péče. V nálezu I. ÚS 2661/10¹⁷⁵ tvrdí, že obtížná komunikace mezi rodiči může mít jen omezený význam. V opačném případě by jednostranné a svévolné odmítání komunikace s druhým rodičem vedlo nejenom k jednostranné eliminaci druhého rodiče z možnosti dosáhnout střídavé výchovy, ale i obecně k odstranění rovných podmínek pro výchovu a péči o dítě. Je třeba přikládat relevanci důvodům, proč není rodič ochotný spolupracovat a komunikovat s druhým rodičem. Není ani vyloučeno, že špatně komunikující rodiče se budou následkem nařízení střídavé výchovy snažit lépe spolupracovat a komunikovat. Navíc ani svěření do výlučné výchovy jednoho z rodičů neznamena, že by spolu rodiče již komunikovat nemuseli (I. ÚS 3216/13). Dále ÚS dodává, že v případě nepřekonatelných rozporů mezi rodiči musí soud aktivně usilovat o zlepšení jejich vztahu, například pomocí mediace či rodinné terapie.

S argumenty zejména z rozhodnutí I. ÚS 3216/13 je dle mého názoru možné se zcela ztotožnit. Vzhledem k tomu, že oba rodiče mají rodičovskou odpovědnost i po rozvodu či rozchodu a musí se shodnout na podstatných záležitostech dítěte, musí se – dle mého názoru –

¹⁷⁴ Např. Hrušáková, Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1020.

¹⁷⁵ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 2. 11. 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2661-10_2

naučit spolu komunikovat i po rozvodu či rozchodu bez ohledu na to, jaká forma rodičovské péče je pro jejich dítě využita. Domnívám se, že nejkonfliktnějším okamžikem mezi rodiči je jednak předání dítěte, a pak situace, kdy je nutné dohodnout se o podstatné záležitosti. Na množství podstatných záležitostí a tím na množství potenciálních konfliktů však nemá forma péče vliv. A pokud budeme vycházet z běžného modelu výlučné péče jednoho rodiče, a tedy se stykem rodiče, kterému nebylo dítě svěřeno do péče, s dítětem každý druhý víkend, bude k předávání dítěte docházet stejně často, jako při běžném modelu střídavé péče se střídáním po týdnu, pouze budou předání odlišně rozložena v čase. Proto se domnívám, že střídavá péče není schopna výrazně změnit konfliktnost rodičů o nic víc než jiné druhy péče.

4.4. Vybraná judikatura Ústavního soudu – změna poměrů dle § 909 obč. z.

Občanský zákoník v § 909 říká, že soud změni i bez návrhu rozhodnutí týkající se výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti, pokud se změni poměry. Každé opětovné rozhodnutí o poměrech dítěte po rozchodu rodičů tedy vyžaduje nejdříve posuzování, jestli se opravdu poměry změnilo natolik, že to odůvodňuje nové rozhodnutí. Teprve následně je možno se zabývat tím, jaké by mělo být nové uspořádání. Z toho důvodu je posuzování změny poměrů pravidelným tématem soudních rozhodnutí.

Ústavní soud v nálezu I. ÚS 153/16¹⁷⁶ říká, že změna péče je možná pouze tehdy, když došlo k zásadní změně poměrů. Pokud se v minulosti rodiče o péči o děti dohodli, je nutné přijmout, že takto upravené poměry již mohou být trvalé z důvodu zájmu na stabilitě výchovného prostředí dětí, a budou mít přednost před změnou. Stabilita výchovného prostředí je pro blaho dítěte důležitou hodnotou.

Ačkoliv tato tvrzení ÚS sice mají pravdivý základ, domnívám se, že mají určité negativní důsledky. Rodič, který tyto závěry přijme za své, je totiž nepochybně veden k více konfliktnímu chování během řízení, kdy se poměry dětí po rozvodu upravují poprvé. Rodiče totiž budou více motivováni snažit se za každou cenu dosáhnout pro ně žádoucího výsledku řízení, neboť existuje nebezpečí, že se jim v budoucnu již nepodaří dosáhnout změny jednou nastoleného stavu.

V usnesení I. ÚS 247/16¹⁷⁷ se Ústavní soud dále vyjadřuje k významu stability výchovného prostředí. Objasňuje, že stabilita výchovného prostředí dítěte je sice významnou hodnotou,

¹⁷⁶ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 7. 2016, sp. zn. I. ÚS 153/16. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-153-16_1

¹⁷⁷ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. I. ÚS 247/16. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-247-16_1

avšak není to hodnota samoúčelná a má být chráněna jenom tehdy, kdy je skutečně v nejlepším zájmu dítěte (což dále podporuje i nálezn I. ÚS 823/16¹⁷⁸). Soudy tedy vždy musí nejdřív odpovědět na otázku, jestli je stabilita výchovného prostředí v zájmu konkrétního dítěte. Změnu poměrů bude potom představovat např. dosažení tří let věku dítěte. Dále dle I. ÚS 823/16 pokud soudy dovozují, že změna výchovného prostředí není v souladu se zájmem dítěte, musí toto zdůvodnit a za tímto účelem je třeba i zohlednit kvality nového výchovného prostředí, jinak je argumentace soudů nepřezkoumatelná. Dokonce dle I. ÚS 3216/13 „*nezmění-li totiž soud úpravu výchovných poměrů tehdy, kdy nad zájmem dítěte na stabilním výchovném prostředí převáží významnost nastalé změny okolností, a označí-li bez dalšího změnu okolností za nepodstatnou, může dojít k porušení práva dítěte i jeho rodičů na respektování rodinného života.*“ Ohledně toho, co konkrétně představuje změnu poměrů, ÚS rozhodl v usnesení IV. ÚS 14/2000¹⁷⁹, že je nutno posuzovat optikou zájmu dítěte, jestli konkrétně nástup do školy představuje změnu poměrů.

Domnívám se, že všechny okolnosti, které mohou být kvalifikovány jako změna poměrů, by měly být nahlíženy optikou zájmu dítěte. Lze pozorovat vývoj v postoji Ústavního soudu v otázce změny výchovného prostředí dítěte. Ještě v roce 2000 nebyl dle ÚS nástup do školy vždy dostatečnou změnou poměrů (viz výše zmíněný nálezn IV. ÚS 14/2000), naproti tomu v roce 2016 v nálezn I. ÚS 247/16 uvádí, že nástup do školky je dostatečnou změnou poměrů.

Předpokládaná změna poměrů v budoucnu má význam pouze omezený. Podle nálezn I. ÚS 1506/13 není proti zájmům dítěte nařídít střídavou výchovu znovu po tom, co už nějakou dobu spontánně probíhá, i s vidinou toho, že za necelé dva roky dítě nastoupí do školy. Stabilita výchovného prostředí je nepochybně v zájmu dítěte, ta ale v tomto případě narušena nebyla, neboť ve vztahu k minulosti a současnosti zůstala zachována. Navíc ani nástup do školy neznamena automaticky, že střídavá výchova nadále není možná.

Z toho usuzuji, že k předpokládané budoucí změně poměrů není možné přihlížet z toho důvodu, že nelze předvídat její význam. Ačkoliv se může na první pohled jevit jako významná (například zmiňovaný nástup do školy), dítě jí ve skutečnosti může snášet velmi dobře a nemusí dojít ke změně rozhodnutí soudu, ať už z toho důvodu, že nepůjde o dost

¹⁷⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6. 12. 2016, sp. zn. I. ÚS 823/16. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-823-16_2

¹⁷⁹ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 9. 3. 2000, sp. zn. IV. ÚS 14/2000. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-14-2000>

zásadní změnu, nebo proto, že zásadní změna sice nastane, ale nebude v zájmu dítěte měnit výchovné prostředí.

4.5. Psychologické aspekty

Poznatky z psychologie jsou součástí rozhodování soudů o péči o dítě, ať už v abstraktní formě jako obecné závěry o vlivech a vhodnosti jednotlivých porozvodových uspořádání na psychické zdraví a vývoj dětí, nebo ve formě konkrétních znaleckých posudků ohledně rodičů a dětí. Při komplexním náhledu na poměry dětí po rozvodu rodičů tedy nemůžeme opominout také psychologické aspekty celé situace.

4.5.1. Prožívání rozvodu dítětem

Reakce na rozvod manželství rodičů ze strany dítěte a následná adaptace dítěte na novou situaci je různá. Panují rozdíly jak mezi typickým chováním děvčat a chlapců, tak mezi chováním dětí různého věku.¹⁸⁰ Obecně se však dá říci, že mladší děti se častěji navenek vyznačují agresivním chováním, zatímco starší děti častěji trpí stažením do sebe a depresí.¹⁸¹ To, jak dobře se dítě zvládne adaptovat z dlouhodobého hlediska, závisí zejména na množství konfliktů mezi rodiči za přítomnosti dítěte, kvalitě rodičovství jako takového a výchovných kompetencích rodičů. Dále adaptaci menší měrou ovlivňují další faktory, jako ekonomické následky rozvodu, sociální faktory, případné přetrhání rodinných vazeb (např. na prarodiče dítěte), apod.¹⁸²

Prvotní reakcí předškolních dětí na rozvod rodičů bývá regrese, tedy chovají se, jako by byly mladší. Mohou se objevit již dříve odbourané návyky, jako cucání si palce, dudlík, pomočování. Během krátkodobé adaptace, tj. do dvou let od rozvodu, děti v předškolním věku reagují hněvem a smutkem. Chlapci, podobně jako některé dívky, jsou více zlobiví a vzteklí, jiné dívky se naopak mohou změnit ve vzorné holčičky a snažit se náhle zastat dospělejší roli než dříve.¹⁸³

Děti v mladším školním věku jsou obzvláště zranitelné, chlapci ještě více než dívky. Prvotní reakcí na rozvod bývá smutek a plačtivost. Děti touží po rodiči, který odešel, cítí se odmítnuté

¹⁸⁰ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 12.

¹⁸¹ PAVLÁT, Josef. Děti v rozvodových sporech: severoamerické studie (1980-2001). *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2005, **XLIX**(5), 422-431. ISSN 0009-062x. S. 423.

¹⁸² TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 12.

¹⁸³ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 13.

tímto rodičem. To může vyústit ve sníženou sebedůvěru, často i horší školní prospěch. Někdy se dítě snaží rozvodu zabránit.¹⁸⁴

V starším školním věku dítě na rozvod většinou primárně reaguje vztekem a hněvem. Zlobí se sice na oba rodiče, ale více na toho, kdo v jeho očích rozvod zavinil. Často radikálně odmítá rodiče, který odešel. Velmi často má dítě pocit bezmoci. Může se také pokusit uspokojovat citové potřeby rodičů a tím přijmout dospělou roli.¹⁸⁵

Reakce dospívajících na rozvod rodičů jsou rozmanité. Často pocítují rozvod jako zradu vůči sobě. Někteří se začnou intenzivně věnovat svým zájmům a aktivitám, jiní (zejména dívky) najednou dospějí a konstruktivně se účastní vytváření nových poměrů v rodině. Další naopak mohou upadnout do deprese.¹⁸⁶

Z dlouhodobého hlediska bylo zjištěno, že asi ¼ dětí se adaptuje na rozvod dobře, ½ trpí občasnými problémy a ¼ má závažné, trvalé potíže.¹⁸⁷

Studie naznačují, že dlouhodobé následky rozvodu přetrvávají až do dospělosti. Jde o horší životní styl, menší příjem, horší zdravotní stav a méně úspěšné mezilidské vztahy než u dětí z úplných rodin. V úhrnu však rozdíly mezi dětmi z rozvedených a nerozvedených rodin jsou pouze mírné, ačkoliv statisticky významné.¹⁸⁸

4.5.2. Psychologický kontext forem péče o dítě

Ze statistického hlediska jsou děti po rozchodu rodičů daleko častěji svěřovány do péče matek než otců, popř. péče společné či střídavé (viz data v kapitole 4.6.). Na příčiny tohoto jevu jsou různé názory. Zjevnou preferenci matek vysvětluje Veselá Samková zejm. jako následek celospolečenského tlaku na matku, že když jí nejsou svěřeny děti do péče, okolí jí považuje za sociálně patologickou osobu.¹⁸⁹ Matoušek to považuje spíše za následek zvyklosti, jež se uplatňuje v západních zemích od druhé poloviny 19. století.¹⁹⁰ Warshak pak tuto zvyklost

¹⁸⁴ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 13-14.

¹⁸⁵ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 14.

¹⁸⁶ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 14-15.

¹⁸⁷ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 17.

¹⁸⁸ PAVLÁT, Josef. Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2011, **107**(5), 297-300. ISSN 1212-0383. S. 299.

¹⁸⁹ VESELÁ SAMKOVÁ, Klára. Trendy rozhodování soudů ve věcech svěření dětí do péče jednoho z rodičů. *Právo a rodina*. 2004, **6**(3), 7-9. ISSN 1212-866x. S. 8.

¹⁹⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty. ISBN 80-858-5024-9. S. 118.

nazývá kult mateřství, který se zakládá na názoru, že žena je od přírody lepší rodič než muž a že matka je důležitější pro dítě než otec.¹⁹¹ To se shoduje také s teorií attachmentu, která klade důraz na primárního pečovatele (zejména matku) a důležitost a neopakovatelnost vazby dítěte s ním. Podle této teorie má kvalita vazby silný vliv na formování osobnosti dítěte a jeho další interpersonální vztahy, kdy vytvoření méně příznivého druhu vazby, zejm. tím, že primární pečovatel se jeví dítěti jako špatně dostupný, může mít negativní vlivy na mezilidské vztahy po celý život.¹⁹² Často bývá používána jako argument proti střídavé péči v útlém věku. Teorie attachmentu se i dnes stále drží někteří psychologové, například Klimeš, který navíc dává důraz na to, že dítěti v útlém věku poskytuje zpravidla potravu výhradně matka.¹⁹³ Objektivní výzkumy ukazují nedostatky této teorie.¹⁹⁴

V současné době je přístup teorie attachmentu považovaný za překonaný. Pavlát shrnuje současné poznatky vědy tak, že „[i] otcové mohou ke svým dětem již od narození mít silný citový vztah, který se od vztahu matka-dítě nedá odlišit. Děti si od narození vytvářejí vztah a vazbu k oběma rodičům. Otec je pro dítě od počátku nenahraditelný, dítě si vytváří k matce a k otci trojstranný vztah, který tvoří základ jeho identity a zkušenosti se světem.“¹⁹⁵ Matoušek zmiňuje, že „ve schopnosti dospělých mužů a žen pečovat o malé děti nebyly výzkumem zjištěny významné rozdíly.“¹⁹⁶ Také Teyber považuje obavy z odloučení od primárního pečovatele dítěte (korespondující s teorií attachmentu) za neopodstatněné, neboť při střídavé péči dítě pouze přechází od jednoho blízkého člověka k druhému.¹⁹⁷ Špaňhelová považuje střídavou péči za uspořádání plně pozitiv za předpokladu, že jsou pro ni vhodné podmínky. Jako hlavní benefity vidí dobrý emocionální vývoj dítěte, přirozený průběh identifikace s mužským i ženským vzorem, možnost pozorovat vzorce chování obou pohlaví, a další.¹⁹⁸

¹⁹¹ WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Přel. Eduard Bakalář. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život. ISBN 80-717-8089-8. S. 23 a násl.

¹⁹² Holá in HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-015-4. S. 35.

¹⁹³ Srov. KLIMEŠ, Jeroným. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf

¹⁹⁴ KASSIN, Saul M. *Psychologie*. Přel. Dagmar Brejlová, Veronika Balaščíková, Helena Šolcová. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1716-3. S. 335.

¹⁹⁵ PAVLÁT, Josef. Otcovství, děti a rodina. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2008, **104**(4), 189-195. ISSN 1212-0383. S. 190.

¹⁹⁶ MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty. ISBN 80-858-5024-9. S. 118.

¹⁹⁷ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 122.

¹⁹⁸ ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Střídavá péče po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*. 2005, **7**(5), 1-5. ISSN 1212-866x. S. 4-5.

Za nežádoucí vlivy střídavé péče se považuje počet přesunů mezi bydliště rodičů a absence každodenního řádu, čemuž se některé děti těžko přizpůsobují.¹⁹⁹ Klimeš absolutně vylučuje střídavou péči u dětí v předškolovém věku, tj. do 3 let, kdy by dítě mělo usínat stále se stejným rodičem. Pro školkové děti nedoporučuje střídavou výchovu tehdy, pokud by měla ustát s nástupem do školy.²⁰⁰ Podle Teybera mohou být pro děti do asi 8 let časté přesuny matoucí, kdy dítě nechápe, kam vlastně patří. Lepší je střídavá péče pro děti od 8 do 13 let, které kladou mimořádný důraz na spravedlnost, které se tím v jejich očích učiní zadost. Dospívající zpravidla preferují péči jenom jednoho rodiče.²⁰¹

Klimeš střídavou péči se střídáním po delší době než 3 týdny nepovažuje za střídavou péči vůbec, nýbrž za pouhé střídavé svěřování do péče individuální proto, že při vystřídání vznikají u dítěte poruchy přizpůsobení se.²⁰²

Střídavá péče také může vést k většímu dopadu konfliktů rodičů na dítě, kteří dosud nebyli schopni vyřešit své neshody. Teyber dokonce považuje za nevhodnou aktivitu soudů, které vedou rodiče, ač mají neshody, k preferenci střídavé péče, která dle jeho názoru pak nadměrně vystavuje dítě konfliktům rodičů.²⁰³ Matějček však upozorňuje, že obecně je dítě po rozvodu zasaženo především nedostatkem malých pozitivních zmínek o druhém rodiči, které mu chybí k budování pozitivní identity.²⁰⁴

Střídavá péče je nevhodná také tam, kde rodiče nedrží jednotný výchovný styl a „výchovnou koalici“, kdy dítě může mít snahu vmanipulovat rodiče do poskytování jenom výhod a odstranění povinností, a to může mít negativní vliv na jeho charakter.²⁰⁵ Za nemožnou považuje Klimeš také střídavou péči tam, kde mezi rodiči panují velké rozdíly majetkové nebo v životním stylu. Bohužel ale toto zdůvodňuje pouze tím, že „není dobré, aby se *socioekonomický status dítěte měnil v týdenním intervalu*“²⁰⁶ bez bližšího vysvětlení. Dle

¹⁹⁹ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 123.

²⁰⁰ KLIMEŠ, Jeroným. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf. S. 2.

²⁰¹ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 123 – 124.

²⁰² KLIMEŠ, Jeroným. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf. S. 2.

²⁰³ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 123 – 124.

²⁰⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0853-2. S. 42.

²⁰⁵ KLIMEŠ, Jeroným. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf. S. 8.

²⁰⁶ KLIMEŠ, Jeroným. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozvodu* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf. S. 11.

mého názoru není rozdílnost socioekonomického statusu v rozhodování o střídavé péči relevantní, neboť ji považují za přirozenou součást života, před kterou není vhodné dítě nadměrně chránit.

Kovářová tvrdí, že děti samy hodnotí střídavou péči nekonfliktních rodičů pozitivně.²⁰⁷

Bylo však zjištěno, že střídavá péče často nemívá dlouhého trvání. Téměř 50 % dětí během dvou let přešlo do výlučné péče jednoho z rodičů.²⁰⁸

Psychický stav dětí ve výlučné péči otce je srovnatelný se stavem dětí stejného věku v péči matky²⁰⁹ a děti v péči otce jsou stejně dobře adaptovány jako děti v péči matky.²¹⁰ V útlém věku dítěte je však prospěšnější svěřit dítě do péče toho rodiče, který o ně do rozvodu primárně pečoval, což zlepšuje adaptaci dítěte na porozvodovou situaci a sníží množství stresu, kterému je vystaveno. Pohlaví primárního pečovatele v tomto nehraje roli.²¹¹

Výsledky některých studií naznačují, že děti školního věku se zpravidla lépe adaptují u rodiče stejného pohlaví, ale stejně nejdůležitějším faktorem determinujícím, zdali bude adaptace úspěšná, zůstává rodičovská způsobilost pečujícího rodiče.²¹² Někteří naopak tvrdí, že pohlaví pečujícího rodiče nehraje žádnou roli v tom, nakolik bude dítě prospívat.²¹³

Prospěch dítěte v péči otce a jeho adaptace závisí nejvíce na rodičovské způsobilosti otce, tj. otcových schopnostech ohledně zajištění péče, důslednosti a uspořádání domácnosti a na jeho schopnosti podporovat vztah dítěte s matkou.²¹⁴ Podle klinických zkušeností je otec lepší alternativou pečovatele než matka v 15–20 % rozvodů.²¹⁵

²⁰⁷ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Střídavá péče velebená i proklínaná. *Bulletin advokacie*. 2015, (3), 44-48. ISSN 1210-6348. S. 46.

²⁰⁸ Pavlát in MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3. S. 34.

²⁰⁹ WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Přel. Eduard Bakalář. Praha: Portál, 1996. *Rádcí pro život*. ISBN 80-717-8089-8. S. 112-113.

²¹⁰ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 128.

²¹¹ LAMB, Michael E., ed., SAGI, Abraham, ed. *Fatherhood and family policy*. Hillsdale, N.J: Lawrence Erlbaum Associates, 1983. ISBN 08-985-9190-2. S. 93.

²¹² TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 128.

²¹³ PAVLÁT, Josef. Děti v rozvodových sporech: severoamerické studie (1980-2001). *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2005, **XLIX**(5), 422-431. ISSN 0009-062x. S. 423.

²¹⁴ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 128.

²¹⁵ PAVLÁT, Josef. Otcovství, děti a rodina. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2008, **104**(4), 189-195. ISSN 1212-0383. S. 190.

Dle Teybera je vůči dětem svěřeným po rozvodu matce pasivní velká část otců, dokonce během tří let po rozvodu mezi nimi probíhá pouze minimální kontakt. Za příčinu toho považuje jednak kulturní vlivy, kdy je žena považovaná za primárního rodiče (také viz výše), pojetí tradiční mužské role, která se s péčí o děti neslučuje, a také přetrvávající neshody mezi rodiči.²¹⁶ V České republice bylo zjištěno, že ve věkové skupině matek do 23 let se s jejich dětmi stýká nepravidelně nebo vůbec více než polovina otců.²¹⁷ Samotný fakt, že dítě nemá každodenní kontakt s otcem je považován za jednu z příčin negativních dopadů rozvodů na vývoj dítěte.²¹⁸ To je však možné zobecnit i na případy, kdy by dítě nemělo kontakt s matkou a negativní dopady na dítě by byly srovnatelné, jak ostatně potvrzuje i odborná literatura.²¹⁹ S pasivitou otců je dáván do souvislosti negativní přístup matek ke styku dítěte s otcem, někdy nazývaný jako „mateřská obstrukce“. Matka tehdy vnímá otce jako málo kompetentního k péči o dítě, a tak mu ve styku brání. Přitom kompetentnost otce v očích matky se pojí nejtěsněji s otcovou schopností platit výživné.²²⁰ Postoj matky je nevýznamnějším faktorem, který ovlivňuje zájem otce o dítě po rozvodu.²²¹

Výzkumy ukazují, že život v péči matky za malé přítomnosti otce má daleko závažnější negativní dopad na chlapce. Ti jsou agresivnější a neposlušnější než chlapci v úplné rodině nebo dívky žijící také jen s matkou. Tento rozdíl se časem ještě prohlubuje. Příčinou tohoto jevu je, že chlapec po odchodu otce ztrácí osobu, s kterou se dříve ztotožňoval, a která ho umravňovala.²²² Dívky vykazují závažnější potíže až v dospívání, kdy se projevuje jejich snížená schopnost navazovat uspokojivé milostné vztahy. Také jejich manželství častěji končí rozvodem.²²³ Tyto závěry jsou přijímány i v České republice.²²⁴

²¹⁶ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 96-100.

²¹⁷ Pavlát in MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3. S. 38.

²¹⁸ PAVLÁT, Josef. Otcovství, děti a rodina. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2008, **104**(4), 189-195. ISSN 1212-0383. S. 192.

²¹⁹ Pavlát in MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3. S. 37.

²²⁰ PAVLÁT, Josef. Otcovství, děti a rodina. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2008, **104**(4), 189-195. ISSN 1212-0383. S. 193.

²²¹ Pavlát in MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3. S. 38.

²²² TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 16.

²²³ TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Brejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7. S. 101.

²²⁴ MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vydání. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1989. S. 62.

4.5.3. Syndrom zavrženého rodiče

Syndrom zavrženého rodiče (někdy také syndrom „zavržení rodiče“ apod.) je porucha, kdy dítě pohlíží na jednoho rodiče jako zcela kladného a druhého jako zcela záporného.²²⁵ Dítě následkem syndromu ztrácí normální spektrum citů pro oba rodiče. Zejména míra nenávisti a obviňování zavrženého rodiče je zcela nepřiměřená jeho skutečným nedostatkům.²²⁶ Může se vyvinout zejména tehdy, když je dítě po rozchodu svěřeno do péče pouze jednomu z rodičů. Je lhostejno, jestli byl druhému rodiči vymezen styk či nikoliv, a také jestli pečující osobou má být otec či matka.²²⁷ Dále se syndrom objevuje ještě před rozvodem v souvislosti se soudním řízením o svěřením dětí do péče, kdy si rodiče snaží zvýšit šance, že bude dítě svěřeno právě jim, a tak se uchylují k popouzení dítěte proti druhému rodiči.²²⁸

V souladu s terminologií Bakaláře se zde budu držet označení „programující rodič“ pro rodiče, který vznik tohoto syndromu podněcuje (a je dítětem nahlížen jako zcela kladný) a „zavržený rodič“ pro rodiče, vůči němuž je dítě odcizováno (a je nahlížen dítětem jako zcela záporný). Samotné jednání programujícího rodiče, které má vést k manipulaci dítěte pak označuje jako „programování“.

Údaje o tom, jak často se tento syndrom ve skutečnosti vyskytuje, se různí. Podle odhadů Gardnera se v různé míře vyskytuje v 80–90 % „opatrovnických“ sporů. Lampel ve svých výzkumech odhaluje syndrom u 40 % dětí.²²⁹ Oba výzkumníci však pracovali s údaji z USA, nelze je tedy pro situaci v České republice přejímat bez dalšího. Odhady českých odborníků (nikoliv výzkumy) indikují výskyt syndromu u asi 25 % dětí, které byly svěřeny do péče pouze jednomu rodiči.²³⁰ Reálný výskyt syndromu však bude dle mého názoru menší, neboť s tímto předpokládaným výskytem nekoresponduje zjištění, že rodiče, kteří mají děti svěřeny do své péče a brání druhému rodiči v kontaktu s ním, často vykazují psychopatologie²³¹, kterých zajisté nebude v populaci tolik.

²²⁵ PAVLÁT, Josef, JANÁČKOVÁ, Laura. Syndrom odcizeného rodiče a porozvodová adaptace. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2007, **103**(3), 131-135. ISSN 1212-0383. S. 131.

²²⁶ BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. Syndrom zavrženého rodiče v České republice. *Rodinné právo*. 1999, **1**(4), 11-16. ISSN 1212-3464. S. 12.

²²⁷ Švarc, Bakalář in BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2. S. 41.

²²⁸ PAVLÁT, Josef, JANÁČKOVÁ, Laura. Syndrom odcizeného rodiče a porozvodová adaptace. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2007, **103**(3), 131-135. ISSN 1212-0383. S. 132.

²²⁹ PAVLÁT, Josef. Děti v rozvodových sporech: severoamerické studie (1980-2001). *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2005, **XLIX**(5), 422-431. ISSN 0009-062x. S. 427.

²³⁰ NOVÁK, Daniel, BAKALÁŘ, Eduard. Styk dítěte s druhým rodičem: nový pohled na starý problém. *Právo a rodina*. 2003, **5**(11), 7-10. S. 8.

²³¹ PAVLÁT, Josef. Děti v rozvodových sporech: severoamerické studie (1980-2001). *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2005, **XLIX**(5), 422-431. ISSN 0009-062x. S. 428.

Repertoár technik, které může programující rodič využívat, je široký. Jedná se často o zveličování negativních vlastností zavrženého rodiče, bránění styku zavrženého rodiče s dítětem, zatajování informací o dítěti, „odrážení“ zájmu zavrženého rodiče o dítě, podpora dítěte v negativních názorech na zavrženého rodiče apod. Může se objevit i obvinění z týrání nebo sexuálního obtěžování dítěte. Zpravidla si je programující rodič zcela vědom svého jednání a úmyslně se snaží v očích dítěte zavrženého rodiče poškodit.²³²

Motivem takového jednání programujícího rodiče je často pomsta bývalému manželovi, domnělá „ochrana“ dítěte před zavrženým rodičem (na kterého změnil rodič názor následkem nepříjemného rozvodu), utajení osobních informací ze své rodiny, potřeba vnějšího nepřítele, obava o to, že její dítě opustí a další.²³³

Na přítomnost syndromu zavrženého rodiče ukazuje splnění následujících podmínek:

1. nenávistná kampaň za degradaci rodiče (silná nenávist dítěte k zavrženému rodiči);
2. slabé, banální nebo žádné zdůvodnění shora uvedené nenávisti;
3. absence ambivalence ve vztahu k rodičům (dítě popisuje jenom negativní vlastnosti zavrženého rodiče a pouze pozitivní vlastnosti programujícího rodiče);
4. fenomén nezávislého názoru (dítě označuje nenávist k zavrženému rodiči a nechť se s ním stýkat jako vlastní, samostatně rozvíjí nepravdy, které mu podsunul programující rodič);
5. reflexivní podpora programujícího rodiče v rodičovském konfliktu (dítě automaticky souhlasí se vším, co tvrdí programující rodič, aniž by zkoumalo obsah tvrzení);
6. nepřítomnost pocitu viny (dítěti je lhostejno, že zavržený rodič trpí jeho odmítáním);
7. vypůjčené scénáře (dítě popisuje situace tak, že je zřejmé, že samo by to tak nikdy nevyjádřilo, např. používá obraty nepřiměřené věku);
8. rozšíření nepřátelství na členy rodiny zavrženého rodiče.²³⁴

Naopak vylučující kritérium je oprávněnost zavržení rodiče.²³⁵

²³² Švarc, Bakalář in BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2. S. 42-44.

²³³ Švarc, Bakalář in BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2. S. 45-46.

²³⁴ Švarc, Bakalář in BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2. S. 47-48.

²³⁵ Švarc, Bakalář in BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2. S. 48.

Následkem syndromu je zabrzdění a deformace emocionálního vývoje, narušení sebedůvěry, deformovaný psychosociální vývoj, možné poruchy pozornosti a další.²³⁶

Vhodnou strategií pro zavrženého rodiče je dle psychologů ústup a sbírání malých zisků. Zavržený rodič se má snažit o zachování kontaktu s dítětem, jakkoliv malého, do doby, kdy bude dítě samo schopno situaci posoudit.²³⁷ To však předpokládá, že dítě ze syndromu postupně „vyroste“ a nepřijme názory podsunuté programujícím rodičem zcela za své. To však nepovažuji za pravděpodobné.

Řešením syndromu zavrženého rodiče je práce s programujícím rodičem směřující k přijetí rozvodu. Pokud programující rodič přijme fakt rozvodu a ustane ve své manipulaci dítětem, projevy syndromu samy vymizí.²³⁸ Alternativou spíše teoretickou je pak urychlené předání dítěte do péče druhého z rodičů.²³⁹

Výše popsaná charakteristika syndromu zavrženého rodiče však není v odborných kruzích jednoznačně přijímána. Skeptiky je poukazováno na to, že se nejedná o medicínskou diagnózu, ani o objektivní popis, a také tento syndrom neobsahuje ani Mezinárodní klasifikace nemocí.²⁴⁰

4.6. Dílčí závěry

Zavedení střídavé péče jako jedné z možných forem péče o dítě v roce 1998 doprovázely jak pozitivní ohlasy, tak i určité „sýčkování“ z odborných kruhů.²⁴¹ Příkladem je obava Hrušákové a Nováka, že střídavá péče může vést k vymývání mozků.²⁴² Důvodem pro to je dle autorů skutečnost, že dítě dostává protichůdné informace od rodičů v tom ohledu, že sice jsou natolik znesvářeni, že se musí rozvést, ale zároveň jsou natolik schopni komunikace a spolupráce, že mohou o dítě střídavě či společně pečovat. Tím vzniká dvojná vazba, která

²³⁶ Švarc, Bakalář in BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2. S. 49.

²³⁷ PAVLÁT, Josef, JANÁČKOVÁ, Laura. Syndrom odcizeného rodiče a porozvodová adaptace. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2007, **103**(3), 131-135. ISSN 1212-0383. S. 133.

²³⁸ KLIMĚŠ, Jeroným. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf

²³⁹ NOVÁK, Tomáš, POKORNÁ, Alžběta. Jak dalece lze vynutit přípravu dítěte ke styku s druhým rodičem. *Právo a rodina*. 2004, **6**(5), 8-10. ISSN 1212-866x. S. 9-10.

²⁴⁰ THON, Vojtěch. Reakce na článek "Syndrom zavrženého rodiče?". *Právo a rodina*. 2006, **8**(2), 4-5. ISSN 1212-866x. S. 5.

²⁴¹ Srov. HENYŠ, Jaromír. Novela zákona o rodině přináší významné změny. *Hospodářské noviny* [online]. [cit. 2018-05-28]. Dostupné z: [²⁴² HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*. 1999, \(3\), 30-34. ISSN 1210-6348. S. 31-32.](https://archiv.ihned.cz/c1-957460-novela-zakona-o-rodine-prinasi-vyznamne-zmeny-a-HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. <i>Bulletin advokacie</i>. 1999, (3), 30-34. ISSN 1210-6348.</p>
</div>
<div data-bbox=)

vede k vymývání mozků a dokonce schizofrenii. Také je dle autorů možno, aby dítě bylo během pobytu u rodiče ovlivňováno a manipulováno.

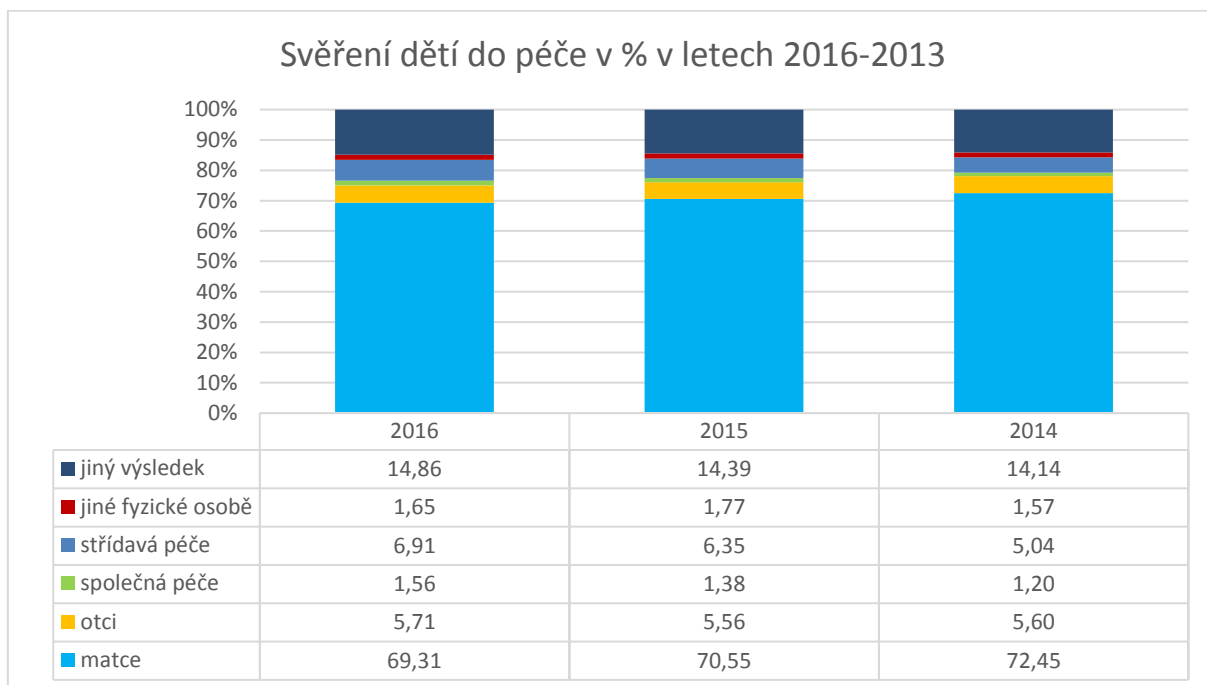
Je zcela zřejmé, že střídavá péče může mít nemálo negativ (o některých z nich bylo již pojednáno výše). Přesto však uvedený názor Hrušákové a Nováka musím zcela odmítnout. Je třeba brát v potaz skutečnost, že manželství rodičů je stav odlišný od rodičovství. To sice dítě nejdříve samo nevnímá, dokud rodiče nezačnou plánovat rozvod, ale jsem přesvědčená, že při vhodné komunikaci rodičů s dítětem je možné od určitého věku dítěte tento fakt dítěti osvětlit bez negativních následků. Pokud dítě není dostatečně rozumově vyspělé, aby toto vysvětlení přijalo, není dle mého názoru ani schopno poznat protichůdnost chování svých rodičů. Odmítám také názor Hrušákové a Nováka, že střídavá péče vede k manipulaci dítěte. Nevylučuji, že k manipulaci může docházet, zejm. pokud intervaly střídání jsou dlouhé, ale domnívám se, že nebezpečí manipulace nebude o nic větší než při výlučné péči jednoho rodiče, spíše naopak. Při výlučné péči riziko manipulace považuji za dokonce větší, neboť dítě tráví naprostou většinu času jenom s jedním rodičem, který má na manipulaci daleko větší prostor, a druhý rodič má jen omezený vliv na smýšlení dítěte. Jsem pevně přesvědčená, že obavy ze zavedení střídavé péče zůstaly v naprosté většině nenaplněny. Někteří za vhodnější alternativu střídavé péče považují svěřeni do výlučné péče jednoho rodiče s širokým stykem druhého rodiče.²⁴³ Nemyslím si však, že by preferování této alternativy mělo nějaké reálné opodstatnění v něčem jiném, než že „vlk se nažere a koza zůstane celá“. Budeme-li uvažovat variantu, že dítě bude svěřeno do péče matce, a otcí bude určen široký styk, třeba od úterý odpoledne do neděle do večera každý druhý týden, je pravdou, že se takové uspořádání blíží střídavé péči. To s sebou nutně nese její negativa i pozitiva, přestože se formálně jedná o svěřeni do výlučné péče.

Je však možno konstatovat, že jednotlivé formy péče o dítě nejsou využívány všechny stejnou měrou a výlučná péče matky je nařizována nejčastěji. K tomu také dodávám, že četnost využití jednotlivých forem péče se mění. V roce 2016 bylo do péče matce svěřeno asi 69 % dětí (87 % v roce 2008), otcí 6 % dětí (7 % v roce 2008), do společné péče obou rodičů 2 % dětí a do střídavé péče 7 % dětí (3 % pro obě formy péče v roce 2008).²⁴⁴ Ze statistik Ministerstva spravedlnosti je zřejmé, že počet dětí svěřených do společné nebo střídavé péče

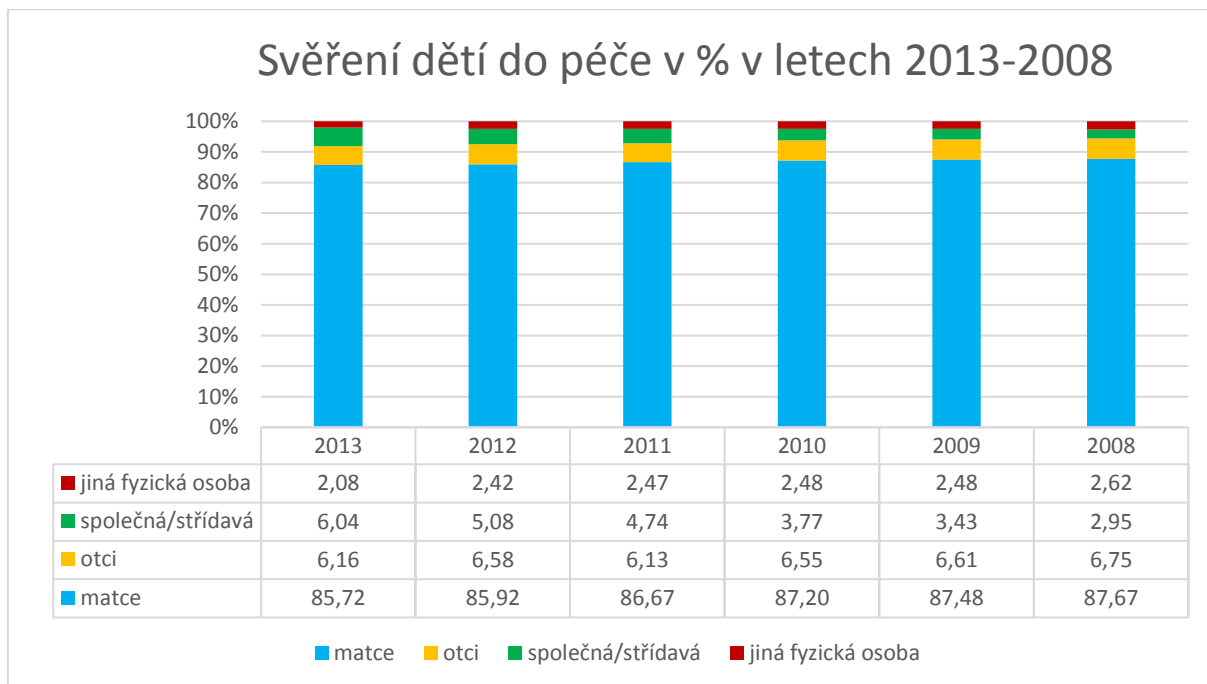
²⁴³ LUŇÁČKOVÁ, Oldřiška. Je možná alternativa ke střídavé péči?. *Právo a rodina*. 2016, **18**(3), 16-18. ISSN 1212-866x. S. 16 a násl.

²⁴⁴ K tomu dodávám, že data z roku 2016 a 2008 nelze srovnávat nekriticky – mezi lety 2013 a 2014 došlo ke změně metodiky, která zapříčinila, že některé případy, které by dříve spadaly do ostatních kategorií, se nyní nově vykážou v nové kategorii „jiný výsledek“. Porovnání je tedy pouze orientační.

se vytrvale zvyšuje. Podíl dětí, které byly svěřeny do péče otci, zůstává v podstatě stabilní. Z toho by se dalo usuzovat, že varianta střídavé nebo společné péče je uplatňována častěji na úkor svěřeni dítěte do výlučné péče matce, avšak bohužel tento závěr není na dostupných datech možno ověřit kvůli změně metodiky mezi lety 2013-2014.

Graf 1: Svěření dětí do péče v % v letech 2016-2013²⁴⁵

Graf 2: Svěření dětí do péče v % v letech 2013-2008²⁴⁶

²⁴⁵ Data ze Statistických přehledů soudních agend z let 2014, 2015, 2016

Přiložené grafy zobrazují podíl dětí, které byly svěřeny do té které formy péče v daném roce v České republice. Jedná se o první rozhodnutí soudu o svěřeni do péče (s výjimkou případů, kdy bylo poprvé rozhodnuto o svěřeni do péče zahraničním soudem – v takovém případě je zahrnuto první rozhodnutí českých soudů o daném dítěti). Zahrnuty jsou děti sezdaných i nesezdaných rodičů. Nejenom na statistických datech, ale i na výstupech právní vědy je však možno pozorovat příklon k rovnoměrnějšímu rozdělení péče o dítě po rozvodu. Nová v článku z roku 1995 říká, že za „nejtolerantnější vymezený styk nezletilého dítěte s rozvedeným rodičem je považován styk v každém druhém víkendů od pátku do neděle, několik dní v době vánočních, příp. velikonočních svátků a 2–3 týdny v době letních prázdnin.“²⁴⁷ V dnešní době však taková šíře styku představuje spíše minimální standard, a opakovaně literatura i Ústavní soud označuje takový styk za málo zohledňující právo dítěte na péči obou rodičů.²⁴⁸

Přes všechny výše nastíněné argumenty ohledně jednotlivých druhů péče považují za nemožné definitivně uzavřít, zda je některá forma péče pro děti prospěšnější než ostatní porozvodová či porozchodová uspořádání. Přestože množství studií zjevně ukazuje, že prosperita dětí ve střídavé péči je za určitých okolností vysoká, nelze učinit závěry o tom, jestli je tomu tak následkem střídavé péče, nebo ostatních faktorů (např. nekonfliktnost rodičů).²⁴⁹ Studie, na kterých je obvykle založena argumentace pro prospěšnost střídavé péče, jsou často pouze korelační – nejsou tedy s to objasnit kauzální souvislosti. Trpí však i jinými neduhy.²⁵⁰

Otázka, jestli by měla být střídavá péče standardem v porozvodové péči o děti, zůstává tedy nezodpovězena. Je třeba opět zdůraznit nutnost posuzovat každý případ individuálně namísto snahy najít univerzálně platné řešení. Literatura se zhodnocení střídavé péče věnuje poměrně intenzivně. Za přínosnější bych však považovala spíše úvahy nacházející nástroje právní i jiné, s jejichž pomocí by se dařilo minimalizovat dopad rodičovských konfliktů na dítě, neboť ty jeho blahu škodí především.

²⁴⁶ Data ze Statistických přehledů soudních agend z let 2013, 2012, 2011, 2010, 2009, 2008

²⁴⁷ NOVÁ, Hana. Problémy styku nezletilých dětí s rozvedenými rodiči. *Právní rádce*. 1995, 3(3), 12-13. ISSN 1213-7693. S. 12.

²⁴⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 21. 11. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1921/17. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-1921-17_2

²⁴⁹ PAVLÁT, Josef. Problémy studií argumentujících pro střídavou péči. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010, 106(3), 162-166. ISSN 1212-0383. S. 164.

²⁵⁰ PAVLÁT, Josef. Problémy studií argumentujících pro střídavou péči. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010, 106(3), 162-166. ISSN 1212-0383. S. 162.

Přestože obecné psychologické poznatky neposkytují univerzální odpověď, není možno na ně zcela rezignovat. Soudy by při svém rozhodování měly brát v potaz nejenom obecné poznatky o vlivu forem péče na děti, které mohou poskytnout při rozhodování určité vodítko. Především by se ale měly zaměřit na skutečnou psychiku konkrétního dítěte a zohlednit, jaký vliv na ně bude mít zamýšlené rozhodnutí o svěření do péče. Bohužel se však soudci často spokojí pouze s posudkem znalce z oboru dětské psychologie a často se ani osobně nesetkají s dítětem, o kterém rozhodují. Dle mého názoru je proto třeba trvat na tom, aby soudci „opatrovnických“ soudů byli ohledně relevantních psychologických poznatků opakovaně proškolení a měli tak ke svému právnímu vzdělání a osobnostním kvalitám k dispozici i potřebné znalosti z oboru psychologie. Zároveň by se měl klást větší důraz na to, aby (pokud to umožňuje věk dítěte, jeho psychický stav, rozumová vyspělost atd.) se soudci s dítětem alespoň osobně setkali.

5. Styk dítěte s rodiči, popř. dalšími osobami

Povinnost a právo udržovat osobní styk s dítětem představuje kontakty mezi rodičem a dítětem v různých formách, zejm. osobní setkávání a komunikace.²⁵¹ Styk s dítětem je podrobněji upraven v § 887–891 obč. z., popř. § 927 obč. z.

5.1. Styk dítěte s rodiči

Povinnost a právo udržovat osobní styk s dítětem je součástí rodičovské odpovědnosti. Od ostatních složek rodičovské odpovědnosti se však odlišuje ve dvou ohledech. Jednak je předpokladem pro realizaci dalších povinností a práv mezi rodiči a dětmi, například výchovy dítěte.²⁵² A také bývá posledním právem, kterého je rodič zbavován – i pokud už nemá vůči dítěti žádná jiná práva, právo na styk s dítětem je zásadně zachováno.²⁵³ Styk však musí být v souladu se zájmem dítěte, resp. nesmí být s ním v rozporu (§ 891 odst. 2 obč. z.).²⁵⁴

Předpokládá se, že se na úpravě styku s dítětem rozvádějící rodiče dohodnou a tato dohoda nemusí být schválena soudem (§ 891, odst. 1 obč. z.). Tím se liší od dohody o výživném nebo o svěřeni do péče.²⁵⁵

Stykem se rodičovství realizuje a rozvíjí se vazba mezi rodičem a dítětem. V této souvislosti se naskytá otázka, nakolik je možné, aby příležitostně v době styku o dítě pečovala jiná osoba, např. prarodič dítěte. Ustanovení § 881 obč. z. jako *lex generalis* stanoví, že rodič může péči o dítě svěřit jiné osobě. Avšak ustanovení § 887 obč. z. jakožto *lex specialis* k němu stanoví, že právo rodiče udržovat osobní styk s dítětem není možné svěřit jiné osobě. Proto je nutné, aby v době styku o dítě pečoval rodič, aby bylo co nejlépe dosaženo účelu styku.²⁵⁶ Ostatní osoby se mohou domáhat styku s dítětem v rámci § 927 obč. z., o kterém bude pojednáno

²⁵¹ Malá in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 133.

²⁵² Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 216.

²⁵³ Zuklínová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 115.

²⁵⁴ Zuklínová in ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. S. 506.

²⁵⁵ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 938.

²⁵⁶ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 936.

v kapitole 5.2. Avšak ani tyto závěry nejsou přijímány bez výjimek, kdy např. Malá nebo Luňáčková tvrdí, že práva dle § 881 obč. z. není zbaven ani nerezidentní rodič.²⁵⁷

V souvislosti s povinností a právem udržovat osobní styk rodiče s dítětem obzvláště vyniká odborný diskurz ohledně toho, nakolik jsou skutečně na obou stranách přítomna jak práva, tak povinnosti. Na skutečné reciprocitě práv a povinností nepanuje v odborné veřejnosti shoda. Zuklínová dovozuje, že je třeba vždy ctít právo dítěte na odmítání styku s rodičem.²⁵⁸ Odlišné názory nevylučují uložení povinnosti stýkat se s rodičem dítěti, ovšem s tím, že vynucování styku musí být přiměřené sledovanému cíli – tedy rozvíjení rodinné vazby mezi dítětem a rodičem.²⁵⁹ S tímto druhým názorem se ztotožňuji a dodávám, že nesmí být opominut ani zájem dítěte.

Pojem styk není v českém právním řádu definován, Úmluva o styku s dětmi styk vymezuje v článku 2 jako „*pobyt dítěte, které po omezenou dobu zůstane nebo se setká s nějakou osobou uvedenou v člancích 4 až 5, se kterou obvykle nežije; (...) jakákoliv forma komunikace mezi dítětem a touto osobou; (...) poskytnutí informací této osobě o dítěti nebo dítěti o této osobě*“.²⁶⁰ Podle Úmluvy o styku s dětmi tedy styk má tři dílčí složky: osobní kontakt s dítětem, vzájemná komunikace bez osobního kontaktu a právo na informace o sobě navzájem. Pořadí je hierarchické v tom smyslu, že osobní kontakt je nejkvalitnější, nejlépe naplňuje účel styku, a má dominantní postavení. Tradiční dělení forem styku na přímý a nepřímý do určité míry koresponduje s uvedeným členěním na jednotlivé složky styku. Styk přímý zahrnuje všechny tři složky – osobní kontakt, komunikace bez osobního kontaktu i právo na informace. Styk nepřímý pak zahrnuje vzájemnou komunikaci bez osobního kontaktu a právo na informace, osobní kontakt s dítětem je vyloučen. V českém prostředí je právo na informace někdy podřazováno spíše mezi vzájemné povinnosti a práva mezi rodiči než mezi složky styku.²⁶¹ Ačkoliv toto pojetí má oporu v zákoně (§ 890 obč. z.), není v

²⁵⁷ Malá in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1488-1489. A LUŇÁČKOVÁ, Oldřiška. Zastoupení rodičů při předávání a přebírání jejich nezletilých dětí třetími osobami. *Právo a rodina*. 2017, **19**(6), 16-18. ISSN 1212-866x. S.17.

²⁵⁸ Zuklínová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S.116.

²⁵⁹ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 940.

²⁶⁰ Úmluva o styku s dětmi, vyhlášená jako sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb. m. s.

²⁶¹ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 944.

souladu s tím, že i dítě má jistě právo na informace o svém rodiči, a tedy není dle mého názoru možno právo na informace omezovat pouze na právní vztah mezi rodiči.

Pravidlem je styk přímý bez přítomnosti dalších osob.²⁶² Mezi přímým a nepřímým stykem panuje vztah speciality – nepřímý styk se uplatní až tehdy, pokud je nemožný styk přímý.²⁶³ Důvodem pro nařízení nepřímého styku bude např. velká vzdálenost mezi dítětem, výkon trestu odnětí svobody apod.²⁶⁴ Nepřímý styk se také může uplatnit jako vhodný prostředek překonání počátečních bariér mezi rodičem a dítětem.²⁶⁵ Je možno nahradit přímý styk i komunikací prostřednictvím emailu nebo Skype.²⁶⁶ Nepřímý styk je tedy jeden z případů omezení rodiče a měl by být pouze dočasným řešením.²⁶⁷ Další omezení rodiče představují úpravy styku tak, že se uskutečňuje pouze v denní době bez přespání, na konkrétním místě nebo za přítomnosti dalších osob. Těmito dalšími osobami mohou být jak lidé vně rodiny, např. pracovník OSPOD, tak i druhý rodič. Přítomnost druhého rodiče je však spojována s rizikem eskalace konfliktů mezi rodiči. Je možné naopak i konkrétní osoby ze styku vyloučit.²⁶⁸ Možné je také styk s dítětem i zcela zakázat (§ 891 odst. 2 obč. z.), avšak jedná se o řešení velmi vzácné.²⁶⁹ Pokud rodinná vazba mezi dítětem a rodičem byla přerušena, nebo ani nevznikla, lze na přechodnou dobu stanovit plán navykacího režimu.²⁷⁰ V jeho rámci obvykle není styk stanoven pravidelně, ale určeny jsou jednotlivé styky, které se postupně prodlužují, popř. odpadají různá omezení styku (jako přítomnost třetí osoby, pevně určené místo styku apod.).²⁷¹

²⁶² Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 216.

²⁶³ Malá in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 134.

²⁶⁴ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 22/17. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-22-17_2

²⁶⁵ Malá in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 135.

²⁶⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 6. 2012, sp. zn. 73 Co 286/2012. Dostupné z: http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/CF644277ABEFF766C1257B35003F224D?openDocument&Highlight=0,null,

²⁶⁷ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 216.

²⁶⁸ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 945.

²⁶⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Styk rodičů s nezletilými dětmi. *Právo a rodina*. 2006, 8(3), 1-5. ISSN 1212-866x. S. 4.

²⁷⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka. Problematické aspekty styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*. 2017, 25(11), 386-394. ISSN 1210-6410. S. 389.

²⁷¹ ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti realizace styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*. 2017, 25(18), 617-626. ISSN 1210-6410. S. 621.

Povinnosti rodiče, který má dítě v péči, v souvislosti se stykem druhého rodiče jsou dle § 888 obč. z. trojí: povinnost řádně dítě na styk připravit, povinnost řádně druhému rodiči styk umožnit a povinnost v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat. Tyto jsou doplněny dalšími povinnostmi.²⁷² Limitem povinností pečujícího rodiče je jak chování nerezidentního rodiče a přístup dítěte, tak soudní rozhodnutí upravující styk. Například rodič není schopen dítě na styk řádně připravit, pokud neví, kdy přesně má ke styku dojít – proto je také třeba velká pečlivost soudů při formulaci výroku rozhodnutí upravující styk.²⁷³

Příprava dítěte na styk je aktivní činností rezidentního rodiče, jak v oblasti materiální, tak psychické, spočívající ve vytváření podmínek pro bezproblémový styk dítěte s druhým rodičem.²⁷⁴ Tuto psychickou přípravu rozvádí § 889 obč. z., který říká, že se rodič má zdržet všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům. Bezpochyby však toto ustanovení není psychickou přípravou dítěte ke styku vyčerpáno, neboť na rozdíl od povinností v § 888 obč. z. ukládá povinnosti oběma rodičům, nejenom pečujícímu rodiči, a také jeho obsah je širší. Řádná je příprava tehdy, pokud dojde svého cíle – tedy dojde k bezproblémové realizaci styku dítěte s nerezidentním rodičem, který slouží svému účelu.²⁷⁵ Nelze však požadovat po pečujícím rodiči vybavení pro dítě, které není v jeho dispozici a jehož pořízení by představovalo nepřiměřené náklady nebo těžkosti, popř. by mělo být využito pouze jednorázově (např. vybavení na potápění).²⁷⁶

Umožnění styku zahrnuje předání připraveného dítěte v čase a místě určeném soudním rozhodnutím, popř. dohodou rodičů, a také převzetí dítěte po uplynutí doby styku. Také se musí rodič zdržet jednání, které by samotný průběh styku mohlo narušit.²⁷⁷

Povinnost v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat zahrnuje nejružnější dílčí aspekty, od podpory při negativní reakci dítěte na kontakt po ochotu vyjít druhému rodiči vstříc v běžných situacích.²⁷⁸

²⁷² Malá in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 138.

²⁷³ Malá in MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1509.

²⁷⁴ Malá in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 139.

²⁷⁵ CORRADINIOVÁ, Simona. Pojem řádné přípravy dítěte na styk s rodičem - výklad bývá nezřídka problematický. *Právo a rodina*. 2010, 12(8), 7-11. ISSN 1212-866x. S. 7-8.

²⁷⁶ CORRADINIOVÁ, Simona. Pojem řádné přípravy dítěte na styk s rodičem - výklad bývá nezřídka problematický. *Právo a rodina*. 2010, 12(8), 7-11. ISSN 1212-866x. S. 9.

²⁷⁷ Malá in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 139-140.

Pokud nejsou pečujícím rodičem plněny výše uvedené povinnosti, pak tento rodič brání druhému rodiči ve styku s dítětem.²⁷⁹ Obsah bránění není v zákoně definován, ale literatura dovozuje, že je to konání či opomenutí rodiče směřující k maření, ztížení nebo znemožnění styku.²⁸⁰ Bránění je důvodem pro nové rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů má mít dítě ve své péči (§ 889 obč. z.), pokud je bezdůvodné a navíc buď trvalé či opakované.

Ačkoliv dikce zákona („je takové chování důvodem pro nové rozhodnutí soudu“) se zdá jednoznačná, literatura pochybuje o tom, jestli je toto nové rozhodnutí vskutku obligatorní.²⁸¹ V tomto ohledu je třeba poukázat na gramatický rozdíl mezi tím, že zákon (§ 889 obč. z.) uvádí „rozhodnutí“, avšak důvodová zpráva k jeho návrhu už uvádí „rozhodování“. Rozhodování je třeba chápat jako proces, a na druhou stranu rozhodnutí je výrok soudu, který má závazné právní důsledky stanovené objektivním právem.²⁸² Literatura tento rozpor řeší teleologickým výkladem, kdy dovozuje, že soud je povinen znovu projednat otázku svěřeni dítěte do péče.²⁸³ Tyto závěry podporuje i důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku, která jednoznačně uvádí, že nové rozhodování soudu je obligatorní sankcí.²⁸⁴ Ani bránění bezdůvodné a trvalé nebo opakované nemusí tedy nutně znamenat, že soud rozhodne o svěřeni dítěte do péče dosud nepečujícího rodiče. Znamená však zahájení řízení. Není zcela zjevné, jestli se úprava vztahuje na všechny případy bránění, nebo pouze na ty, kdy byl styk rodiče s dítětem upraven soudem. Na základě výkladu docházím závěru, že aby bylo možné „nové rozhodnutí soudu“ v dané věci, musí nejdřív existovat nějaké „staré“ rozhodnutí, a tedy ustanovení má dopadat pouze na případy se soudně upraveným stykem. Ostatně stejný názor zastává i Zuklínová.²⁸⁵ Je ovšem třeba dodat, že takový výklad by velmi komplikoval realizaci styku tam, kde se rodiče nejdříve dohodnou a pak pečující rodič změní názor, popř. se

²⁷⁸ Malá in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 140.

²⁷⁹ Malá in ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3. S. 140.

²⁸⁰ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 956.

²⁸¹ Například Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 957-958. S. 957 a Malá in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1514.

²⁸² Zoulík in WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Část první: řízení nalézací. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. Student. ISBN 978-80-7502-076-5. S. 253.

²⁸³ Zuklínová in *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-457-6. S. 508.

²⁸⁴ Konsolidovaná důvodová zpráva k návrhu zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupná z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²⁸⁵ Zuklínová in *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-457-6. S. 508.

s druhým dohodne pouze „na oko“ a pak začne styku bránit. Nerezidentní rodič by měl v tom případě možnost domoci se styku s dítětem ztíženou, neboť by dle nastíněného výkladu ani o bránění styku ve smyslu ustanovení § 889 obč. z. nešlo. Předpokládám, že nerezidentní rodič by v takovém případě musel požádat nejdříve o soudní úpravu styku, pak počkat, jestli bude pečující rodič v bránění ve styku pokračovat, a až poté by pečující rodič mohl být sankcionován. Problémem ale je, že tou dobou už může být vztah mezi nerezidentním rodičem a dítětem dávno hluboce narušen, možná dokonce nenávratně.

Jestliže se styk nemůže uskutečnit, má nerezidenční rodič povinnost pečujícího rodiče informovat. V opačném případě je možné dovodit nárok na náhradu škody, která vznikla pečujícímu rodiči tím, že styk nebyl uskutečněn.²⁸⁶ Naopak pečující rodič odpovídá za škodu vzniklou nerezidenčnímu rodiči v důsledku zmaření styku nejenom pokud styk zmaří záměrně, ale i tehdy, pokud nerezidenčního rodiče včas neinformoval o objektivní překážce styku.²⁸⁷

5.2. Styk dítěte s dalšími osobami

Mimo povinnost a právo rodičů stýkat se s dítětem mají podobné právo i jiné osoby. Ustanovení § 927 obč. z. zakotvuje právo stýkat se s dítětem osobám příbuzným nebo společensky blízkým, pokud k nim má dítě citový vztah nikoliv přechodného charakteru a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s nimi pro dítě znamenal újmu. Dále dává i dítěti právo na styk s těmito osobami, pokud s tím ony souhlasí.

Z dikce ustanovení § 927 obč. z. je zjevné, že se nejedná o úpravu analogickou k úpravě styku mezi dítětem a rodičem. Právo na styk mezi rodiči a dětmi se jednak dočkalo daleko podrobnější zákonné úpravy, ale také (a to především) je daleko širší než práva dalších osob na styk s dítětem. Důvodem je to, že styk rodiče s dítětem plní jiný účel – rozvíjí rodinnou vazbu mezi dítětem a rodičem a zároveň umožňuje realizaci rodičovské odpovědnosti.²⁸⁸ Styk dítěte s jinými osobami sice také často slouží k rozvíjení rodinných vazeb, avšak nejedná se již zpravidla o rodinu dítěti nejbližší, popř. i vůbec nemusí jít o příbuzné.

²⁸⁶ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 939.

²⁸⁷ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 958.

²⁸⁸ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1173.

Pokud jde o formy a složky styku, odkazují na text v kapitole 5.1.

Již výše bylo popsáno, že přes názorové neshody na toto téma je třeba vnímat úpravu styku mezi dítětem a rodičem jako v zásadě reciproční, tj. obsahující povinnosti a práva na obou stranách. Naopak zde v § 927 obč. z. zákonodárce zdůrazňuje právo dotyčných osob stýkat se s dítětem a pak opět právo dítěte se s nimi stýkat. Zároveň však ze samotné podstaty práva (oprávnění) vyplývá, že oprávnění jednoho odpovídá povinnost druhého.²⁸⁹ Z toho důvodu se domnívám, že ustanovení implikuje i povinnost styku, ač velmi omezenou. Na jedné straně je právo dítěte (a k tomu korespondující povinnost dotyčných osob) stýkat se s dotyčnými osobami omezeno jejich souhlasem. Dále stejně jako vše ostatní týkající se dětí je i toto právo podřízeno zájmu dítěte. Na druhé straně právo dotyčných osob stýkat se s dítětem (a povinnost dítěte takto činit) je omezeno vícero podmínkami – dítě k nim má citový vztah určité kvality (tj. nikoliv pouze přechodný), nedostatek styku s těmito osobami by představoval pro dítě újmu a také samozřejmě musí být sledován zájem dítěte.

Jak již bylo uvedeno, za splnění výše vyjmenovaných podmínek zákon přiznává právo na styk osobám bez ohledu na to, zda jsou dítěti příbuzné, popř. o jak vzdálené příbuzenství se jedná.

Při výkladu § 927 obč. z. vznikly určité nejasnosti ohledně toho, jestli se podmínka nikoli jen přechodného citového vztahu dítěte k dané osobě a újmy při nedostatku styku s ní vztahují pouze na osoby sociálně blízké, nebo i příbuzné. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku říká, že by obdobně (jako u osob příbuzných) měly být posuzovány poměry dítěte k osobě společensky blízké. Je tedy zřejmé, že postavení osob s dítětem příbuzných a osob dítěti sociálně blízkých je shodné. Toto zpřísnění proti historické právní úpravě bylo v odborných kruzích přijato kriticky zejména z toho důvodu, že by mohlo vést k nepřiměřené nadvládě rodičů nad rodinným životem dítěte, kdy rodiče by mohli bránit vzniku citového pouta dítěte např. s prarodiči a tím je úspěšně eliminovat ze života dítěte.²⁹⁰ Prarodiče by totiž v takovém případě nesplnili podmínky § 927 obč. z. a nemohlo by jim být přiznáno právo na styk s dítětem.

Ve světle výše nastíněného nemá tedy smyslu ani vykládat, zdali se má jednat o příbuzenství právní, biologické, či jiné, neboť takové rozlišení by nemělo pro aplikaci zmiňovaného ustanovení žádný význam. Jedinou zajímavou otázkou v tomto ohledu zůstává, jak je to

²⁸⁹ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-652-1. S. 161-162.

²⁹⁰ Šínová in MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1730-1731.

s postavením biologického, avšak nikoliv právního otce dítěte. Pokud splňuje ostatní podmínky, je situace jednoznačná a zákon mu právo na styk přiznává. Sporná situace nastává tehdy, když biologický otec dosud neměl možnost si citový vztah s dítětem vytvořit. Literatura usuzuje, že pokud má biologický otec zájem si citový vztah s dítětem vytvořit a pozitivně na ně působit, je styk dítěte s otcem v zájmu dítěte.²⁹¹ Evropský soud pro lidská práva takovému otci právo na styk přiznává, avšak dle Westphalové není možno v českém prostředí styk soudně stanovit.²⁹² Tento názor je však třeba odmítnout, neboť nelze paušalizovat a tvrdit, že nelze žádnému biologickému otci přiznat právo na styk. Vždy je třeba mít na paměti v první řadě zájem dítěte, který často bude na tom, aby dítě ve svém životě mělo o dalšího blízkého člověka navíc. Na druhou stranu je třeba také zohlednit, že případné přiznání styku by mohlo zhoršit atmosféru v rodině a vyvolat konflikty. Proto se přikláním k názoru Šínové, která uvádí, že právo na styk může biologickému otci příslušet také tehdy, pokud má styk sloužit k vybudování citové vazby, tedy nejenom v případě, kdy citová vazba mezi nimi již existuje. Je třeba však posuzovat všechny relevantní skutečnosti, aby bylo možno posoudit zájem dítěte.²⁹³

Citový vztah dítěte, který není jen přechodný, vzniká zpravidla (nikoliv však výhradně) tím, že o ně dotyčná osoba v minulosti pečovala a vytvořil se mezi ní a dítětem vztah založený na důvěře. Předpokládá se, že osoba dítěte pozitivně ovlivňuje a obohacuje.²⁹⁴ Nemusí se však jednat jenom o citový vztah aktuálně existující, pokud byl citový vztah přerušen (ať už plynutím času nebo bráněním ve styku), je rozhodující, jestli tento citový vztah může být obnoven.²⁹⁵

²⁹¹ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1174. a také Šínová in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1732-1733.

²⁹² Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1174.

²⁹³ Šínová in MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1734.

²⁹⁴ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1173.

²⁹⁵ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1173.

Újma, která by byla dítěti způsobena nedostatkem styku s dotýčenými osobami, v zákoně specifikována není, avšak půjde jak o dotčení zájmu dítěte, tak citovou újmu.²⁹⁶ Pokud jde o styk s osobou, ke které citový vztah nebyl zatím vytvořen, je posuzování újmy obzvláště složité a dostává se spíše do hypotetické roviny, což však není na překážku případnému přiznání takového styku, pokud je v zájmu dítěte.²⁹⁷

5.3. Vybraná judikatura

Z judikatury týkající se styku jsem vybrala dva nálezy Ústavního soudu.

První, nález II. ÚS 554/04²⁹⁸ říká, že stejně jako školní docházka nemůže být důvodem pro výrazné omezení styku, důvodem nemůže být ani nepravidelná pracovní doba nerezidentního rodiče. Úkolem soudů je totiž styk hlavně upravit, a nikoliv jej omezit nebo vyloučit. Ačkoliv je v takové situaci úloha soudů složitější než v jiných případech, není možné na ni rezignovat a fakticky omezit rozsah styku. Zájem dítěte totiž vyžaduje, aby se na výchově dítěte podílel i druhý rodič – v tomto případě otec. Na druhou stranu však není akceptovatelné, aby styk probíhal nahodile v závislosti na libovůli nebo možnostech jakéhokoli rodiče, protože styk má být upraven podle určitého řádu. Tyto závěry pak dále rozvíjí i nález I. ÚS 420/05²⁹⁹.

Ačkoliv se s teoretickými závěry tohoto nálezu ÚS zcela ztotožňuji, jsem toho názoru, že následování těchto teoretických východisek obecnými soudy může být v praxi problematické. Požadavek na to, aby byl styk upraven dle určitého řádu je protichůdný k dalšímu požadavku, aby styk byl zároveň co nejširší. Vyvažování těchto požadavků je téměř nemožné, pokud rodič má opravdu nepravidelné zaměstnání. Zároveň pokud by však soud upravil styk nikoliv termínem, ale např. stanovením počtu hodin za týden, pak by se jednalo také o nežádoucí úpravu ad hoc podle aktuálních možností. Vhodným postupem soudu by mohl být apel na rodiče, aby požadoval po svém zaměstnavateli alespoň nějakou pravidelnost pracovní doby.

Nález III. ÚS 2298/15³⁰⁰ stanovil, že pokud jde o šíři styku, není rozhodující jenom absolutní čas, jaký rodič s dítětem stráví, ale také jeho rozložení. V konkrétním případě shledal Ústavní soud styk pouze každý druhý víkend a rovnoměrný styk o prázdninách jako nevhodný z toho

²⁹⁶ Zuklínová in *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-457-6. S. 612.

²⁹⁷ Šínová in MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1734.

²⁹⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. II. ÚS 554/04. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-554-04>

²⁹⁹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 420/05. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-420-05_1

³⁰⁰ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 2298/15. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-2298-15_1

důvodu, že i ve školním roce může dítě těžit z výchovy obou rodičů a široký styk bude v zájmu dítěte také z toho důvodu, že se může do školy připravovat s oběma rodiči.

Těmto závěrům lze jednoznačně přisvědčit, neboť je bezpochyby žádoucí, aby dítě sdílelo s oběma rodiči jak volný čas, tak čas, kdy má určité povinnosti a musí se např. připravovat do školy. Na druhou stranu, velmi snadno může nastat situace, kdy bude doba styku s rodičem kolidovat s mimoškolními aktivitami dítěte, a je pak otázkou, nakolik je takový styk způsobilý k plnění svého účelu. Protože ačkoliv společná příprava do školy vztah dítěte s rodičem upevňuje, jsem přesvědčená, že čas, který dítě stráví mimoškolními aktivitami na kroužku, k jeho vztahu s rodičem nijak nepřispívá. Je tedy dle mého názoru třeba styk organizovat tak, aby mohl plnit svůj účel.

6. Specifika právního postavení dětí z atypických rodin

Rodičovství právní je právní vztah mezi matkou a dítětem a otcem a dítětem. Lze však rozlišovat několik aspektů rodičovství. Rodičovství biologické se zakládá na genetické příbuznosti rodiče a dítěte. Psychologické rodičovství bývá často spojeno s biologickým rodičovstvím, ale může vzniknout i tak, že osoba, která není biologickým rodičem, o dítě pečuje.³⁰¹ Rodičovství sociální znamená, že „*rodič vykonává péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví a o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj*“.³⁰² Vzhledem k tomu, že se rodičovství sociální a psychologické z velké části svým obsahem překrývají, budu v této práci nadále používat výraz „rodičovství sociální“.

Abychom mohli zkoumat postavení dětí z atypických rodin, je nutné nejdříve ve stručnosti vyjasnit právní úpravu určování rodičovství. Na jisto je postaveno, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila (§ 775 obč. z.). Tato úprava je kogentní a je projevem již římskoprávní zásady „*mater semper certa est*“.³⁰³ Otcem je pak muž, kterému svědčí domněnka otcovství. Domněnky otcovství jsou vyvratitelné a mají pevně určené pořadí.

První domněnka otcovství je založena na statusovém poměru manželství, kdy za otce je považován manžel matky, pokud se dítě narodilo za trvání manželství nebo do 300. dne po jeho zániku či prohlášení za neplatné (§ 776 odst. 1 obč. z.).³⁰⁴ Pokud se dítě narodilo mezi zahájením řízení o rozvod a 300. dnem po rozvodu manželství, je možné v řízení před soudem za určitých podmínek na základě prohlášení určit otcovství jiného muže než manžela matky (§ 777 odst. 1, 2 obč. z.).³⁰⁵ Pokud bylo dítě narozeno z umělého oplodnění provdané matce, uplatní se první domněnka. Pokud je matka neprovdaná, pak je otcem dítěte muž, který dal k umělému oplodnění ženy souhlas (§ 778 obč. z.).³⁰⁶ Další domněnka se zakládá na autonomii vůle rodičů a spočívá v tom, že matka a muž, který se chce stát právním otcem dítěte, založí otcovství svými souhlasnými prohlášeními (§ 779 obč. z.). Poslední domněnka

³⁰¹ MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8. S. 46.

³⁰² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 07. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010. Dostupné z: http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/2DE97E68FF3E4600C1257A4E00654260?openDocument&Highlight=0,

³⁰³ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. 153.

³⁰⁴ Frintová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 79.

³⁰⁵ Frintová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 78.

³⁰⁶ Frintová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 80.

se může uplatnit pouze v soudním řízení, a podle ní se má za to, že otcem dítěte je muž, který s matkou dítěte souložil mezi 300 a 160 dny před narozením dítěte, ledaže by jeho otcovství vylučovaly závažné okolnosti (§ 783 odst. 1, 2 obč. z.).³⁰⁷

Ohledně počtu domněnek otcovství nepanuje v odborné veřejnosti shoda – např. Králíčková to podává tak, že domněnky jsou vlastně jen tři – domněnka otcovství manžela matky, domněnka založená souhlasnými prohlášeními a domněnka vycházející ze soulože v rozhodnou dobu. Ostatní do počtu domněnek nezahrnuje, ač o nich také pojednává.³⁰⁸

6.1. Děti v rodině rodičů stejného pohlaví

V této kapitole nejdříve vyložím poměry dětí, jejichž rodiče jsou registrovaní partneři a posléze objasním případné odlišnosti od rodičů, kteří registrovanými partnery nejsou.

Registrované partnerství je trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví vzniklé způsobem stanoveným zákonem. Jedná se o statusový poměr.³⁰⁹ Je upraven v zákonu č. 115/2006 Sb.³¹⁰, o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „zákon o reg. partnerství“ nebo z. o r. p.). Registrované partnerství je ve společnosti poměrně vzácné – do roku 2011 ho alespoň jednou uzavřelo 2243 osob (tedy 0,02 % domácností bylo tvořeno registrovanými partnery) a dalších 8112 osob spolu žilo bez registrace (tedy 0,15 % domácností). Naprostá většina těchto osob nežije v domácnosti spolu s dětmi.³¹¹ Přesto má smysl se specifiky takové rodiny zabývat zejména proto, aby byla ochrana dětí vyrůstajících v těchto rodinách zajištěna stejně dobře, jako u rodin běžných.

Vzhledem k tomu, že je bez účasti třetí osoby nemožné pro registrované partnery mužského pohlaví počít spolu dítě, nemá smysl se zabývat ani případným postavením takového dítěte v případě zrušení registrovaného partnerství. O specifikách postavení dítěte, které bylo počato za pomoci surogátní matky, pojednám v kapitole 6.2.

„Společné“ dítě registrovaných partnerek je v situaci, kdy rodičovství právní není v souladu s rodičovstvím sociálním, a od toho se také odvíjí jeho postavení po rozpadu partnerství.

³⁰⁷ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 172-175.

³⁰⁸ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 161-175.

³⁰⁹ Králíčková, Hrušáková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 130.

³¹⁰ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

³¹¹ KOHOUTOVÁ, Iva. Registrované partnerství je častější u mužů. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/0800492b9c>

Sociálními rodiči dítěte budou (v případě normálního fungování rodiny) obě partnerky. Pokud jde o rodičovství právní, uplatní se obecné pravidlo, které stanoví, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila (§ 775 obč. z.). Nicméně, druhá partnerka, která dítě neprodila, nemůže být ani matkou, ale nemůže být ani otcem, neboť zákon vždy za otce označuje muže. Druhá partnerka tedy není právním rodičem vůbec, nemá proto vůči dítěti rodičovskou odpovědnost. Bude se však podílet na výchově dítěte, pokud spolu partnerky s dítětem žijí v rodinné domácnosti (§ 885 obč. z.). Po rozchodu může mít právo na styk s dítětem na základě § 927 obč. z. Vzhledem k tomu, že není právním rodičem, svěřeni dítěte do její péče by bylo možné na základě § 907 obč. z. Na této situaci nic nemění ani okolnosti početí dítěte, tj. jestli bylo počato přirozenou cestou nebo pomocí umělého oplodnění.

Další možností je, že některý z registrovaných partnerů má již dítě z předchozího vztahu. V tomto zákon o reg. partnerství stanoví, že fakt, že je rodič v registrovaném partnerství nijak nebrání ani výkonu rodičovské odpovědnosti ani svěřeni dítěte do péče tohoto rodiče (§ 13 odst. 1 z. o r. p.). Rodičovství je zásadně registrovaným partnerstvím nedotčeno, takže na všechny rodičovské povinnosti a práva se uplatní v předchozích kapitolách popsané beze zbytku. Svěřeni do péče, úprava styku a vše ostatní se bude posuzovat podle obecných kritérií.³¹² Věta druhá § 13 odst. 1 z. o r. p. se dle mého názoru překrývá s obsahem rodičovské odpovědnosti, a tudíž nepřináší žádné povinnosti navíc, co by už nebyly obsahem rodičovské odpovědnosti. Na výchově dítěte se bude podílet i druhý partner, pokud spolu partneri s dítětem žijí v rodinné domácnosti (§ 885 obč. z.).³¹³ Pokud bylo dítě svěřeno do péče rodiči, který je zároveň registrovaným partnerem, případné zrušení registrovaného partnerství dle mého názoru nebude mít na toto svěřeni vliv, leda by se jednalo o tak závažnou změnu poměrů, která by opodstatnila postup dle § 909 obč. z.

Existence registrovaného partnerství nemá žádný vliv na právní poměry k dětem, ať už se jedná o děti „společné“ nebo o dítě jednoho z partnerů počaté v minulosti. Pokud jde tedy o děti páru stejného pohlaví, který není registrovanými partnery, uplatní se bez výhrad to, co jsem již popsala výše.

³¹² Hrušáková in HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-061-4. S. 536.

³¹³ Králíčková, Hrušáková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 134.

Před nějakou dobou se do pozornosti (nejenom) odborné veřejnosti dostal náleží Ústavního soudu (I. ÚS 3226/16-2³¹⁴) týkající se stejnopohlavní rodiny. Jednalo se o případ dvou mužů, kteří v Kalifornii byli manželi a pomocí surrogátního mateřství legálně počali dítě. Byli jako rodiče právně uznáni tamějším soudem a oba dva byli zapsáni do rodného listu dítěte jako rodiče. Pravidelně z rodinných důvodů navštěvovali i s dítětem Českou republiku a dožadovali se uznání rodičovství k dítěti i v České republice. Nejvyšší soud však uznal rodičovství pouze jednoho z nich. Odůvodnil to poukazem na ochranu tradiční rodiny a tím, že český právní řád nepřipouští možnost dvou stejnopohlavních rodičů, a tedy uznání rodičovství obou by bylo v rozporu s veřejným pořádkem.

Ústavní soud dovedl, že mezi rodiči a dítětem existuje rodinný život, neboť spolu trvale žijí a fungují jako rodina. Dokonce tyto vztahy jsou v místě jejich bydliště, Kalifornii, právně uznány. Každý z nich je s 50% pravděpodobností biologickým otcem dítěte. Dále nabytí rodičovství za použití surrogátní matky Ústavní soud odlišuje jak od osvojení, tak od přirozeného rodičovství. Jedná se o třetí způsob nabytí rodičovství, který je originární jako přirozené rodičovství, ale zároveň přirozené rodičovství nahrazuje tam, kde není možné. Stejně jako Nejvyšší soud pak ÚS potvrzuje, že institut náhradního mateřství jako takový není v rozporu s veřejným pořádkem a uznání rodiny, která v zahraničí na jeho základě legálně vznikla, se veřejnému pořádku zjevně nepřičí.

Ústavní soud odkazuje na judikaturu ESLP ohledně zájmu dítěte s tím, že abstraktní principy nesmí být upřednostňovány před zájmem dítěte v konkrétním případě. Zájem dítěte je bezpochyby na tom, aby rodinné vztahy, které existují a dobře fungují, měly právní podklad v České republice stejně jako v zahraničí. V opačném případě by dítě nemělo šanci na výchovu a vývoj v úplné rodině, ve které fakticky vyrůstá. S tím jsou samozřejmě spojeny praktické aspekty, jako např. souhlas s poskytnutím zdravotní péče dítěti.

Dle mého názoru nespočívá jádro problematiky v otázce, jestli rodičovství tohoto stejnopohlavního páru uznat nebo ne. Především vidím chybu zákonodárce v tom, že vůbec není upraveno stejnopohlavní rodičovství v českém právním řádu. Je neakceptovatelná situace, kdy práva dítěte vůči rodičům jsou závislá na tom, jestli jeho rodiče jsou různého nebo stejného pohlaví. Dítě má bezpochyby zájem na tom, aby byl soulad mezi rodičovstvím

³¹⁴ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16-2. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-3226-16_2

sociálním a právním, obzvláště když rodina dobře funguje, a není přípustné, aby tento zájem byl chráněn méně jenom proto, že rodiče jsou stejného pohlaví.

Reakce odborných kruhů na tento nález jsou různé.

Telec ve svém článku³¹⁵ argumentuje proti uvedenému nálezu v zásadě ve dvou rovinách. První spočívá v poukazu na to, že zájem dítěte a veřejný pořádek nebyl korektně poměřován a veřejného pořádku nebylo náležitě šetřeno. Zpochybňuje zájem dítěte na tom, aby jeho status ve vztahu k rodičům byl shodný v České republice a Kalifornii, když na území ČR bude dítě pobývat pouze občasně. Dále poukazuje na možnosti srovnatelné ochrany zájmu dítěte pomocí závazkového práva namísto uznání rodičovství. Autor zjevně považuje veřejný pořádek za poškozený uznáním rodičovství stejnopohlavního páru a vnucuje stěžovatelům závazkové právní jednání jako vhodnější řešení jejich situace. Druhá linie argumentace se opírá o „vyvolání zla v právním smyslu“, které spočívá v tom, že stejnopohlavní rodiče poškodili právo dítěte znát své rodiče a jeho nejlepší zájem (zájem na plný a harmonický rozvoj dítěte a vyrůstání v prostředí v atmosféře štěstí, lásky a porozumění).

I kdybychom snad považovali první rovinu Telecovy argumentace za korektní, rozhodně není možné se ztotožnit se závěry v druhé části článku. Především jsou Telecovy argumenty hodnotové a nikoliv právní. Hodnocení toho, jestli je vhodné a správné, aby dítě mělo stejnopohlavní rodiče ani nebylo předmětem posuzování Ústavního soudu. I kdyby k uznání rodičovství v tomto případě nedošlo, na tom, že dítě fakticky vychovávají dva muži, by se nic nezměnilo. Navíc, hodnotové soudy a jejich vtělení do právního řádu je věcí zákonodárce. I z toho důvodu, že hodnoty jsou individuální, dá se předestřeným názorům Telece velmi snadno oponovat. Dle mého názoru je důraz na odlišnost otcovské a mateřské lásky, které jsou obě třeba ke zdárnému rozvoji dítěte, doslova zpátečnický. Už samo vyjádření „zlo v právním smyslu“ je naprosto nepřiléhavé. Pokud by přece jen argumentace citovaného autora byla opodstatněná, musel by za stejné „zlo v právním smyslu“ považovat i to, že rodičům jakéhokoli dítěte je umožněno spolu nadále nežít, protože tím, že spolu rodiče dítěte nežijí, bude dítě dostávat jednoho druhu lásky méně, protože s jedním rodičem bude pravděpodobně méně často. A co teprve děti, které třeba ani žádné rodiče nemají nebo mají jenom jednoho...

³¹⁵ TELEC, Ivo. Kritický pohled na nález Ústavního soudu: uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2017, 25(19), 670-674. ISSN 1210-6410.

Především však odmítám takové stereotypní vnímání pohlaví, a světa vůbec. Dle mého názoru je každý člověk individualita, má svou individuální osobnost, a proto z podstaty věci láska, kterou dítě dostává od jednoho rodiče, nebude nikdy stejná jako ta, kterou dostává od druhého rodiče a je lhostejno jestli mají rozdílná, anebo shodná pohlaví. Mimoto není vyloučeno, že ve stejnopohlavním páru jeden z partnerů zastává pozici, která se jeví být bližší tomu, jakou běžně zastávají ženy a druhý má spíše pozici mužskou. Je také dost dobře možné, že ani v běžné rodině se role matky a otce neslučují s tím, jaké by bylo tradiční rozdělení rolí. Může se tedy stát, že ani dítě, které vyrůstá v průměrné úplné rodině muže a ženy nebude mít dva rodiče, z nichž každý plní svoji tradiční roli mateřství a otcovství, jak si citovaný autor přeje pro dítě. To však neznamená, že by takové dítě bylo automaticky poškozeno.

Zdařilou kritiku článku Telece z právního pohledu předkládá ve svém článku Burešová.³¹⁶ Poukazuje na nedostatky navrhovaného řešení pomocí závazkového práva a také dokumentuje na příkladech z českého právního řádu, že těžko může být stejnopohlavní rodičovství v rozporu s veřejným pořádkem, když s faktickým stavem, kdy dítě vychovávají dvě osoby stejného pohlaví, právní řád počítá (např. § 13 z. o r. p.).

6.2. Děti počaté pomocí surrogátní matky

Podstatou surrogátního (tj. náhradního) mateřství je, že žena odnese a porodí dítě se záměrem, aby pak dítě měla jako vlastní jiná žena nebo pár.³¹⁷ Náhradní mateřství se vyskytuje zřídka, počty takto narozených dětí se v České republice pohybují pravděpodobně okolo několika desítek ročně.³¹⁸ Přesto je třeba zkoumat jejich právní postavení, aby byly dobře chráněny zájmy i těchto dětí. Varianty, jak dojít realizace náhradního mateřství jsou rozličné – ať už od početí zcela přirozeného, po umělé oplodnění embryem vzniklým z buněk zamýšlených rodičů, po umělé oplodnění embryem s užitím buněk dárců. Surrogátní matkou je zpravidla příbuzná páru, není však vyloučeno, aby jí byla i žena zcela cizí.³¹⁹

Surrogátní mateřství také způsobuje, alespoň v útlém věku dítěte, nesoulad mezi rodičovstvím právním a sociálním. Právní matkou dítěte bude totiž matka surrogátní, která je s dítětem

³¹⁶ BUREŠOVÁ, Kateřina. Nejlepší zájem dítěte z jiného úhlu. Nad kritikou nálezu Ústavního soudu ve věci uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2018, **26**(1), 20-24. ISSN 1210-6410.

³¹⁷ Frintová in DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3. S. 74., pozn. pod čarou č. 29

³¹⁸ TOMANOVÁ, Eva. Duši neprodám. In: *ČT24* [online]. 2016 [cit. 2018-06-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/1956398-nahradni-matky-v-cesku-porodi-rocne-50-deti>

³¹⁹ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 157.

spojená porodem. Otcovství právní bude zpravidla svědčit otci sociálnímu. Jedinou cestou pro zamýšlenou matku, jak navázat mateřský vztah s dítětem, pak je osvojení.³²⁰

Pokud se zamýšlení rodiče rozejdou nebo rozvedou předtím, než došlo k osvojení zamýšlenou matkou, nemá zamýšlená matka k dítěti žádná práva, a to i kdyby bylo geneticky její. Pokud dojde k osvojení dříve, než k rozvodu nebo rozchodu, pak se právní postavení dítěte nijak neliší od dítěte narozeného běžným způsobem.

V případě, že by zamýšlenými rodiči měli být dva muži, bude jednomu z nich pravděpodobně svědčit jedna z domněnek otcovství (leďa by surrogátní matka byla vdaná za jiného muže) a bude otcem právním. Druhý však nebude mít k dítěti rodičovský vztah ani nemá možnost ho získat. Osvojením druhým z partnerů by totiž došlo k zániku rodičovského vztahu prvního partnera k dítěti. Jinými slovy, neúplné osvojení partnerem není možné. Na výchově dítěte se bude podílet druhý partner, pokud spolu partneři s dítětem žijí v rodinné domácnosti (§ 885 obč. z.). Po rozchodu může mít právo na styk s dítětem na základě § 927 obč. z., svěřeni dítěte do jeho péče by bylo možné na základě § 907 obč. z. Pokud by rozchod znamenal podstatnou změnu poměrů (např. pokud jde o ekonomické nebo bytové poměry) rodiče, mohlo by dojít k novému rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče na základě § 909 obč. z.

Pokud by zamýšlenými rodiči měly být dvě ženy, bude situace ještě komplikovanější v tom smyslu, že právním rodičem nebude z počátku ani jedna ze zamýšlených rodičů. Společné osvojení zamýšlených rodičů by nebylo možné, to zůstává vyhrazeno pro manžele. Jedna ze zamýšlených rodičů by si tedy musela dítě osvojit, avšak druhá by opět zůstala bez rodičovských povinností a práv. Situace by tedy byla analogická k situaci dvou mužů, kteří počali dítě pomocí surrogátní matky.

6.3. Děti v rodině tvořené rodičem a jeho manželem, partnerem nebo druhem

Manžel, partner nebo druh rodiče dítěte, který s ním žije v rodinné domácnosti (dále „nevlastní rodič“, toto označení však zákon nezná), se podílí na péči a výchově dítěte (§ 885 obč. z.). Nevlastní rodič není s dítětem právně příbuzný ani není jeho právním rodičem, může však být rodičem sociálním. Nevlastní rodič se podílí na výchově a péči o dítě, ačkoliv zákon

³²⁰ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 157.

nespecifikuje, jestli se jedná o jeho právo nebo povinnost. K tomu literatura dovozuje, že se jedná současně o právo a povinnost.³²¹

Pokud by se měl vztah rodiče s nevlastním rodičem rozpadnout, nemá nevlastní rodič vůči dítěti v podstatě žádné povinnosti a práva, neboť nenese žádnou rodičovskou odpovědnost. Je mu však možno (za splnění podmínek o kterých bylo pojednáno výše) přiznat právo na styk na základě § 927 obč. z. Svěření dítěte do jeho péče by bylo možno nařídit na základě § 907 obč. z. Je však možné, že by rozchod znamenal podstatnou změnu poměrů (např. pokud jde o ekonomické nebo bytové poměry) rodiče, a proto by mohlo dojít k novému rozhodnutí o svěření dítěte do péče na základě § 909 obč. z.

6.4. Děti v pěstounské rodině

Pěstounská péče představuje zvláštní formu péče o ohrožené dítě v rodině nebo podobném prostředí.³²² Vzhledem k tomu, že může trvat velmi dlouho, není vyloučeno, že pro dítě budou pěstouni představovat sociální rodiče, a proto o vlivu jejich rozchodu nebo rozvodu na právní postavení dítěte taktéž krátce pojednám.

Zásadní rozdíl v postavení dítěte zde bude spočívat v tom, jestli se jedná o společnou pěstounskou péči páru, anebo je pěstounem pouze jeden z páru. Pokud je pěstounem pouze jeden z páru (je lhotejno, jestli jde o pár manželský, registrované partnerství, nebo jen druha a družku) a dojde k rozpadu vztahu, v zásadě to nemá na trvání pěstounství žádný vliv, leda by se jednalo o natolik významnou změnu poměrů, aby soud na návrh dle § 969 obč. z. rozhodl o změně práv a povinností, zrušení pěstounské péče nebo i jinak.

V případě, že manželé jsou pěstouny společně a dojde k rozvodu manželství, soud zruší společnou pěstounskou péči (§ 964 odst. 2 obč. z.). Rozvod však není možný, dokud nebude rozhodnuto o povinnostech a právech pěstounů k dítěti (§ 964 odst. 2 obč. z.) – úprava je tedy obdobná jako u rozvodu rodičů dítěte. Soud tedy nejdříve upraví, se kterým z dosavadních pěstounů dítě po rozvodu setrvá, pokud to je v jeho zájmu. Literatura dovozuje, že možnosti soudu jsou užší co do možných forem péče s tím, že se uplatní pouze péče výlučná a druhému

³²¹ Např. Rogalewiczová in MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. S. 1482., shodně také Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 929.

³²² Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 311.

pěstounu pěstounská péče zanikne.³²³ Je však možno mu upravit styk s dítětem dle § 927 obč. z. Dle mého názoru však měl zákonodárce umožnit i ekvivalent střídavé a společné péče. Vzhledem k tomu, že dítě může mít k pěstounům stejně pevnou citovou vazbu jako mají děti obvykle ke svým rodičům, neexistuje dle mého názoru důvod, proč neumožnit i jiné varianty než pouze výlučnou péči a styk tam, kde to je v zájmu dítěte.

6.5. Osvojené děti

Osvojení spočívá v přijetí cizí osoby za vlastní (§ 794 obč. z.). Dítě se osvojením začlení do nové rodiny tak, jako kdyby se v ní už narodilo.³²⁴ Z toho plyne, že v případě rozchodu nebo rozvodu osvojitelů je postavení osvojence zcela stejné jako postavení dítěte, které se jeho rodičům narodilo.

³²³ Westphalová in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9. S. 1283-1284.

³²⁴ Králíčková in HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9. S. 181.

7. Komparativní kontext

V této kapitole stručně pojednám o vybraných částech cizích rodinněprávních úprav, které souvisejí s obsahem předchozích kapitol práce, a srovnám je s právní situací v České republice. Vzhledem k očekávanému rozsahu práce nemohu provést komparaci ve větším měřítku, proto jsem si vybrala právní řády, které jsou dle mého názoru určitým způsobem zajímavé a mohou poskytnout zajímavé podněty pro oblast, které se věnuji v této práci. V první řadě se jedná o právní řád Slovenské republiky, na kterém můžeme dobře pozorovat, nakolik se úprava u našich sousedů vydala odlišným směrem po rozdělení České a Slovenské Federativní Republiky. Dále jsem si vybrala Španělské království jako zástupce románského okruhu kontinentálního práva. Jako třetí zmíním právní řád Spojeného království Velké Británie a Severního Irska z toho důvodu, aby bylo možno srovnávat naši právní úpravu i s angloamerickým právním systémem.

Předmětem komparace je zejména úprava rodičovské odpovědnosti, svěřením dítěte do péče po rozchodu či rozvodu rodičů, úprava forem péče a úprava zájmu dítěte.

7.1. Slovenská republika

Slovenská úprava rodinného práva se od té české (resp. česko-slovenské) oddělila zejména přijetím zákona o rodině, č. 36/2005 Z.z. (dále také s. z. o r.)³²⁵, který ve znění pozdějších novel zůstává účinný dodnes. I Slovensko však směřuje k rekodifikaci a zařazení rodinného práva do nového kodexu občanského práva. Tím by došlo opět k přiblížení jak k současnému českému, tak evropskému pojetí rodinného práva jako integrální součásti kodexu soukromého práva.³²⁶

Přesný ekvivalent českého pojmu „rodičovská odpovědnost“ slovenské právo nezná, upravuje pouze „*rodičovské práva a povinnosti*“. Nejedná se o samostatný právní institut, ale pouze o společný název pro práva a povinnosti týkající se péče o osobu dítěte, jeho zastupování a správy majetku dítěte a vyživovací povinnosti. Slovenská rodičovská práva a povinnosti jsou co do obsahu obdobná jako povinnosti a práva rodičů vůči dítěti v České republice, ačkoli jejich rozčlenění v teorii je odlišné. Česká úprava navíc zná pojem „rodičovská odpovědnost“, označující užší soubor povinností a práv rodičů vůči dítěti, než pojem „práva a povinnosti rodičů vůči dítěti“.

³²⁵ SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 36/2005 Z.z., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

³²⁶ Lazar in LAZAR, Ján a kol. *Občianske právo hmotné*. 2. dopl. a prep. vyd. Bratislava: IURIS LIBRI, 2018. ISBN 978-80-89635-35-1. S. 72.

V případě rozvodu soud obligatorně v jediném rozhodnutí nejenom manželství rozvede, ale i upraví práva a povinnosti k nezletilým dětem (§ 24 s. z. o r.). To se však nevztahuje na případného nascitura. Dle Bánose je cílem jediného řízení zabezpečení náležité ochrany nezletilým dětem a jejich zájmům.³²⁷

Při rozvodu rodičů soud může svěřit dítě pouze do péče rodičů, nikoliv třetí osobě.³²⁸ Shodně je tomu v případě, kdy spolu rodiče dítěte nežijí. V obou případech se také rodiče mohou dohodnout, stejně jako o rozsahu styku.

Pokud jde o formy péče o dítě („*osobná starostlivosť*“), pak slovenský zákon o rodine umožňuje svěřením do péče jednoho z rodičů nebo do střídavé péče obou rodičů dle § 24 s. z. o r. Na rozdíl od České republiky není upravena společná péče. Podmínkou pro svěřením do střídavé péče je, že mají oba rodiče o péči o dítě zájem a oba jsou způsobilí ji vykonávat, a navíc to je v zájmu dítěte a budou tak lépe zajištěny jeho potřeby. Z dikce zákona je však zřejmé, že střídavá péče je preferována. Pokud alespoň jeden z rodičů se střídavou péčí souhlasí, pak o ní soud musí alespoň uvažovat a zkoumat, jestli bude v zájmu dítěte. Není bez zajímavosti, že střídavá péče se ve slovenském zákoně objevila až novelou 217/2010 Z.z.³²⁹, tedy o více než 10 let později než v České republice. Ačkoliv slovenské komentáře a sbírky pravidelně citují judikaturu Ústavního soudu ČR ohledně střídavé péče, sama se domnívám, že se slovenská judikatura ubírá jiným směrem než v České republice. Krajský soud v Bratislavě ve svém rozhodnutí dovodil, že „*ak sú medzi rodičmi konfrontačné a opozičné vzťahy, zverenie dieťaťa do striedavej osobnej starostlivosti nie je v jeho záujme.*“³³⁰

O nutném souhlasu obou rodičů pro svěřením dítěte do střídavé péče se zákon nezmiňuje, a *contrario* tedy dovozují, že není nutný (shodně jako v České republice). Je však pravdou, že někteří autoři takovému názoru oponují s poukazem na zásadu zachování stability výchovného prostředí. Podle Pavelkové by nařízení střídavé nebo společné péče proti vůli rodičů „*nepredstavovalo (...) takéto rozhodnutie perspektivu stability, ktorá je prvoradým kritériom pri rozhodovaní.*“³³¹ Tomuto závěru však není možné přisvědčit, neboť autorka

³²⁷ BÁNOS, Róbert. *Zákon o rodine: veľký komentár*. Bratislava: Eurokodex, 2015. ISBN 978-80-8155-058-4. S. 67.

³²⁸ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve: 2. časť*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN 978-80-89363-34-6. S. 29.

³²⁹ Zákon č. 217/2010 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

³³⁰ Rozhodnutí Krajského soudu v Bratislavě 11CoP/302/2014 in BÁNOS, Róbert. *Zákon o rodine: veľký komentár*. Bratislava: Eurokodex, 2015. ISBN 978-80-8155-058-4. S. 72.

³³¹ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve: 2. časť*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN 978-80-89363-34-6. S. 32.

opomíná, že prvořadým kritériem je zejména zájem dítěte a také je základní zásadou slovenského rodinného práva. Není pochyb o tom, že v případě konfliktu stability výchovného prostředí a zájmu dítěte by měl být upřednostněn zájem dítěte, a tedy že stabilita výchovného prostředí není samoučelná hodnota.

Pokud jde o okolnosti, které má soud zohlednit při rozhodování o svěřeni dítěte do péče, obě úpravy na první místo staví zájem dítěte. Dále však jsou zákonná hlediska ve slovenské úpravě o dost chudší, slovenský zákon vyjmenovává zejména okolnosti ze strany dítěte, jako např. jeho citové vazby. Téměř zcela však pomíjí předpoklady na straně rodiče, z kterých výslovně zmiňuje schopnost rodiče se dohodnout. K tomu je však třeba také dodat, že výčet předpokladů je ve slovenském zákoně pouze demonstrativní, takže nic nebrání soudu přihlédnout i k hlediskům, která nejsou výslovně zákonem upravena. Je také třeba dodat, že podmínky ze slovenské právní úpravy, jak jsem je popsala výše, se vztahují nejenom na rozhodování o péči o dítě, ale obecně na jakékoliv rozhodování o výkonu rodičovských práv a povinností.

Navíc slovenský zákon zdůrazňuje právo dítěte na pravidelný, rovnocenný a rovnoprávný osobní styk s oběma rodiči. V tomto ohledu lze však pochybovat, nakolik jakékoliv uspořádání péče o dítě, kdy každý z rodičů netráví s dítětem stejnou dobu, může být skutečně rovnocenné a rovnoprávné.

Pokud jde o styk rodiče a dítěte (§ 25 s. z. o r.), literatura dovozuje, že se jedná pouze o právo, nikoliv o povinnost a nelze na oprávněném rodiči realizaci styků vynucovat. Zastánci tohoto výkladu argumentují zájmem dítěte, s tím, že vynucený styk v souladu se zájmem dítěte nebude.³³² Naopak, jak jsem výše zmiňovala, v České republice nepanuje shoda ohledně toho, jestli se u nás jedná o právo nebo také o povinnost.

Pokud rezidentní rodič opakovaně, tedy minimálně třikrát, (a bezdůvodně a záměrně) brání oprávněnému rodiči ve styku, pak může soud změnit rozhodnutí o péči o dítě. Opačná situace, tedy když oprávněný rodič styk nerealizuje, není zákonem nijak řešena.³³³ Při komparaci s českým právním řádem je tedy třeba klást si otázku, jestli česká úprava, kdy bránění má být buď trvalé a bezdůvodné nebo opakované a bezdůvodné, nedopadá vlastně dvakrát na jednu a tu samou situaci, a jestli by proto nebylo vhodnější převzít řešení slovenské. Zastávám názor,

³³² PAVELKOVÁ, Bronislava. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve: 2. časť*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN 978-80-89363-34-6. S. 51.

³³³ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve: 2. časť*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN 978-80-89363-34-6. S. 51.

že trvalost v sobě opakování nutně obsahuje vždy – trvalé bránění není nic jiného než bránění, které se několikrát bezprostředně po sobě opakuje. Naopak je zcela zřejmé, že opakované bránění nemusí být rovněž trvalé. Z toho důvodu docházím k názoru, že pokud slovenské právo postihuje opakované bezdůvodné bránění ve styku, pak je to zcela dostačující.

Literatura (také v návaznosti na § 24 odst. 4 s. z. o r.) dovozuje, že základním pravidlem ohledně určování rozsahu styku soudem je pravidlo, že každý rodič má s dítětem strávit polovinu jeho volného času.³³⁴ Styk v jakkoli užším rozsahu je považován za omezení styku.³³⁵ Základní otázka, na kterou má soud odpovědět, tedy je, kolik volného času dítě má. Podmínkou však je, že má oprávněný rodič o takový rozsah styku zájem. Soud nemůže přiznat rodiči právo na styk širší, než on sám požaduje.³³⁶

Otázka pojmu „zájem dítěte“ je ve slovenském právním řádu obzvláště zajímavá zejména z toho důvodu, že se nejedná o neurčitý právní pojem jako v České republice. Zájem dítěte je ve slovenské právní úpravě prvořadým hlediskem při rozhodování o všem, co se týká dítěte, a představuje jednu ze základních zásad zákona o rodině, kde je rozveden formou demonstrativních kritérií v článku 5.³³⁷ Až do novely 175/2015 Z. z.³³⁸, která do zákona o rodině článek 5 vložila, však taktéž, jako v české právní úpravě, byl pojem zájem dítěte neurčitý. Výčet kritérií není hierarchický a slouží zejména jako interpretační pomůcka.³³⁹ Nemá však velkého smyslu kritéria vyjmenovaná ve slovenském zákoně rozebírat podrobněji, neboť komparace s českou právní úpravou není možná, když zájem dítěte není v českém zákoně definován.

7.2. Španělské království

Materie španělského rodinného práva je upravena v soukromoprávním kodexu Código civil (dále jen C.c.).³⁴⁰ Ačkoliv byl mnohokrát novelizován, od svého vyhlášení v roce 1899 zůstává v účinnosti dodnes. Přesto i tento předpis je v současnosti zpochybňován snahami o

³³⁴ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve: 2. časť*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN 978-80-89363-34-6. S. 65-66.

³³⁵ Rozhodnutí Krajského soudu Košice 7CoP/67/2014 in BÁNOS, Róbert. *Zákon o rodině: veľký komentár*. Bratislava: Eurokodex, 2015. ISBN 978-80-8155-058-4. S. 68.

³³⁶ PAVELKOVÁ, Bronislava. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve: 2. časť*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN 978-80-89363-34-6. S. 65-66.

³³⁷ Kubíčková in LAZAR, Ján a kol. *Občianske právo hmotné*. 2. dopl. a prep. vyd. Bratislava: IURIS LIBRI, 2018. ISBN 978-80-89635-35-1. S. 391-392.

³³⁸ Zákon č. 175/2015 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 36/2005 Z.z. o rodině a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

³³⁹ BÁNOS, Róbert. *Zákon o rodině: veľký komentár*. Bratislava: Eurokodex, 2015. ISBN 978-80-8155-058-4. S. 4.

³⁴⁰ ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: <https://boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763>.

rekodifikaci. Jednou z plánovaných změn je i například ustanovení střídavé péče jako preferovaného modelu péče o děti, když spolu rodiče nežijí.³⁴¹

Rodičovská odpovědnost („*patria potestad*“, tedy přesněji „rodičovská moc“) ve Španělsku zahrnuje povinnost a právo starat se o dítě, mít ho při sobě, vyživovat ho, vzdělávat ho a povšechně ho vychovávat, zastupovat ho a spravovat jeho majetek. Rodiče mají rodičovskou moc vykonávat v zájmu svých dětí a společně (až do 80. let vykonávaly matky rodičovskou moc subsidiárně!).³⁴² V případě rozvodu se rodiče mohou dohodnout (popř. může rozhodnout i soud), že rodičovskou moc bude zcela nebo částečně vykonávat pouze jeden z rodičů. To však nemění nic na tom, že rodičovské moci jako takové se nelze vzdát.

Dle článku 159 C.c. pokud rodiče společně nežijí a nedohodnou se, pak soud rozhodne, kterému rodiči svěří dítě do péče. Přestože z dikce zákona „*el Juez decidirá, siempre en beneficio de los hijos, al cuidado de qué progenitor quedarán los hijos*“ („soudce rozhodne, vždy podle zájmu dětí, do péče kterého rodiče svěří děti“)³⁴³ by se zdálo, že soud má rozhodnout o výlučné péči jednoho z rodičů, střídavá péče je možná. Dle mého názoru se jedná o určitou nesystémovost, neboť střídavá a společná péče byly do Código civil zavedeny až novelou v roce 2005 a zákonodárce tuto skutečnost nezohlednil případným upraveným zněním článku 159.³⁴⁴ Střídavá péče je možná jen v případě, že se na ní rodiče dohodnou, anebo během řízení s ní vysloví souhlas. Soud za účelem bezproblémové realizace střídavé péče stanoví nutná opatření. Kvalita komunikace rodičů je relevantní jen tehdy, pokud ovlivňuje zájem dítěte v tom smyslu, že by střídavá péče nebyla v jeho zájmu kvůli mimořádně špatné komunikaci rodičů.³⁴⁵ Ve výjimečných případech může soud svěřit dítě do péče i třetí osobě.³⁴⁶

Rodiči, kterému nebylo dítě svěřeno do péče, náleží dle článku 94 C.c. právo styku. Podrobnosti styku určuje soud.

³⁴¹ El Código Civil incorporaría la custodia compartida. *Noticias de Navarra* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: <http://www.noticiasdenavarra.com/2018/01/28/sociedad/estado/el-codigo-civil-incorporaria-la-custodia-compartida>

³⁴² SERRANO ALONSO, Eduardo, ed. a kol. *Manual de derecho de familia*. 2.a ed. Madrid: Edisofer, 2007. ISBN 978-849-6261-471. S. 395.

³⁴³ Artículo 159 C.c. Překlad vlastní.

³⁴⁴ FERNANDEZ MARTINEZ, Juan Manuel, ed., AZARGA SOLANO, Miguel, ed., LASAOSA IRIGOYEN, Elena, ed. a kol. *Diccionario jurídico*. 4. ed. Navarra: Thomson / Aranzadi, 2006. ISBN 84-976-7760-9. S. 262.

³⁴⁵ GÓMEZ MEDÍAS, Ana María. La doctrina del TS sobre guarda y custodia compartida: sentencias clave. *Noticias jurídicas* [online]. 2016 [cit. 2018-06-16]. Dostupné z: <http://noticias.juridicas.com/conocimiento/articulos-doctrinales/11036-la-doctrina-del-ts-sobre-guarda-y-custodia-compartida:-sentencias-clave/>

³⁴⁶ Parental responsibility - Spain. *European e-justice portal* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-es-en.do?member=1

Pokud jde o děti nesezdaných rodičů, postupuje se podle zmíněných článků analogicky.³⁴⁷

Zájem dítěte v Código civil není nijak definován, přestože tento pojem příležitostně používá.

7.3. Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Vzhledem k tomu, že ve Spojeném království není právní řád homogenní, následující kapitola se bude držet stavu zejm. v Anglii a Walesu. Pokud jde o zákonnou regulaci, o zkoumané materii pojednává zejména Children Act 1989 (dále C.A.)³⁴⁸.

Sekce 3 C.A. objasňuje, že rodičovská odpovědnost („*parental responsibility*“) zahrnuje všechna práva, povinnosti a odpovědnosti, která dle práva rodič má vůči dítěti a jeho majetku. Literatura rodičovskou odpovědnost rozvádí tak, že rodičovská odpovědnost zahrnuje právo určit bydliště dítěte, vychovávat dítě, udržovat s ním kontakt, chránit ho, rozhodovat o něm (zejm. o jeho vzdělání, náboženství, lékařské péči, případném sňatku, adopci nebo pasu), vyjet s dítětem do zahraničí, spravovat jeho majetek, určit jeho jméno, zastupovat ho, naložit s tělem zemřelého dítěte a ustanovit mu poručníka. Ohledně toho, jestli rodičovská odpovědnost zahrnuje i právo dostávat o dítěti informace a rozhodnout o zveřejňování informací o něm, nepadá v odborné veřejnosti shoda.³⁴⁹ Zde se jedná o zásadní rozdíl mezi anglickou a českou úpravou, když v České republice rodičovská odpovědnost zahrnuje pouze některá práva a povinnosti mezi rodičem a dítětem. Rodičovská odpovědnost v anglickém pojetí se v českém právním řádu více překrývá s právním rodičovstvím než s rodičovskou odpovědností.

Rodiče v manželství mají ke svému dítěti bez dalšího rodičovskou odpovědnost. Pokud rodiče nebyli sezdaní, má rodičovskou odpovědnost pouze matka dítěte.³⁵⁰ Otec jí však může získat několika způsoby, mezi které patří následný sňatek s matkou, zápis do matriky, dohoda s matkou a další.³⁵¹ Objevují se ale hlasy volající po tom, aby všichni otcové byli zrovnoprávněni a nebyla poskytována výhoda otcům, kteří jsou zároveň manžely.³⁵²

³⁴⁷ La custodia de los hijos cuando no hay matrimonio. *Legalitas* [online]. 2016 [cit. 2018-06-16]. Dostupné z: <https://www.legalitas.com/actualidad/custodia-hijos-cuando-no-hay-matrimonio>

³⁴⁸ SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE A SEVERNÍHO IRSKA. Children Act 1989, ve znění pozdějších předpisů. Dostupný z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1989/41/contents>

³⁴⁹ LOWE, N. V., DOUGLAS, Gillian. *Bromley's family law*. 10th ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-406-95951-5. S. 377.

³⁵⁰ LOWE, N. V., DOUGLAS, Gillian. *Bromley's family law*. 10th ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-406-95951-5. S. 409.

³⁵¹ LOWE, N. V., DOUGLAS, Gillian. *Bromley's family law*. 10th ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-406-95951-5. S. 409-410.

³⁵² LOWE, N. V., DOUGLAS, Gillian. *Bromley's family law*. 10th ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-406-95951-5. S. 426.

Rodičovskou odpovědnost také nabývají oba (stejnopohlavní) rodiče, pokud jsou spolu v partnerství („*civil partnership*“).³⁵³

Výkon rodičovské odpovědnosti (například ohledně otázky, s kterým rodičem bude dítě bydlet) může být upraven dohodou rodičů nebo soudem.³⁵⁴ To platí i v případě rozvodu, kdy se rodiče musí shodnout minimálně na tom, kdo bude o dítě pečovat a ohledně styku dítěte s druhým rodičem.³⁵⁵ V případě neshody rozhodne soud, nicméně rodiče v takovém případě musí (až na výjimky jako je např. domácí násilí) prokázat, že se o dohodu pokusili a navštívili nejdříve mediátora.³⁵⁶ Soud vydá „*child arrangement order*“, kterým upraví péči o dítě a styk. V úvahu přitom připadá v zásadě jakékoliv uspořádání, které je v zájmu dítěte, tedy jak péče výlučná, tak střídavá i společná.

Kromě toho, že Británie ratifikovala Úmluvu o právech dítěte, kde se zájem dítěte objevuje, je navíc do sekce 1 C.A. zaneseno blaho dítěte. Dle sekce 1 C.A. je blaho dítěte vrcholné hledisko („*paramount consideration*“), které má soud zohlednit při rozhodování o výchově dítěte a jeho majetku. Úmluva však používá výraz přední hledisko („*primary consideration*“). Dle britských autorů je národní ochrana blaha dítěte silnější, avšak dle dikce zmíněné sekce se uplatní pouze v soudním řízení, zatímco ochrana dle Úmluvy se aplikuje také při činnosti jiných orgánů.³⁵⁷ Pokud jde o kritéria, která blaho dítěte zahrnuje, pak poskytuje vodítko sekce 1 odst. 3 C.A., který vyjmenovává minimální hlediska, která by měla být v rozhodování soudu brána v potaz. Nejspíš i proto, že britská ochrana poskytovaná blahu dítěte v soudním řízení je silnější než v jiných státech Úmluvy, stala se také předmětem kritiky zejména z toho důvodu, že málo zohledňuje význam provázanosti rodinných vztahů a v podstatě opomíjí zájmy ostatních členů rodiny. Zatím však nedošlo ke shodě na tom, jakým směrem by se měla ochrana dětí ubírat, vzhledem k tomu, že někteří princip blaha dítěte kritizují jako příliš upřednostňující dítě a jiní tvrdí, že je naopak slabý a nekonkrétní, a proto je ochrana dětí stále nedostatečná.³⁵⁸

³⁵³ Parental responsibility - England and Wales. *European e-justice portal* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-ew-en.do?member=1

³⁵⁴ LOWE, N. V., DOUGLAS, Gillian. *Bromley's family law*. 10th ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-406-95951-5. S. 377.

³⁵⁵ Making child arrangements if you divorce or separate. *GOV.UK* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/looking-after-children-divorce>

³⁵⁶ Making child arrangements if you divorce or separate. *GOV.UK* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/looking-after-children-divorce>

³⁵⁷ LOWE, N. V., DOUGLAS, Gillian. *Bromley's family law*. 10th ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-406-95951-5. S. 454-455.

³⁵⁸ LOWE, N. V., DOUGLAS, Gillian. *Bromley's family law*. 10th ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-406-95951-5. S. 471-472.

7.4. Dílčí závěry

V souvislosti s výše popsaným právním stavem ve vybraných zemích je třeba si položit otázku, jestli nejsou alespoň některá nastíněná řešení hodná následování i v českých poměrech.

V tomto ohledu bych chtěla především vyzdvihnout britský přístup k úpravě poměrů dětí po rozvodu, kdy soudní řešení porozvodové situace představuje až poslední možnost, jak dojít nějakého uspořádání. Dohoda rodičů je nejenom preferována, ale formou povinné mediace před soudním řízením i aktivně podporována ze strany státu. Jak bylo zmíněno i v předchozích kapitolách této práce, panuje široká shoda ohledně toho, že především rodičovské konflikty jsou pro děti škodlivé. Jsem přesvědčená o tom, že širší využívání mimosoudních možností, jak řešit porozvodové spory o děti, by vedlo k minimalizaci konfliktů.

Zajímavé jsou rozdílné přístupy jednotlivých úprav k tomu, nakolik je ke střídavé péči třeba souhlas rodičů dítěte. Vidím dvě roviny tohoto problému. Jednak se z provedené komparace jeví, že určitým převažujícím názorem je, že souhlas rodičů je třeba. Bývá to obhajováno zájmem dítěte s tím, že nutit rodiče realizovat střídavou péči proti jejich vůli není se zájmem dítěte v souladu. Tento argument je zajisté přesvědčivý a je veden, tak jak to má být, snahou zajistit dítěti to nejlepší. Za další, skrytý důvod, považuji narůstající důraz na autonomii vůle ve všech oblastech lidského života. Druhou rovinu vidím v tom, že například ve Španělsku, kde sice je střídavá péče podmíněna souhlasem rodičů, avšak počet dětí svěřených do střídavé péče je podstatně vyšší než v České republice (téměř 30 %).³⁵⁹ Nabízí se tedy otázka, proč tomu tak je i přesto, že požadavky na svěřením dítěte do střídavé péče jsou ve Španělsku formálně vyšší. Jednoznačná odpověď podpořená přesvědčivými argumenty dle mého názoru přesahuje rámec této práce. Jsem však přesvědčená, že španělské děti se od těch českých příliš neliší, a tedy nemohou být jejich zájmy tolik rozdílné. Logicky tedy docházím k závěru, že se musí odlišovat rodiče. Mám podezření, že rozdíl bude zejména v tom, jak rodiče (a potažmo i společnost) přistupují k řízení ve věcech péče soudu o nezletilé. Je stále běžné, že rodiče přichází k soudu konfliktně naladěni. Opět tedy usuzuji, že by bylo velmi užitečné, kdyby více docházelo k uplatnění mediace a jiných možností řešení rodičovských konfliktů. Osobně také doufám, že se brzy posune i celospolečenský pohled na tuto problematiku a spory o děti se z něčeho běžného stanou pro rodiče přinejmenším ostudou.

³⁵⁹ Crece la custodia compartida (y otras cifras de los divorcios en España). *Cadena SER* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: http://cadenaser.com/ser/2017/09/25/sociedad/1506334466_026001.html

Pokud jde o úpravu styku, je možné zhodnotit, že slovenské (a ještě více české) právo se vyznačuje výrazně podrobnější úpravou než právo španělské nebo anglické. Nabízela by se domněnka, že je to následkem zkušenosti zákonodárce, kdy ten na základě dřívějších potíží raději upraví určitou záležitost podrobněji než dříve. Pro toto tvrzení však nemám žádné podklady.

Zájem dítěte je v některých právních úpravách neurčitý pojem. Přestože se jedná o častý případ, považuji za vhodnější demonstrativní výčet kritérií tak, jako je tomu ve slovenském právu. Myslím, že se jedná o vhodný způsob, jak se vyhnout interpretačním nejasnostem. Také, pokud je demonstrativní výčet dostatečně bohatý, může vést k pečlivějšímu posuzování zájmu dítěte, neboť nedovolí žádné zmíněné hledisko vynechat, ale jenom případně přidat nějaké navíc. Je tedy dostatečně flexibilní, ale zároveň představuje minimum, které je třeba zohlednit.

Závěr

Práce se věnovala právnímu postavení dítěte po rozchodu jeho rodičů. Zahrnuje jak děti manželů, tak nesezdaných rodičů a identifikuje i přetrvávající rozdíly mezi nimi. Původním záměrem bylo pojmut dané téma komplexně, nicméně vzhledem zejména k rozsahu práce jsem musela přistoupit k určitému zúžení.

Cílem práce bylo podrobně pojednat o možnostech uspořádání poměrů dítěte po rozchodu jeho rodičů, zejména s důrazem na specifika střídaté péče o dítě. Dále kriticky zhodnotit související judikaturu Ústavního soudu a zařadit právní úpravu do historického i komparativního kontextu.

V práci jsem použila zejména metodu analytickou, syntetickou, dále i metodu deduktivní a komparativní.

Právní postavení dítěte po rozchodu jeho rodičů v sobě nese několik aspektů, které v práci rozebírám. Krátce jsem pojednala o zájmu dítěte, který vede rozhodování o poměrech dítěte nejen po rozvodu. Ačkoliv rodičovská odpovědnost není rozpadem rodičovského vztahu dotčena, bylo nutné se jí věnovat, neboť tvoří obecné jádro vztahů mezi rodiči a dětmi. Dále jsem se věnovala tématu, které je dle mého názoru pro dítě po rozchodu rodičů nejpodstatnější, tedy s kým bude po rozchodu rodičů žít. Zde jsem uvedla i psychologické aspekty tohoto rozhodování, protože je považuji za neoddělitelné od aspektů právních. Zařadila jsem i kapitolu o styku rodiče a dítěte jako protějšek svěření do péče. Následuje kapitola o atypických rodinách, které se svojí povahou vymykají obecným poznatkům, které jsem popsala v kapitolách předcházejících. Na závěr jsem provedla komparaci s vybranými zahraničními právními řády.

Jak bylo podáno v kapitole týkající se psychologických aspektů svěření dítěte do péče, často způsob, jakým byly poměry dítěte upraveny, a zda byly upraveny vhodně, ovlivní vývoj dítěte na dlouhou dobu. Proto považuji analýzu této problematiky za mimořádně významnou. Zejména je třeba, aby se soudy při svém rozhodování zaměřily na využívání obecných psychologických poznatků ve prospěch dětí a aby zároveň kladly důraz na psychiku konkrétního dítěte, jehož se řízení týká. Aby toto bylo možné, měli by se soudci jednak s dítětem osobně setkat a také je třeba soudcům poskytovat adekvátní vzdělání ohledně relevantních psychologických poznatků.

Zároveň však zásadním poznatkem, který vyplynul z mého zkoumání, je, že se velmi těžko hledá nějaké zobecnění ohledně toho, jak postupovat v konkrétních případech. Vzhledem k tomu, že situace každého dítěte je odlišná, je téměř nemožné učinit nějaké jednoznačné závěry, které by měly univerzální platnost. Jediným všeobjímajícím principem tedy zůstává zájem dítěte, který je třeba posuzovat individuálně a pečlivě.

Jednotlivé kapitoly práce jsou doplněny vybranou judikaturou Ústavního soudu, nejvíce jsem se věnovala zhodnocení judikatury ÚS ohledně střídavé péče. Judikatura ohledně střídavé péče byla dlouho značně rozkolísaná. Dřívější nálezy ÚS vyznívají spíše ve prospěch střídavé péče, rozhodnutí pozdější pak přidávají další a další podmínky pro nařízení střídavé péče. Tím byl fakticky postupně zužován okruh případů, kdy může být střídavá péče nařízena. Přesto je zřejmé, že Ústavní soud stále střídavou péči preferuje jako nejlepší uspořádání porozvodových poměrů, je však třeba vzít v úvahu okolnosti jako vzdálenost mezi obydlími rodičů, kvalitu komunikace mezi rodiči atd. Při rozhodování o nařízení střídavé péče, stejně jako jakéhokoliv jiného uspořádání, je rozhodující zájem dítěte.

Pojednala jsem i o sporných bodech naší platné právní úpravy, s kterými v práci polemizuji. Také jsem identifikovala několik aspektů, ve kterých vidím prostor ke zlepšení stávajícího stavu.

Na základě poznání slovenské právní úpravy bych uvítala, pokud by se českému právnímu řádu dostalo také konkrétnějšího vymezení zájmu dítěte. Ve slovenském zákonu o rodině má toto vymezení podobu demonstrativního výčtu kritérií. Domnívám se, že taková změna by pomohla lepšímu posuzování zájmu dítěte a znemožnila by promítání soukromých hodnot do hodnocení zájmu dítěte. Bez jakéhokoliv vodítka se totiž může snadněji stát, že se závěry o tom, co je v zájmu dítěte, budou lišit podle toho, jaké má posuzující osoba osobní hodnoty a preference.

Za nesprávnou považuji nerovnost, která panuje ohledně úpravy právních poměrů dětí narozených v manželství a mimo ně. Poměry manželských dětí po rozvodu jsou v každém případě předmětem pozornosti soudu, který musí schválit i dohodu rodičů, zatímco pokud se rodiče tzv. nemanželských dětí dohodnou, k soudnímu řízení o nich vůbec nemusí dojít. Dle mého názoru neexistuje legitimní důvod, proč by měla být tato nerovnost udržována. Zmíněná nerovnost dětí se ukazuje tím spíš, jak stoupá počet dětí narozených mimo manželství.

Na stejném nesouhlasu s neodůvodněnou nerovností pak stojí i další výtka, kterou vůči české právní úpravě zkoumané problematiky mám. Věřím tomu, že v zájmu dítěte je do určité míry i to, aby jeho rodiče sociální byli i rodiči právními. A z toho důvodu nemůžu než kritizovat zákonodárce za to, že se dosud nezabýval otázkou stejnopohlavního rodičovství. I kdyby jenom jedno dítě žilo v rodině se stejnopohlavními rodiči, se kterými po všech stránkách funguje jako rodina, měla by právní úprava stejnopohlavního rodičovství smysl. Rozhodně není v zájmu dítěte mít právního rodiče pouze jednoho, když ve skutečnosti má rodiče dva, přičemž není rozhodné, jaké pohlaví tito rodiče mají. Nakonec, dítě si své rodiče nevybírá, a tak není důvod, aby kvůli tvrzené ochraně tradiční rodiny byla mezi dětmi udržována právní nerovnost.

Považuji také za nutné, aby do budoucna došlo k širšímu užívání alternativních metod, jak řešit rodičovské konflikty. Současný stav, kdy se většina z nich projeví až v soudní síni a nezanedbatelná část tvrzení a navrhovaných důkazů v řízeních ve věcech péče soudu o nezletilé směřuje k poukazování na to, jak je druhý rodič špatný člověk, je z hlediska zájmu dítěte neudržitelný. Jednou z možností nápravy současného stavu je zavedení té či oné formy povinné mediace např. tak, jak to funguje ve Velké Británii. Další alternativou, možná vhodnější, je osvěta jak veřejnosti, tak soudců, ohledně možností mediace a dalších nekonfliktních řešení. Soudci by tak mohli lépe identifikovat, jaké metody se hodí pro které účastníky řízení a pak by je mohli lépe vést k využívání té které vhodné metody. Také veřejnost by byla více informována o svých možnostech, což by přinejmenším některé rodiče snad vedlo k většímu využívání těchto alternativních řešení a k následné dohodě.

Jako náměty k dalšímu zkoumání vidím jednak postavení dítěte po rozchodu rodičů z materiální stránky, tedy problematiku výživného, dále postihnutí meziodvětvového přesahu daného tématu a obsáhlejší komparaci s dalšími právními řády, která by mohla přinést další inspirativní poznatky.

Seznam použitých zdrojů

Monografie:

BAKALÁŘ, Eduard a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.

HAMPLOVÁ, Dana, ed. a kol. *Děti na psi knížku?*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2007. ISBN 978-80-7330-128-6.

HOLÁ, Lenka a kol. *Rodinná mediace v České republice*. Praha: Leges, 2014. Teoretik. ISBN 978-80-7502-015-4.

HOŘÍNOVÁ, Anna. *Znalecký posudek jako důkaz v rámci péče soudu o nezletilé* [online]. [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: <https://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/horinova.pdf>

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. ISBN 80-723-9192-5.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *Lidskoprávní dimenze českého rodinného práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5053-2.

LAMB, Michael E., ed., SAGI, Abraham, ed. *Fatherhood and family policy*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, 1983. ISBN 08-985-9190-2.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vydání. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1989.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 7. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0853-2.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty. ISBN 80-858-5024-9.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.

MATOUŠEK, Oldřich, PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny v kontextu plánování péče*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

Mezinárodní den rodiny 2014: rodina a společnost: sborník projevů z mezinárodní konference pořádané dne 22. května 2014 v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Praha: Ideál, 2014. ISBN 978-80-86995-28-1.

NOVÁK, Tomáš. *Znalecké posudky dětí pod drobnohledem*. Praha: Linde Praha, 2013. ISBN 978-80-7201-900-7.

PAVELKOVÁ, Bronislava. *Maloletí v slovenskom rodinnom práve: 2. časť*. Bratislava: Bratislavská vysoká škola práva, 2009. ISBN 978-80-89363-34-6.

RADVANOVÁ, Senta a kol. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. Praha: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-578-7.

SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-220-7.

STARÁ, Ivana. *Rodina a její význam v římském právu*. Ostrava: Key Publishing, 2013. Edice Monografie. ISBN 978-80-7418-184-9.

ŠÍNOVÁ, Renáta, WESTPHALOVÁ, Lenka, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN 978-80-7502-179-3.

TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Přel. Lukáš Chaloupka a Dagmar Břejlová. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. Praha: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-596-1.

VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-864-3293-9.

WARSHAK, Richard Ades. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Přel. Eduard Bakalář. Praha: Portál, 1996. Rádci pro život. ISBN 80-717-8089-8.

Učebnice:

DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné*. Díl druhý: rodinné právo. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7380-652-1.

HOLUB, Milan. *Zákon o rodině: zákon o rodině a předpisy související: poznámkové vydání s judikaturou a literaturou*. 2. aktualiz. vyd. podle právního stavu k 1.1.1995. Praha: Linde, 1995. ISBN 80-856-4756-7.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. 2., opr. vyd. Brno: Doplněk, 1995. ISBN 80-857-6546-2.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-644-9.

KASSIN, Saul M. *Psychologie*. Přel. Dagmar Brejlová, Veronika Balaščíková, Helena Šolcová. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1716-3.

LAZAR, Ján a kol. *Občianske právo hmotné*. 2. dopl. a prep. vyd. Bratislava: IURIS LIBRI, 2018. ISBN 978-80-89635-35-1.

LOWE, N. V., DOUGLAS, Gillian. *Bromley's family law*. 10th ed. New York: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-406-95951-5.

PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky: komentář*. 2. díl. 2., dopl. a podstatně rozš. vyd. Praha: Linde, 2002. Zákony s poznámkami. ISBN 80-720-1391-2.

SERRANO ALONSO, Eduardo, ed. a kol. *Manual de derecho de familia*. 2.a ed. Madrid: Edisofer, 2007. ISBN 978-849-6261-471.

WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní*. Část první: řízení nalézací. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. Student. ISBN 978-80-7502-076-5.

Komentáře:

BÁNOS, Róbert. *Zákon o rodině: velký komentár*. Bratislava: Eurokodex, 2015. ISBN 978-80-8155-058-4.

FERNANDEZ MARTINEZ, Juan Manuel, ed., AZARGA SOLANO, Miguel, ed., LASAOSA IRIGOYEN, Elena, ed. et al. *Diccionario jurídico*. 4. ed. Navarra: Thomson / Aranzadi, 2006. ISBN 84-976-7760-9.

FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. I. Díl. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. Komentáře. ISBN 978-80-7357-395-9.

HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II – rodinné právo (§ 655-975). Praha: C.H. Beck, 2014. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o rodině; Zákon o registrovaném partnerství: komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7400-061-4.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-717-8535-0.

Komentář k zákonu o právu rodinném. 3. vydání. Praha: Orbis, 1954.

LINHART, Jiří, VODÁKOVÁ, Alena, PETRUSEK, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. 2. svazek, P-Ž. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-718-4310-5.

MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník*. Svazek IV. Praha: Leges, 2013. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8.

Občanský zákoník: komentář. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. Komentáře. ISBN 978-80-7478-457-6.

RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta a kol. *Zákon o rodině: komentář*. Praha: Panorama, 1989. Zákony - komentáře. ISBN 80-703-8045-4.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír, ANDRES, Bedřich a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi [Reprint původního vydání]*. Díl 1. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-859-6361-2.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Svazek II. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-457-6.

WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře. ISBN 978-80-7357-750-6.

Odborné stati:

BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. Syndrom zavrženého rodiče v České republice. *Rodinné právo*. 1999, 1(4), 11-16. ISSN 1212-3464.

BAKALÁŘ, Eduard, NOVÁK, Daniel. Vyslechnutí dítěte před soudem. *Právo a rodina*. 2003, 5(3), 3-8. ISSN 1212-866x.

BEHR, Tomáš. Otázky pro presumpci střídavé péče. *Právo a rodina*. 2018, 20(1), 1-5. ISSN 1212-866x.

BĚLOHLÁVEK, Alexander J. a kol. *Nový občanský zákoník: srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-413-8.

BUREŠOVÁ, Kateřina. Nejlepší zájem dítěte z jiného úhlu. Nad kritikou nálezu Ústavního soudu ve věci uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2018, 26(1), 20-24. ISSN 1210-6410.

CORRADINIOVÁ, Simona. Pojem řádné přípravy dítěte na styk s rodičem - výklad bývá nezřídka problematický. *Právo a rodina*. 2010, 12(8), 7-11. ISSN 1212-866x.

DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Výlučná, střídavá nebo společná péče o nezletilého?. *Právo a rodina*. Wolters Kluwer, 2016, 18(1), 1-6.

ELISCHER, David. Několik úvah nad kohabitací. *Právní fórum*. Wolters Kluwer ČR a.s., 2009, 6(7), 258-268.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. Alternativní formy soužití aneb quo vadis rodinné právo? Pár znepokojivých otázek ohledně manželství a jeho perspektiv. In: *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2009, 209-212. ISBN 978-80-7357-432-1.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, NOVÁK, Tomáš. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*. 1999, (3), 30-34. ISSN 1210-6348.

JÍLEK, Dalibor a kol. *Studie o právech dítěte: implementace zkušeností dobré praxe ve vzdělávání v oblasti práv dětí ve Švýcarsku do podmínek ochrany práv dětí v České republice*. Brno: Česko-britská, 2011. ISBN 978-80-260-0377-9.

KORNEL, Martin. Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*. 2013, **21**(3), 88-93. ISSN 1210-6410.

KOVÁČOVÁ, Anna, SPÁČIL, Ondřej. Slyšení dítěte v rámci rodinné mediace. *Právní rozhledy*. 2014, **22**(10), 353-358. ISSN 1210-6410.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Styk rodičů s nezletilými dětmi. *Právo a rodina*. 2006, 8(3), 1-5. ISSN 1212-866x.

KOVÁŘOVÁ, Daniela. Střídavá péče velebená i proklínaná. *Bulletin advokacie*. 2015, (3), 44-48. ISSN 1210-6348.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Ochrana slabší strany v rodinném právu. *Právník*. 2011, **150**(4), 362-377. ISSN 0231-6625.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, NOVÝ, Zdeněk. Dvě matky, jedno dítě, nejlepší zájem dítěte a veřejný pořádek. *Právní rozhledy*. 2017, **25**(15-16), 524-530. ISSN 1210-6410.

KUPROVÁ, Barbora. Trends of Nonmarital Fertility in the Czech Republic after 1989. *Naše společnost* [online]. 2015, **2**(13), 35- [cit. 2017-11-08]. DOI: 10.13060/1214438X.2015.2.13.233. ISSN 1214438x. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/en/index.php?option=com_content

LUŇÁČKOVÁ, Oldřiška. Je možná alternativa ke střídavé péči?. *Právo a rodina*. 2016, **18**(3), 16-18. ISSN 1212-866x.

LUŇÁČKOVÁ, Oldřiška. Zastoupení rodičů při předávání a přebírání jejich nezletilých dětí třetími osobami. *Právo a rodina*. 2017, **19**(6), 16-18. ISSN 1212-866x.

NOVÁ, Hana. Problémy styku nezletilých dětí s rozvedenými rodiči. *Právní rádce*. 1995, **3**(3), 12-13. ISSN 1213-7693.

NOVÁK, Tomáš. Je dítě schopno pravdivě odpovědět na otázku, u kterého z rodičů by po rozvodu chtělo žít?. *Právo a rodina*. 2004, **6**(7), 15-16. ISSN 1212-866x.

NOVÁK, Daniel, BAKALÁŘ, Eduard. Styk dítěte s druhým rodičem: nový pohled na starý problém. *Právo a rodina*. 2003, **5**(11), 7-10.

NOVÁK, Tomáš, POKORNÁ, Alžběta. Jak dalece lze vynutit přípravu dítěte ke styku s druhým rodičem. *Právo a rodina*. 2004, **6**(5), 8-10. ISSN 1212-866x.

PAVLÁT, Josef. Děti v rozvodových sporech: severoamerické studie (1980-2001). *Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2005, **XLIX**(5), 422-431. ISSN 0009-062x.

PAVLÁT, Josef. Otcovství, děti a rodina. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2008, **104**(4), 189-195. ISSN 1212-0383.

PAVLÁT, Josef. Dlouhodobé následky rozvodu pro děti. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2011, **107**(5), 297-300. ISSN 1212-0383.

PAVLÁT, Josef. Problémy studií argumentujících pro střídavou péči. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2010, **106**(3), 162-166. ISSN 1212-0383.

PAVLÁT, Josef, JANÁČKOVÁ, Laura. Syndrom odcizeného rodiče a porozvodová adaptace. *Česká a slovenská psychiatrie*. 2007, **103**(3), 131-135. ISSN 1212-0383.

PAVLÍČEK, Tomáš. Některé aspekty péče o jmění dítěte dle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*. 2014, **22**(15-16), 538-542. ISSN 1210-6410.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Úprava povinností a práv k nezletilým dětem v případě rozchodu a rozvodu rodičů. *Právní rozhledy*. 2016, **24**(1), 12-16. ISSN 1210-6410.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Interdisciplinární spolupráce při řešení rodičovských konfliktů. *Bulletin advokacie*. 2017, (12), 35-42. ISSN 1210-6348.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti realizace styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*. 2017, **25**(18), 617-626. ISSN 1210-6410.

ROGALEWICZOVÁ, Romana. Možnosti aktivního zapojení dítěte do řízení. *Právní rozhledy*. 2018, **26**(8), 267-275. ISSN 1210-6410.

SCHÖN, Monika. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy*. 2015, **23**(1), 5-8. ISSN 1210-6410.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. Střídavá péče po rozvodu očima psychologa. *Právo a rodina*. 2005, 7(5), 1-5. ISSN 1212-866x.

TELEC, Ivo. Kritický pohled na nálezný Ústavního soudu: uznání kalifornského rodičovského statusu stejnopohlavního manžela. *Právní rozhledy*. 2017, 25(19), 670-674. ISSN 1210-6410.

THON, Vojtěch. Reakce na článek "Syndrom zavrženého rodiče?". *Právo a rodina*. 2006, 8(2), 4-5. ISSN 1212-866x.

VESELÁ SAMKOVÁ, Klára. Trendy rozhodování soudů ve věcech svěřených dětí do péče jednoho z rodičů. *Právo a rodina*. 2004, 6(3), 7-9. ISSN 1212-866x.

WESTPHALOVÁ, Lenka. Problematické aspekty styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy*. 2017, 25(11), 386-394. ISSN 1210-6410.

WESTPHALOVÁ, Lenka, ROGALEWICZOVÁ, Romana. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*. 2016, 24(19), 660-666. ISSN 1210-6410.

ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, 154(2), 97-124. ISSN 0231-6625.

Právní předpisy:

Listina základních práv a svobod, vyhlášená zákonem č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní republiky, republikovaná usnesením předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., přejetý do čs. právního řádu z. č. 11/1918 Sb.

Zákon č. 265/1949 Sb., zákon o právu rodinném

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

Zákon č. 96/1993 Sb., zákon o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona České národní rady č. 35/1993 Sb.

Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 104/2015 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění zákona České národní rady č. 35/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Zákon č. 36/2005 Z.z., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ VELKÉ BRITÁNIE A SEVERNÍHO IRSKA. Children Act 1989, ve znění pozdějších předpisů.

ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Real Decreto de 24 de julio de 1889 por el que se publica el Código Civil, ve znění pozdějších předpisů

Mezinárodní smlouvy:

Úmluva o právech dítěte publikovaná ve Sbírce zákonů jako sdělení Federálního Ministerstva zahraničních věcí pod č. 104/1991 Sb.

Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství 47/2001 Sb. m. s.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí 54/2001 Sb. m. s.

Úmluva o styku s dětmi 91/2005 Sb. m. s.

Soudní rozhodnutí:

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 9. 3. 2000, sp. zn. IV. ÚS 14/2000. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-14-2000>

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20. 1. 2005, sp. zn. II. ÚS 363/03. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-363-03>

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 5. 2005, sp. zn. II. ÚS 554/04. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-554-04>

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 11. 10. 2007, sp. zn. I. ÚS 420/05. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-420-05_1

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 12. 6. 2008, sp. zn. II. ÚS 278/08. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-278-08_1

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 23. 2. 2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-1206-09_3

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 2. 11. 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2661-10_2

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 30. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 1506/13. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-1506-13_2

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-2482-13_1

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/13. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-3216-13_1

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 30. 12. 2014, sp. zn. I. ÚS 1554/14. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-1554-14_1

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 17. 3. 2015, sp. zn. IV. ÚS 106/15. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-106-15_1

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1587/15. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-1587-15_1

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 2298/15. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=3-2298-15_1

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 7. 2016, sp. zn. I. ÚS 153/16. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-153-16_1

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26. 4. 2016, sp. zn. II. ÚS 169/16. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-169-16_3

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. I. ÚS 247/16.
Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-247-16_1

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6. 12. 2016, sp. zn. I. ÚS 823/16. Dostupné z:
http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-823-16_2

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16-2.
Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=1-3226-16_2

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. II. ÚS 22/17. Dostupné z:
http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-22-17_2

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 21. 11. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1921/17.
Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-1921-17_2

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 9. 1. 2018, sp. zn. IV. ÚS 3749/17. Dostupné
z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=4-3749-17_2

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. 10. 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18. Dostupné
z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-725-18_2

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 07. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.
Dostupné z:
http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/2DE97E68FF3E4600C1257A4E00654260?openDocument&Highlight=0,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 2. 2011, sp. zn. 33 Cdo 2912/2008.
Dostupné z:
http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/7276F7843FC3CAF9C1257A4E00679CCE?openDocument&Highlight=0,null,

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 6. 2012, sp. zn. 73 Co 286/2012.
Dostupné z:
http://nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/CF644277ABEFF766C1257B35003F224D?openDocument&Highlight=0,null,

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. 10. 2014, sp. zn. 25 Cdo 1216/2012.
Dostupné z:

http://www.nsoud.cz/Judikatura/judikatura_ns.nsf/WebSearch/46B84054AA74973BC1257DCE000659E5?openDocument&Highlight=0,null,

Rozsudek krajského soudu Praha, ze dne sp. zn. č. j. 17 Ok 23/52.

Ostatní zdroje:

Crece la custodia compartida (y otras cifras de los divorcios en España). *Cadena SER* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: http://cadenaser.com/ser/2017/09/25/sociedad/1506334466_026001.html

Couples and their finances. *Finder.com.au* [online]. b.r. [cit. 2017-11-08]. Dostupné z: <https://www.finder.com.au/credit-cards/joint-bank-account-credit-card-statistics>

Důvodová zpráva k návrhu zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník (sněmovní tisk 362/0)

El Código Civil incorporaría la custodia compartida. *Noticias de Navarra* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: <http://www.noticiasdenavarra.com/2018/01/28/sociedad/estado/el-codigo-civil-incorporaria-la-custodia-compartida>

GÓMEZ MEDÍAS, Ana María. La doctrina del TS sobre guarda y custodia compartida: sentencias clave. *Noticias jurídicas* [online]. 2016 [cit. 2018-06-16]. Dostupné z: <http://noticias.juridicas.com/conocimiento/articulos-doctrinales/11036-la-doctrina-del-ts-sobre-guarda-y-custodia-compartida:-sentencias-clave/>

HENYŠ, Jaromír. Novela zákona o rodině přináší významné změny. *Hospodářské noviny* [online]. [cit. 2018-05-28]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-957460-novela-zakona-o-rodine-prinasi-vyznamne-zmeny>

KLIMEŠ, Jeroným. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu* [online]. [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf

KOHOUTOVÁ, Iva. Registrované partnerství je častější u mužů. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/0800492b9c>

La custodia de los hijos cuando no hay matrimonio. *Legalitas* [online]. 2016 [cit. 2018-06-16]. Dostupné z: <https://www.legalitas.com/actualidad/custodia-hijos-cuando-no-hay-matrimonio>

Making child arrangements if you divorce or separate. *GOV.UK* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/looking-after-children-divorce>

Parental responsibility - England and Wales. *European e-justice portal* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-ew-en.do?member=1

Parental responsibility - Spain. *European e-justice portal* [online]. [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-es-en.do?member=1

Podíl dětí narozených mimo manželství v letech 1950-2016. *Český statistický úřad* [online]. b.r. [cit. 2017-11-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/podil-deti-narozenyh-mimo-manzelstvi-v-letech-1950-2016>

Rozvodovost. In: *Český statistický úřad* [online]. 2015 [cit. 2017-11-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/47411902/1300691603.pdf/8a565466-a60e-4011-bdda-f3df6e929645?version=1.1>

Sňatky a rozvody 1950-2016. In: *Český statistický úřad* [online]. b.r. [cit. 2017-11-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/snatky-a-rozvody-1950-2016>

Statistický přehled soudních agend 2008

Statistický přehled soudních agend 2009

Statistický přehled soudních agend 2010

Statistický přehled soudních agend 2011

Statistický přehled soudních agend 2012

Statistický přehled soudních agend 2013

Statistický přehled soudních agend 2014

Statistický přehled soudních agend 2015

Statistický přehled soudních agend 2016

TOMANOVÁ, Eva. Duši neprodám. In: *ČT24* [online]. 2016 [cit. 2018-06-04]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/1956398-nahradni-matky-v-cesku-porodi-rocne-50-deti>

Zpráva o rodině [online]. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/30514/Zprava_o_rodine_2017.pdf.

Právní postavení dítěte po rozchodu jeho rodičů

Abstrakt

Cílem práce bylo podrobně pojednat o možnostech uspořádání poměrů dítěte po rozchodu jeho rodičů, zejména s důrazem na specifika střídavé péče o dítě. Dále kriticky zhodnotit související judikaturu Ústavního soudu a zařadit právní úpravu do historického i komparativního kontextu.

Tato diplomová práce se zabývá právním postavením dítěte po rozchodu jeho rodičů. Pozornost je věnována jak dětem rodičů, kteří byli sezdáni, tak dětem nesezdaných rodičů. Je zařazena také samostatná kapitola věnující se postavení dětí z atypických rodin, kde se pojednává o zvláštnostech postavení dětí stejnopohlavních párů, dětí pocházejících ze surrogátního mateřství, dětí vychovávaných pěstouny a osvojiteli. V počáteční kapitole práce pojednává o manželství, kohabitaci a rozdílech mezi nimi. Je zařazen i stručný popis vývoje předmětné právní úpravy. Práce rozebírá i zájem dítěte, který je předním hlediskem rozhodování (nejenom) soudu o dětech. Třetí kapitola se věnuje rodičovské odpovědnosti. Práce se dále zaměřuje zejména na problematiku péče o dítě včetně historického kontextu. Věnuje se jak jednotlivým formám péče o dítě a jejich specifikům, tak výkladovým problémům, které přinášejí ustanovení zákona, která je upravují. Součástí práce jsou i poznatky z psychologie ohledně jednotlivých forem péče o dítě s důrazem na péči střídavou a syndrom zavrženého rodiče, zařazena je i kapitola týkající se toho, jak děti vůbec rozvod prožívají. Další kapitola se věnuje styku rodiče a dítěte a také styku dítěte s dalšími osobami. Je zhodnocena i vybraná judikatura Ústavního soudu, která doplňuje výklad v předchozích kapitolách. Získané poznatky jsou stručně porovnány s právním řádem Slovenské republiky, Španělského království a Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. V závěru je navrženo několik změn platné právní úpravy.

Práce používá zejména metodu analytickou, syntetickou, dále i metodu deduktivní a komparativní.

Klíčová slova: péče o dítě, styk s dítětem, zájem dítěte

Legal status of a child after break-up of their parents

Abstract

The goal of this thesis is to thoroughly elaborate about possible arrangements of situation of a child after the break-up of their parents, with focus on specifics of joint custody. The aim is also to critically evaluate corresponding practices of the Czech Constitutional Court and to put current legal regulations into historical and comparative context.

The topic of this diploma thesis is legal status of a child after break-up of their parents. It is focused both on children of married and unmarried parents. An extra chapter about legal status of children from atypical families is also included, which addresses unusual legal positions of children of same-sex parents, children born via surrogacy and children raised by foster and adoptive parents. In the first chapter the marriage, cohabitation and differences between these two is discussed. A brief description of how the law in question evolved is included as well. The interest of a child is also characterized, as it is the primary consideration when (not only) courts are deciding about children. Third chapter covers parental responsibility. The following part is mostly focused on the topic of custody including an overview of the historical context. In this part, forms of custody and their specifics are described and an overview of interpretation issues resulting from regulations and laws is given. The section is also supported by findings from the field of psychology regarding forms of custody with focus on joint custody and parent alienation syndrome. A section about child perception of a divorce is also included. Next chapter depicts visitations between a child and their parents and also between the child and other persons. Selected practices of the Czech Constitutional Court are also included as a supplement to the commentary in previous sections. Acquired knowledge is briefly compared with legal systems of Slovak Republic, Kingdom of Spain and United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. In the conclusion, I propose several changes to the current regulations.

The thesis uses especially analytical and synthetical methods, but also deductive and comparative methods.

Key words: child custody, child visitation rights, interest of a child